

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI

ELAZIĞ İLİNDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE
YÖNELİK TUTUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Esra PEKER

HAZIRLAYAN
Sevil DİKMELİ

ELAZIĞ-2019

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

ELAZIĞ İLİNDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE YÖNELİK
TUTUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Esra PEKER

HAZIRLAYAN
Sevil DİKMELİ

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Elazığ İlinde Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutumların Değerlendirilmesi****Sevil DİKMELİ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi Ana Bilim Dalı****Elazığ-2019; Sayfa: XII+96**

Beklenmeyen krizler ve gelecekte olması muhtemel sorunlar, ülkelerin sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Genel bir ifade ile toplumu oluşturan bireylerin herhangi bir farklılık gözetilmeksizin bugünlerinin ve geleceklerinin sosyoekonomik açıdan güvence altına alınması sosyal güvenlik olarak tanımlanmaktadır. Sosyal güvenlik birçok farklı unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu unsurlar arasında hastalık, yoksulluk, emeklilik, iş kazaları yer almaktadır. Bu bağlamda belirtilen unsurlar ile bireylerin karşılaşması durumunda zararlarının telafi edilmesine yönelik sistemler geliştirilmiş ve bu sistemler bütün haliyle sosyal güvenlik sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Son yıllarda yaşanan sağlık şartlarının gelişmesi nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu gelişme sosyal güvenlik kurumlarında sürdürülebilir mali dengenin sağlanabilmesi adına sistemi tehdit eden bir unsur olarak kabul edilmiş ve sistemin reform ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu nedenle ülkeler sosyal güvenlik sistemlerinde reformlara giderek çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmişlerdir. Çok basamaklı sosyal güvenlik sistemleri üçayaktan oluşmaktadır. Birinci ayak; devlet tarafından yürütülen zorunlu katılımın esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. İkinci ayak ise kamu ve özel sektörün işbirliğinde zorunlu ya da gönüllü katılımı esas alan sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Son ve üçüncü ayak ise tamamen özel sektör tarafından gönüllülük ilkesinin esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Çok ayaklı sosyal güvenlik sistemi olarak

adlandırılan sistemin geleneksel ve tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farkı ise sadece devletin değil, aynı zamanda özel sektöründe sisteme dâhil edildiği bir sistem anlayışıdır. Çok ayaklı yapı ile beraber emeklilik sistemlerinde özel sektörün payı ciddi oranlarda artış göstermiştir. Bu dönüşüm sürecinde çok ayaklı yapı içerisinde BES sistemi de yer almakta olup sosyal güvenlik sistemlerinin önemli ayağını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel amacını BES sisteminin Elazığ ili genelinde etkinliğinin değerlendirilmesi ve ampirik olarak ölçülmesi oluşturmaktadır. BES konusu üzerine yapılan birçok farklı çalışmaların literatürde yer almaktadır. Ancak Elazığ ili kapsamında yapılan Bireysel Emeklilik Sistemi'nin değerlendirildiği bir çalışma olmaması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken sadece Merkez ilçe nüfusu dikkate alınmış, basit rassal örnekleme yöntemi kullanılmış ve örneklem sayısı Elazığ merkez için % 5'lik kabul edilebilir hata oranı ve % 95'lik güven seviyesi varsayımı altında hesaplanarak 384 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan anketlerden bazılarında eksik veri olması nedeniyle 366 kişinin anketi değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular ile Elazığ ilinde BES sisteminin mevcut durumu ortaya konmuş, Elazığ ili için sistemin görünümü daha net ifade edilmiştir. Bunlara ilave olarak çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler oluşturularak Kikare testi ile ilişkinin varlığı test edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda Elazığ ilinde BES sisteminin temel belirleyicisinin gelir durumu ve katılımcıların çalıştığı sektör olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik Sistemi, Bireysel Emeklilik Sistemi, Elazığ İli.

ABSTRACT**Master Thesis****Evaluation of Attitudes Towards Individual Pension System in Elazığ Province****Sevil DİKMELİ****The University of Firat****The Institute of Social Science****Entrepreneurship and Innovation Management****Elazığ-2019; Pages: XII+96**

Unexpected crises and possible problems in the future made obligatory countries to restructure their social security systems. With a general expression, the fact that individuals forming society their present and future times guarantee from socioeconomic point of view without considering any difference is defined as social security. Social security incorporates many different elements. Among these elements, illness, poverty, retirement, and job accidents take place. In this context, in case that individuals meet the elements specified, systems were developed for compensating their losses and all of these systems are defined as social security system as a whole.

In the last years, the development of health conditions caused the rate of old age population to rise. This development for sake of being able to provide sustainable fiscal development in social security institutes, is accepted as an element threatening the system, and it revealed the reform need for the system. Therefore, countries, making reforms in their social security systems, developed multi-legged social security systems. Multi-legged social security systems consist of three legs. The first leg consists of social security systems, in which obligatory participation carried out by government is based on, while the second leg consists of social security systems based on obligatory or voluntary participation in cooperation with public and private sector. The third step consists of social security systems, in which voluntary participation, carried out completely private sector, is based. The difference of the system, called multi-legged social security system, from traditional and single-legged social security system is an

approach of system, in which not only government but also private sector is included in the system. Together with multi-legged structure, the share of private sector in pension systems has increased in the serious rates. In this transformation process, in multi-legged structure, IPS takes place and consists of an important step of social security steps.

The main aim of the study consists of the efficiency of IPS in wide-Elazığ City and of measuring empirically. Many different studies carried out IPS take place in the literature. But, the lack of any study, in which individual pension system is evaluated in the scope of Elazığ city forms the original aspect of the study. While the size of sample is calculated, only the population of the central district was based on, simple randomly sampling method was used; and calculating the number of sample under the assumption of acceptable error rate of 5% and security level of 95%, the number of participants was identified as 384 people. However, due to the fact that there is missing data in some of the survey data, the survey of 366 people were included in evaluation. With the findings obtained at the end of the study, the existing state of IPS in Elazığ City was introduced and obtained the view of system for Elazığ City was more clearly expressed. In addition to these, in the direction of the findings obtained from the study, it was identified that forming for hypotheses for IPS, the presence of the relationship was tested by Chi-square test. In the direction of the findings obtained, the main determinative of IPS in Elazığ city was identified as the income state and the sector, where the participants work.

Key Words: Social Security System, Individual Pension System, Elazığ City.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMINA TEORİK BİR BAKIŞ	5
1.1. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Sistemi Kavramı	5
1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminin Amaçları	6
1.3. Sosyal Güvenlik Sisteminin Araçları	8
1.4. Sosyal Güvenlik Sisteminin İşleyişi	10
1.5. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi	12
1.5.1. Dünyada Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi	12
1.5.2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi	13
1.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Mevcut Durumu	17
1.7. Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNDEN BUGÜNE BANKACILIK SEKTÖRÜ	25
2.1. Osmanlı Devleti’nde Bankacılık Sektörü.....	25
2.2. Cumhuriyet Dönemi’nde Bankacılık sektörü (1923-1932).....	28
2.3. Devletçilik Dönemi’nde Bankacılık sektörü (1933-1944).....	29
2.4. Yeni Devletçi ve Liberal Döneminde Bankacılık sektörü (1945-1960)	30
2.5. Planlı dönemde Bankacılık Sektörü (1960-1980)	31
2.6. Dışa açılan Türkiye’de Planlı Dönem ve Bankacılık sektörü (1980-2000)	33
2.7. Yeniden Yapılanma Sonrası Bankacılık Sektörü (2001-2010).....	34
2.8. 2002’den Günümüze Kadar Bankacılık Sektöründeki Mevcut Durum	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ (BES)	
UYGULAMALARI	42
3.1. Bireysel Emeklilik Kavramı ve Amacı	43

3.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri ve İşleyişi	45
3.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Unsurları	47
3.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	48
3.4.1. Dünyada Tarihsel Gelişimi.....	48
3.4.1.1. ABD’de BES Sistemi Uygulaması	48
3.4.1.2. OECD Ülkelerinde BES Sistemi Uygulaması	50
3.4.2. Türkiye’de BES’in Tarihsel Gelişimi.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ	61
4.1. Veri seti ve Yöntem	61
4.2. Araştırma Bulguları.....	62
4.2.1. Katılımcılara Ait Demografik Bulgular.....	63
4.2.2. Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Ampirik Bulgular.....	69
4.2.3. BES Sisteminin Ki-kare testi ile değerlendirilmesi.....	76
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	93
EKLER	101
Ek-1. Orijinallik Raporu.....	101
ÖZGEÇMİŞ	102

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Açığının Gelişimi, 2000-2017	20
Tablo 2. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	21
Tablo 3. 1864 ile 1910 Tarihleri Arasında Kurulan Yabancı Sermayeli Bankalar.....	27
Tablo 4. 1913-1922 Tarihleri Arasında Kurulan Milli Bankalar	28
Tablo 5. 1960-1980 yılında kurulan bankalar ve kuruluş amaçları	32
Tablo 6. 1960-1980 dönemleri arasında tasfiye edilen bankalar;	33
Tablo 7. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	35
Tablo 8. TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi	36
Tablo 9. 2000-2006 dönemlerindeki Banka Sayısı	37
Tablo 10. 2007-2018 Dönemlerinde Banka Sayısı	38
Tablo 11. Aralık 2017 İtibariyle Bankaların Sermaye Yapısı.....	40
Tablo 12. İnternet Bankacılığı Kullanan Kişi Sayısı ve Toplam İşlem Hacmi.....	41
Tablo 13. 2000-2017 Yılları İçin ABD Emekli Fon Varlığı (Milyon dolar)	49
Tablo 15. 2017 Yılı OECD ülkelerinde Toplam Emeklilik Ödemeleri (Milyon dolar)	51
Tablo 16. OECD Ülkelerinde 2018 Yılı Emekli Fon Tutarı	52
Tablo 17. 2017-2057 dönemleri arasında Emekli Bireyler İçin Tasarruf Açığı Miktarı	55
Tablo 18. Türkiye için 2010 ve 2016 Yılları İçin Tasarruf Açığı Miktarı	56
Tablo 20. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (Frekans,%)	63
Tablo 21. Katılımcıların Medeni Durumları (Frekans,%)	63
Tablo 22. Katılımcıların Yaş Aralığı (Frekans,%)	64
Tablo 23. Katılımcıların Eğitim Durumu (Frekans,%)	64
Tablo 24. Katılımcıların Elazığ'da İkamet Süreleri (Frekans,%)	65
Tablo 25. Katılımcılara Ait Çocuk Sayısı (Frekans,%)	65
Tablo 26. Katılımcıların Hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı (Frekans,%)	66
Tablo 27. Ankete katılanların hanelerinde çalışan kişi sayısı(Frekans,%)	66
Tablo 28. Katılımcıların sürekli iş durumu (Frekans,%)	67
Tablo 29. Katılımcıların Ek Gelir Durumu (Frekans,%)	67
Tablo 30. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör (Frekans,%)	67

Tablo 31. Katılımcıların İş Tecrübe Süresi (Frekans,%)	68
Tablo 32. Katılımcıların Aylık Geliri (Frekans,%)	68
Tablo 33. Katılımcıların BES Sistemine Dâhil Olma Durumları (Frekans,%).....	69
Tablo 34. BES Sistemine Dâhil Olmayan Katılımcılara Sisteme Dâhil Olma Düşünceleri(Frekans,%)	69
Tablo 35. BES Sistemine Dâhil Olmayı Düşünmeme Gerekçeleri (Frekans,%).....	70
Tablo 36. BES sistemine dâhil olanların sisteme kaç yıl süreli olarak dâhil olmayı düşünceleri (Frekans, %)	71
Tablo 37. Katılımcıların BES'in Gelir Artırdığı Konusundaki Düşünceleri (Frekans,%)	71
Tablo 38. BES Sistemi Konusunda Beklentileri (Frekans,%)	72
Tablo 39. Sosyal güvenlik sistemi ile BES arasında fark olduğu konusunda düşünceleri(Frekans,%)	72
Tablo 40. Türkiye'de BES Sistemi Konusunda Gerekli Düzenlemelerin Yeterli Olması Konusunda Düşünceleri (Frekans,%)	73
Tablo 41. Katılımcıların BES Fonlarını Yöneten Şirketlerden Beklentileri (Frekans,%)	73
Tablo 42. Katılımcılara BES şirketleri tarafından belirlenen 10 yıllık birikimim yeterli olup olmadığı konusundaki düşünceleri (Frekans,%)	74
Tablo 43. Katılımcıların BES sisteminde olmasını düşündüğü birikim süreci (Frekans,%)	74
Tablo 44. Katılımcıların BES sisteminde belirlenen 56 yaşının uygunluğu konusundaki görüşleri (Frekans,%).....	75
Tablo 45. BES Sistemine Dâhil Olanların Sistem Üzerinden Yatırdıkları Aylık Tutar (Frekans,%).....	75
Tablo 46. Katılımcılara Tasarruflarını Değerlendirme Şekli (Frekans,%)	75
Tablo 47. %25 Devlet Katkısının BES Sistemine Katılımı Etkileri Hakkında Görüşleri	76
Tablo 48. Cinsiyet değişkeni ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları	77
Tablo 49. Yaş Aralığı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare ilişki ve test sonuçları	78

Tablo 50. Eğitim Düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	79
Tablo 51. Medeni hali ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	80
Tablo 52. Çocuk sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	81
Tablo 53. Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	82
Tablo 54. Çalıştığı sektör ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	83
Tablo 55. Gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki ve Kikare test sonuçları.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. SGK Kurumunun işleyiş şeması.....	11
Şekil 2. Sosyal Güvenlik Gelirleri, 2001–2015	17
Şekil 3. Sosyal Güvenlik Giderleri, 2001–2015	18
Şekil 4. Sosyal Güvenlik Giderlerinin Dağılımı, (2000-2014).....	19
Şekil 5. Sosyal güvenlik sistemine bütçe transferi (2000-2017)	22
Şekil 6. 2014-2018 Yılları Arası Banka Şube Sayısı.....	38
Şekil 7. Mevduat Bankaları Şube Sayısı (Yurtdışı şubeler dâhil, bin)	39
Şekil 8. Personel Sayısı (Yurtdışı şubelerde çalışan personel dahil, bin kişi).....	39
Şekil 9. BES işleyiş şeması.....	46
Şekil 10. Aralık 2017-Aralık 2018 Dönemleri Arasında Emekli Fon Oranı.....	53
Şekil 11. Haziran 2019 itibariyle katılımcı sayısı.....	57
Şekil 12. Katılımcıların yaş aralığı	58
Şekil 13. Katılımcıların eğitim durumu	58
Şekil 14. Katılımcıların bulunduğu ilk on il	59
Şekil 15. 2003-2019 Haziran Dönemleri İçin BES Sistemine Toplam Nominal Katkı Değeri (Milyon TL).....	59
Şekil 16. Örneklem Büyüklüğü	62

ÖNSÖZ

Bu çalışmam süresince değerli desteklerinden her daim faydalanmamı sağlayan, her aradığımda bıkmadan usanmadan cevap veren, güler yüzünü hiç esirgemeyen saygı değer danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Esra PEKER' e, yüksek lisansa başlamam için elinden gelen her desteği veren canım babam Abdul Vahap CEYLAN' a, her zaman yanımda olan sonsuz sevgisi ve özverisi ile beni büyüten canım annem Aynur CEYLAN' a, her konuda arkamda olan değerli eşim Dorukhan DİKMELİ' ye ve son olarak gülüşü ile insana yaşama sevinci veren güzeller güzeli kızım Asya Dikmeli' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ELAZIĞ-2019**Sevil DİKMELİ**

GİRİŞ

Modern toplumların oluşması, sosyal güvenlik sisteminin kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Toplum yaşamına yön veren ve birçok ülkede devlet eliyle uygulanan sosyal güvenlik sistemlerinin ilk olarak Sanayi Devrimi nedeniyle ortaya çıkan olumsuz ve ağır çalışma koşulları karşısında çalışanların haklarının korunması amacıyla oluşturulduğu görülmektedir (Yenihan, 2017:177). Zira 1935 tarihli “Sosyal Güvenlik Yasası” Sanayi Devrimi sonrası oluşan sanayileşme politikaları karşısında çalışanların güvence altına alınması kapsamında oluşturulmuştur (Brown,1969: 1-7; Winant.1936: 3-4). Burada sosyal güvenlik sistemi konusundan bahsedilmeden önce sosyal güvenlik kavramının tanımlanması gerekmektedir.

Sosyal güvenlik kavramının farklı kişi ve kuruluşlar tarafından birçok tanımlamasının yapıldığı görülmektedir. Genel olarak sosyal güvenlik kavramı “bir ülkede yaşayan bireylerin bugünü ve geleceğini güvence altına almaya çalışan kurumlar arasında sıkı birliktelik ve uyumun yakalandığı politikalar bütünü” olarak tanımlanabilir (Talas, 1979: 24). Bir başka tanımda ise sosyal güvenlik kavramı “bireylerin yaşam şartlarını etkileyen gelecekte olması muhtemel belirsizlik ve risklere karşı bireylerin güvence altına alınmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Gökbayrak, 2010:142). Yine bir tanımda ise sosyal güvenlik “yaptıkları iş, gelir durumu ne olursa olsun, bireylerin karşılaştıkları tüm sorunların ortadan kaldırılması ya da etkisinin azaltılması için gerekli önlemlerin oluşturulduğu kurum yada kurumlar topluluğu” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlardan görüldüğü üzere kavram, toplumsal değişimlere açık dinamik bir yapı gösterdiğinden tek ve kesin bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir.

Sosyal güvenliğin etkin bir şekilde uygulanması temel amaçtır. Sosyal güvenlik sisteminde hedeflenen bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli olan araçlar ise üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerdir (Duygulu ve Pehlivan, 2004:7). Bu araçların her biri kendi içerisinde tek başına sosyal güvenlik sistemini oluşturabilecek niteliktedir. Ancak uygulamada bu araçların tamamının karma bir model içinde kullanıldığı görülmektedir (Aydın, 1999: 19). Bu araçlar içerisinde sosyal sigorta, sistemin temelini oluşturmakta olup sosyal sigorta kapsamında emeklilik ve sağlık ödemeleri, sosyal güvenlik harcamalarının yaklaşık %75’ini oluşturmaktadır (ILO,95).

2006 yılı öncesinde sosyal sigorta sisteminin yönetimi üç farklı alt kurum tarafından gerçekleştirilmekteydi. İşçilerin temel sigorta yönetimi Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) tarafından, serbest meslek sahiplerinin temel sigorta yönetimi Serbest Çalışanların Sosyal Sigorta Kurumu (BAĞ-KUR) tarafından, askeri ve sivil memurların sigorta yönetimi ise Askeri- Sivil Memurların Emeklilik Fonları Kurumu tarafından (Emekli sandığı) tarafından yapılmaktaydı. (Bayri, 2004:233). Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı kanunla SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı lağvedilerek, sosyal sigorta programları, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'na devredilmiştir. Sosyal sigortalar sistemi, daha öncede ifade edildiği gibi sosyal güvenlik sistemlerinin temelini teşkil etmektedir. Daha önce farklı sosyal sigorta kurumları (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) tarafından yönetilen sosyal sigorta ve sağlık sigorta programlarının tek bir kurum (SGK) bünyesinde toplanması, aralarındaki norm ve standart farklılıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemeler, sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısının güçlenmesine yönelik düzenlemeler olarak kabul edilmektedir (Bayri, 2013: 27-28).

Emeklilik sürecinde oluşturulan politikalar ülkelerin sosyo-ekonomik özelliklerine, kültürel ve siyasi yapılarına göre değişiklik gösterebilmektedir (Turner,2001:5). Ancak ne kadar farklılık gösterirse göstere, bütün emeklilik sistemlerinin ortak özellikleri arasında kişilerin emekli olmalarından sonrada aynı yaşam standartlarına devam edebilme imkânı tanınması, sürdürülebilir ve yeterli bir gelir elde edebilmesi yer almaktadır (Hollzman, 2003: 13 ve Turner, 2010:1). Zaman içerisinde sosyal güvenlik sistemlerinde eksiklikler ve yetersizlikler oluşabilmekte böyle bir durumda da sistem yeniden revize edilmek durumunda kalmaktadır (Güneş, 2015: 24). Son yıllarda yaşanan sağlık şartlarının gelişmesi nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu gelişme sosyal güvenlik kurumlarında sürdürülebilir mali dengenin sağlanabilmesi adına sistemi tehdit eden bir unsur olarak kabul edilmiş ve sistemin reform ihtiyacını ortaya koymuştur (Gutierrez,2001:1-2). Bu nedenle ülkeler sosyal güvenlik sistemlerinde reformlara giderek çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmişlerdir.

Bu tehdit unsurunun ortadan kaldırılması için Dünya Bankası tarafından sağlıklı ve sürdürülebilir sosyal güvenlik sistemi geliştirilmesi gerekçesiyle 1994 yılında tek ayaklı sistemden çok ayaklı sisteme geçme çalışmalarının başlaması gerektiği önerisinde bulunulmuştur. Çok basamaklı sosyal güvenlik sistemleri üçayaktan oluşmaktadır (World

Bank, 1994: 16). Birinci ayak; devlet tarafından yürütülen zorunlu katılımın esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. İkinci ayak ise kamu ve özel sektörün işbirliğinde zorunlu ya da gönüllü katılımı esas alan sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Son ve üçüncü ayak ise tamamen özel sektör tarafından gönüllülük ilkesinin esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır (Eken ve Gaygısız, 2010: 58 ve Uğur,2002:140). Çok ayaklı sosyal güvenlik sistemi olarak adlandırılan sistemin geleneksel ve tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farkı ise sadece devletin değil, aynı zamanda özel sektöründe sisteme dahil edildiği bir sistem anlayışıdır (Orenstein,2003:171). Çok ayaklı yapı ile beraber emeklilik sistemlerinde özel sektörün payı ciddi oranlarda artış göstermiştir. Bu dönüşüm sürecinde çok ayaklı yapı içerisinde BES sistemi de yer almakta olup sosyal güvenlik sistemlerinin önemli ayağını oluşturmaktadır.

Türkiye’de 2003 yılında aktif olarak faaliyete geçen BES, 2019 yılı itibariyle 16 yılı geride bırakan bir özel emeklilik sistemidir. BES uygulaması ile ülke ekonomisinin ulusal tasarruflarının artırılması, dış finansman temininin azaltılması ve sermaye piyasalarından uzun vadeli fon temin edilmesi, bunun yanı sıra sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak emeklilik döneminde bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenmiştir. 1 Ocak 2017 tarihiyle BES sisteminde otomatik katılım kanun değişikliği yapılmış ve yürürlüğe girmiştir. Otomatik katılım değişikliği ile sistemin daha etkin hale geleceği düşünülmektedir (BES Raporu, <https://www.egm.org.tr/>, 2018).

Çalışmanın temel amacını BES sisteminin Elazığ ili genelinde etkinliğinin değerlendirilmesi ve ampirik olarak ölçülmesi oluşturmaktadır. BES konusu üzerine yapılan birçok farklı çalışmaların literatürde yer almaktadır. Ancak Elazığ ili kapsamında yapılan Bireysel Emeklilik Sistemi’nin değerlendirildiği bir çalışma olmaması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken sadece Merkez ilçe nüfusu dikkate alınmış, basit rassal örnekleme yöntemi kullanılmış ve örneklem sayısı Elazığ merkez için % 5’lik kabul edilebilir hata oranı ve % 95’lik güven seviyesi varsayımı altında hesaplanarak 384 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan anketlerden bazılarında eksik veri olması nedeniyle 366 kişinin anketi değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular ile Elazığ ilinde BES sisteminin mevcut durumu ortaya konmuş, Elazığ ili için sistemin görünümü daha net ifade edilmiştir. Bunlara ilave olarak çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler oluşturularak Kikare testi ile ilişkinin varlığı test edilmiştir. Elde edilen

bulgular doğrultusunda Elazığ ilinde BES sisteminin temel belirleyicisinin gelir durumu ve katılımcıların çalıştığı sektör olarak belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMINA TEORİK BİR BAKIŞ

Genel bir ifade ile toplumu oluşturan bireylerin herhangi bir farklılık gözetilmeksizin bugünlerinin ve geleceklerinin sosyoekonomik açıdan güvence altına alınması sosyal güvenlik olarak tanımlanmaktadır. Sosyal güvenlik birçok farklı unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu unsurlar arasında hastalık, yoksulluk, emeklilik, iş kazaları yer almaktadır. Bu bağlamda belirtilen unsurlar ile bireylerin karşılaşması durumunda zararlarının telafi edilmesine yönelik sistemler geliştirilmiştir. Bu sisteme bütün haliyle sosyal güvenlik sistemi denilmektedir.

Sosyal güvenlik sistemi birçok farklı unsuru içinde barındıran bir kavram olup emeklilik sistemi de bu unsurlardan birini oluşturmaktadır. Mevcutta işgücü piyasasına dahil olan bireyler, emeklilik döneminde gelir elde edememeleri durumunda yaşam standartlarını kaybetme riski taşımaktadır. Bu riskin ortadan kaldırılması ve emeklilik döneminde de yaşam standartlarını korumaları sosyal güvenlik sisteminin kapsamında değerlendirilmektedir.

Toplumlarda insanların ihtiyaçları sürekli değişim göstermektedir. Beklenmeyen krizler ve gelecekte olması muhtemel sorunlar yaşanması, ülkelerin sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu noktadan yola çıkılarak bu bölümde sosyal güvenlik kavramı tanımlanmış, sistemin işleyişi, sosyal güvenlik sisteminin amaç ve araçlarına, Dünya’da ve Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin tarihsel süreç içerisindeki gelişimine yer verilmiştir.

1.1. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Sistemi Kavramı

Modern toplumların oluşması, sosyal güvenlik sisteminin kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Toplum yaşamına yön veren ve birçok ülkede devlet eliyle uygulanan sosyal güvenlik sistemlerinin ilk olarak Sanayi Devrimi nedeniyle ortaya çıkan olumsuz ve ağır çalışma koşulları karşısında çalışanların haklarının korunması amacıyla oluşturulduğu görülmektedir (Yenihan, 2017:177). Zira 1935 tarihli “Sosyal Güvenlik Yasası” Sanayi Devrimi sonrası oluşan sanayileşme politikaları karşısında çalışanların güvence altına alınması kapsamında oluşturulmuştur (Brown,1969: 1-7; Winant.1936: 3-

4). Burada sosyal güvenlik sistemi konusundan bahsedilmeden önce sosyal güvenlik kavramının tanımlanması gerekmektedir.

Sosyal güvenlik kavramının farklı kişi ve kuruluşlar tarafından birçok tanımlamasının yapıldığı görülmektedir. Genel olarak sosyal güvenlik kavramı “bir ülkede yaşayan bireylerin bugünü ve geleceğini güvence altına almaya çalışan kurumlar arasında sıkı birliktelik ve uyumun yakalandığı politikalar bütünü” olarak tanımlanabilir (Talas, 1979: 24). Bir başka tanımda ise sosyal güvenlik kavramı “bireylerin yaşam şartlarını etkileyen gelecekte olması muhtemel belirsizlik ve risklere karşı bireylerin güvence altına alınmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Gökbayrak, 2010:142). Yine bir tanımda ise sosyal güvenlik “yaptıkları iş, gelir durumu ne olursa olsun, bireylerin karşılaştıkları tüm sorunların ortadan kaldırılması ya da etkisinin azaltılması için gerekli önlemlerin oluşturulduğu kurum yada kurumlar topluluğu” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlardan görüldüğü üzere kavram, toplumsal değişimlere açık dinamik bir yapı gösterdiğinden tek ve kesin bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir.

Sosyal güvenlik sisteminin gelişmesindeki kırılma noktalarının üç ayrı dönemde oluştuğu görülmektedir. İlk dönem gönüllülük ilkesine dayanan 1935 yılında Amerika’da yürürlüğe konan “Sosyal Güvenlik Kanunu” ile refah devleti anlayışının benimsenmesi ile başlayan gönüllü kuruluş, sendika ve devletlerin arayışları olarak ifade edilmektedir. İkinci dönem, 1950-1970’li yıllar arasını kapsayan refah devleti anlayışının zirveye çıkarıldığı dönemdir. Son dönem ise stagflasyon krizi ile başlayan ve sistemin krize düştüğü 1975 ve sonrası dönemdir (Egeli, 2007: 41-48). Bu tarihsel dönüşüm göstermektedir ki; toplumların sürekli değişim göstermesi nedeniyle sosyal güvenlik kavramında da değişimler yaşanmış, bu durum kavramın dinamik bir yapı sergilemesine neden olmuştur.

1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminin Amaçları

Sosyal güvenlik, toplum içinde yaşayan bireyler arasında sosyal barışın ve dayanışmanın kuvvetlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Güvenliğin sağlanması için oluşturulan sistemin temeli tasarrufa dayanmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal güvenlik sisteminin yönetimi ister kamu, isterse özel kuruluş tarafından yapılsın tasarruf temeline dayandırılmaktadır. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere sosyal güvenlik sistemleri toplumların bugün ve gelecekte karşılaştıkları risklere karşı korunması amacıyla oluşturulan sistemlerdir. Bu riskleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.

- Fiziki riskler (Hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazaları, ölüm)
- Ekonomik riskler (İşsizlik, yoksulluk)
- Bireysel riskler
- Toplumsal riskler
- Hem bireysel, hem toplumsal riskler (Egeli, 2007: 48).

Yukarıda farklı sınıflandırmalar içerisinde değerlendirilen risklerin tamamı, tek bir başlık altında sosyal risk olarak değerlendirilmektedir. Unutulmamalıdır ki sosyal güvenlik politikalarının temel amacı, sosyal risklerin insanlar üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak ya da etkisini azaltılmasına dayandırılmaktadır. Tüm ulusal hukuk devletlerine yönelik model oluşturan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 28.06.1952 tarih ve 102 Sayılı Sözleşmesi ile sosyal risk olarak adlandırdığı olayların bir listesini vermiş, bunların tümüne ya da bir bölümüne karşı üye devletlerin sosyal koruma sağlamalarını istemiştir (Peker,1997:2). Belirtilen sosyal riskler dokuz adet olup sözleşmede hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm (sağ kalan hak sahiplerinin korunması), ailevi yükler ve işsizlik (ILO-2008) olarak belirtilmiştir. ILO tarafından belirtilen sosyal güvenlik sisteminin amaçları arasında (Egeli, 2008: 49);

- Bireylerin karşılaştıkları sosyoekonomik sorunları aşarken refah düzeylerinde bir azalmanın olmaması,
- Karşılaşılabilecek risklerin en aşağı seviyeye çekilmesi,
- Risklerin gerçekleşmesinden önce gereken tedbirlerin alınması,
- Risklerinin kapsamının genişletilerek sosyal devlet anlayışının genişletilmesi,
- Özel emeklilik sistemlerinin geliştirilerek kazanılmış hakların korunması,
- Ödeme planlarının kolaylaştırılması,
- Primlerin enflasyona karşı korunması,
- Devlet tarafından yönetilen emeklilik ödemelerinin GSYİH'ya endekslenmesi
- Yoksullukla mücadele eden insanları topluma kazandırarak yaşam koşullarının yükseltilmesi yer almaktadır.

Bu bağlamda ülkelerin mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin etkinliğini değerlendirirken bazı göstergelerin esas alınması gerekmektedir. Bu göstergeler arasında;

- Sosyal güvenlik ülke nüfusunun ne kadarını kapsamaktadır?,
- Emekliler ile diğer hak sahiplerine ödenen aylık miktar ne kadardır?,

- Sistemdeki gelir kaynaklarında gelir ve gider dengesi söz konusu mudur?,
- Sosyal güvenlik sistemi şeffaf mıdır?,
- Sistemin yükümlülükleri herkes tarafından basit şekilde anlaşılabilir mi?,
- Primlerin miktarları kolay ödenebilir şekilde midir?,
- Sistem yoksulların ne kadarını kapsamakta ve onların yaşam standartlarını yükselmektedir? Şeklinde sorgulanmalı doğru cevaplar alınmaması durumunda reformların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1.3. Sosyal Güvenlik Sisteminin Araçları

Sosyal güvenliğin etkin bir şekilde uygulanması temel amaçtır. Sosyal güvenlik sisteminde hedeflenen bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli olan araçlar ise üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerdir (Duygulu ve Pehlivan, 2004:7). Bu araçların her biri kendi içerisinde tek başına sosyal güvenlik sistemini oluşturabilecek niteliktedir. Ancak uygulamada bu araçların tamamının karma bir model içinde kullanıldığı görülmektedir (Aydın, 1999: 19). Bu araçlar içerisinde sosyal sigorta, sistemin temelini oluşturmakta olup sosyal sigorta kapsamında emeklilik ve sağlık ödemeleri, sosyal güvenlik harcamalarının yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır (ILO,95).

2006 yılı öncesinde sosyal sigorta sisteminin yönetimi üç farklı alt kurum tarafından gerçekleştirilmekteydi. İşçilerin temel sigorta yönetimi Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) tarafından, serbest meslek sahiplerinin temel sigorta yönetimi Serbest Çalışanların Sosyal Sigorta Kurumu (BAĞ-KUR) tarafından, askeri ve sivil memurların sigorta yönetimi ise Askeri- Sivil Memurların Emeklilik Fonları Kurumu tarafından (Emekli sandığı) yapılmaktaydı. SSK Kurumu, emeklilik programları dahil kamu ve özel sektördeki ücretli işçiler, tarım işçileri, isteğe bağlı sigortalılar ve aile bireyleri için kamu sosyal sigorta programlarını yönetiminden sorumluydu. BAĞ-KUR, sanayi, hizmet ve tarım sektöründe serbest çalışan bireylerin sigorta programlarından sorumlu iken askeri ve sivil personelin emeklilik programlarından ise Emekli Sandığı sorumluydu (Bayrı, 2004:233).

Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı kanunla SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı lağvedilerek, sosyal sigorta programları, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'na devredilmiştir. Sosyal sigortalar sistemi, daha öncede ifade edildiği gibi sosyal güvenlik sistemlerinin temelini teşkil etmektedir. Daha önce farklı sosyal sigorta

kurumları (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) tarafından yönetilen sosyal sigorta ve sağlık sigorta programlarının tek bir kurum (SGK) bünyesinde toplanması, aralarındaki norm ve standart farklılıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemeler, sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısının güçlenmesine yönelik düzenlemeler olarak kabul edilmektedir. SGK, sanayi ve hizmet sektöründeki işçiler, tarım işçileri, sanayi ve hizmet sektöründe serbest çalışanlar, tarımda serbest çalışanlar, isteğe bağlı sigortalılar ile askeri sivil memurların zorunlu sosyal sigorta ve sağlık sigortası programlarının yönetiminin tamamından sorumlu tutulmuştur. Ancak kazanılmış haklar dikkate alınarak yapılan hukuki düzenlemeler nedeniyle geçmişte oluşan norm ve standart farklılıklarının sistemde bir süre daha etkisini sürdürmesi kaçınılmaz görünmektedir (Bayrı, 2013: 27-28).

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi üç basamaktan oluşmaktadır. Sistemin en alt basamağını sosyal yardım ve sosyal hizmetler oluşturmaktadır. Genel olarak sosyal yardımlar, ülkelerin yardıma ihtiyacı olan vatandaşlarına yaptıkları para yardımları olarak tanımlanabilir. Bu yardımlar zorunluluk ilkesine dayanmayan, özel vergilerle finanse edilen kamu yardımlarıdır. Sosyal hizmetler ise; toplumun, kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen ya da beden ve ruhen bir eksikliğe uğrayan bireylerine, ülkenin genel şartları çerçevesinde insana yaraşır, çevreleri ile uyumlu bir hayat sürdürebilmeleri için maddi ve manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik, devlet ve gönüllü özel kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetlerdir (Tepekule,2008:7-8)

Türkiye’de genel olarak vergilerle finanse edilen sosyal yardımlar ve hizmetler; gaziler, ihtiyaç halindeki yaşlı ve özürlüler için minimum emeklilik yardımları, özürlülerin bakımı için yapılan sosyal yardımlar, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik fonlarından yapılan yardımlar, belediyeler, vakıflar ve dernekler tarafından yapılan sosyal yardımlar ve hizmetler, kimsesiz çocukların korunmasına yönelik sosyal hizmetler, yaşlılara yönelik bakım hizmetleri vb. şeklinde sıralanabilir (Bayrı, 2013: 26).

Gaziler, ihtiyaç sahibi yaşlı ve engellilere yapılan sürekli sosyal yardımlar, primsiz ödemeler olarak SGK tarafından yapılırken, düzenli olarak yapılmayan sosyal yardımlar ise yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca düzenli yapılmayan sosyal yardımlar konusunda huzurevi, aşevi, yurt vb. sosyal hizmetler bazı bakanlıklar, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, belediyeler, Kızılay vb. çeşitli kurumlar ile vakıf ve dernekler tarafından da yapılabilmektedir. Bu bağlamda konu üzerine yapılan

en büyük eleştiri ise sosyal yardımlar konusunda yönetimde parçalı yapının olması ve bu durumun sosyal yardım hizmetlerinin verimliliği ve etkinliğini olumsuz yönden etkilediği düşüncesidir (Arıcı, 2011: 52-53).

1.4. Sosyal Güvenlik Sisteminin İşleyişi

İnsanların yaşamları süresince sosyal güvence içerisinde olmaları yaşam kaliteleri açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda insanların gelirlerine bakılmaksızın, toplumun huzurunu bozan bütün sosyal risklerin verdiği zararlardan “insan hakkı” ya da “devlet görevi” olarak primli yada primsiz sistemleri kullanarak sosyal risklerin azaltılması yada yok edilmesi sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye Anayasası’nın 60. Maddesinde de “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” hükmüne de bu durum açık şekilde ifade edilmiştir. Sosyal devlet anlayışı ile sosyal güvenliğin genel yapısı sigortacılık esasına dayanmaktadır. Sigorta verilecek durumlar ve sigorta verilmesi uygun görülen miktar belirtilmiştir. Sosyal güvenlik sistemi sigortacılık esasına dayandırılrsa da sosyal devlet anlayışı gereği fayda maliyet analizi yapılmamaktadır. Sigorta sisteminin finansmanı aktif sigortalılardan alınan primlere dayanmakta tüm sigortalıların ödemelerini karşılamak üzere kullanılmaktadır. Böylece nesiller arası paylaşım mümkün olmaktadır. 2000’li yıllara kadar sosyal güvenlik sisteminde mali yapıda yaşanan dengesizlik durumları, sisteme yapılan eleştirilerin artmasına, sistemin zayıflamasına ve etkin çalışmamasına neden olmuştur. Bu durum sistemde bir reform hareketini zorunlu hale getirmiş bu kapsamda 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile yapılan reformla, uzun yıllardır problemlerle gündeme gelen sosyal güvenlik sistemimiz yeniden düzenlenerek, sistemin katılımcı, eşit ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

2006 yılında sosyal güvenlik tarihinin en büyük reformlarından biri olarak “Sosyal Güvenlik Reformu” gerçekleştirilmiş farklı norm ve standartlara göre hizmet sunan SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı tek çatı altında toplanmıştır. Bu kurumların tek çatı altına toplanmasıyla adil bir sistemin temelleri atılmış, bireylerin sisteme duyduğu güven tazelenmiştir. SGK görevleri, 5502 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir;

- Kalkınma stratejileri doğrultusunda yıllık sosyal güvenlik politikaları belirleyerek uygulanmasını sağlamak,
- Hizmet sunduğu gerçek ve tüzel kişileri hakları konusunda bilgilendirmek,
- Sosyal güvenlik sistemleri konusunda uluslararası değişimleri takip etmek,
- Gerekli işbirliği ağlarını oluşturmak,
- İlgili ulusal kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak.

SGK Kurumunun işleyiş şeması Şekil 1’de verilmektedir.

Şekil 1. SGK Kurumunun işleyiş şeması

Şekil 1’den görüldüğü üzere Sosyal Güvenlik Kurumu, genel kurul, yönetim kurulu ve başkanlık olmak üzere üç alt mekanizma tarafından oluşmaktadır. Ayrıca ana hizmet birimleri, danışma birimleri ve yardımcı hizmet birimleri de kurumun içerisinde mevcut bulunmaktadır. 5502 sayılı Kanun ayrıca üst kurul niteliğini taşıyan Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulu adı verilen bir kurulu da oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi kısa vadeli sigorta kolları ve uzun vadeli sigorta kolları olmak üzere iki grupta hak sahiplerini belirtmektedir. İş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarını kapsayan kısa vadeli sigorta kollarını, malullük, ölüm ve yaşlılık sigorta kollarını kapsayan uzun vadeli sigorta kollarını oluşturmaktadır (SGK,2019: www.sgk.gov.tr.).

1.5. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Buradan da görüldüğü üzere sosyal güvenlik sisteminin oluşmasında toplumsal değişimlerin büyük etkisi olduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal güvenlik sisteminin oluşumunu hazırlayan şartların doğru okunması için mihenk taşlarının doğru şekilde yerine koyulması gerekmektedir. Bu alt başlıkta Dünya’da ve Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin gelişimi önemli tarihleri ile özetlenmiştir.

1.5.1. Dünyada Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal güvenliğin miladının Sanayi devrimi olduğunu söylemek mümkündür. Sanayi devriminden önce sosyal güvenlik anlayışı daha çok dini boyutlardan oluşmakta, sanayi devriminden sonra ise sistemde köklü değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Devrim ile birlikte toplum sermayeyi elinde bulunduran zenginler ve emek gücünü elinde bulunduran proletarya sınıfı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan problemler arasında güvensiz çalışma ortamları, ücretlerin düşüklüğü, gelecek konusunda insanların güvensizlik duyması, çalışma saatlerinin uzunluğu, çocuk işçilerin çalıştırılması, kötü çalışma şartları gibi problemler yer almaktadır (Güvercin, 2004: 90).

Sanayi devrimi ve beraberinde ülke ekonomilerinin sürekli büyüme hedeflerini yükseltmesi, çalışanların karşı karşıya kaldığı fiziksel, sosyoekonomik ve mesleki riskleri de beraberinde getirmiştir. Risklerin etkisini yok etmek ya da etkisini azaltmak devletin yükümlülükleri içerisinde yer alırken bir sistem arayışı içine girilmesine neden olmuştur. İlk sosyal güvenlik sistemi 1877 yılında Almanya’da Bismarck tarafından önerilmiştir. Sistemin temel amacı, meslek esasına dayanan bireylerin sosyal sigorta kapsamına alınmasıydı (Çubuk, 1983:171). Bismarck tarafından önerilen Sosyal Sigorta Modelinde devlet, işçi ve işveren olmak üzere üç unsur modeli oluşturmaktadır Modelin amacı ise sosyoekonomik dengesizliği ortadan kaldırmaktır. Sistem, mesleki riskler ile karşılaşan kişiye devlet tarafından gelir bağlanmasına dayanmaktadır. Bu durum ilk zamanlarda sadece sanayi işçilerine uygulanmış ve “sosyal sigorta” olarak sistem adlandırılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise sistemin kapsamı genişletilerek diğer ücretlilerde bu durumdan faydalanabilmiştir (Dimitrijevic ve Obradovic, 2005: 54).

Sanayi devrimi sonrası 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile işsizlik rakamları çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Bu noktada halkın riskler karşısında yeterince korunamaması nedeniyle 1932 yılında Devlet Başkanı Roosevelt tarafından “Refah Devleti Doktrini”ni ortaya atılmıştır. Bu doktrin ile karşılaşılan risklerin en aza

indirilmesi ya da yok edilmesi için refah devleti düşüncesi ile “New Deal” planı hazırlanmıştır. Plan kapsamında, 14 Ağustos 1935 yılında “Sosyal Güvenlik Kanunu” yürürlüğe girmiş, bu gelişme sosyal güvenlik açısından dünyada bir ilki gerçekleştirerek kavram için hukuki bir dayanak oluşturulmuştur. Daha sonra 1941 yılında İngiltere’de sosyal riskleri garanti altına almak amacıyla “Beveridge planı” hazırlanmıştır. Böylece devletin vatandaşlarına asgari yaşam şartlarını sağlamasına yönelik sosyoekonomik güvenlik sistemi kurulmuş ve kavram “Atlantik Beyannamesi”ne girerek Dünya’da sosyal güvenlik sistemine farkındalığı oldukça fazla artırmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1948 yılında ise sosyal güvenlik kavramı, Birleşmiş Milletler Genel kurulunda kabul edilmiş, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi metninde yer alarak evrensel düzeye ulaşmıştır (Ayhan, 2012: 42-43). İkinci dünya savaşı sonrası sosyal güvenlik kavramına aşağıdaki metinlerde yer verilmiştir (Apan, 2008: 273);

- 102 Nolu ve 1952 tarihli Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin ILO Sözleşmesi;
- 26 Şubat 1965 tarihli Avrupa Konseyi Avrupa Sosyal Güvenlik Şartı,
- 17 Mart 1968’de yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Güvenlik Tüzüğü,
- 1 Mart 1977’de yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi,
- Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından 1971 ve 1972 yıllarında kabul edilen “Topluluk İçinde Dolaşan Bağımlı ve Bağımsız Çalışan Kişilerle Bunların Aile Bireylerine Sosyal Güvenlik Programlarının Uygulanmasına Dair 1408/71 ve 574/72 Sayılı Tüzüklerdir.

1.5.2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de aile içi yardımlaşma, bireysel tasarruf, dini yardımlar ve dayanışma gibi geleneksel yöntemler ile sosyal güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak zaman içinde toplumsal yapının değişmesi, aile içi dayanışmanın azalması gibi faktörler nedeniyle geleneksel yöntemler etkinliğini kaybetmiştir. Sonuç olarak kişiler kendilerini ve ailelerini sosyal risklere karşı korumak için sosyal güvenlik arayışı içine girmişlerdir (MEB,2013:2). Osmanlı İmparatorluğu’nda var olan sosyal güvenlik anlayışı esasının yardımseverliğe dayandığı ve geleneksel yöntemler ile gerçekleştirildiği, gelişmiş bir sistemin oturtulmadığı görülmektedir (Makal, 1999). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından önce sosyal sigortanın ilk uygulaması Zonguldak-Ereğli Kömür havzası kapsamında olan madencilik sektörüne dayansa da sistematik bir örgütlenmenin olmadığı

görülmektedir (Talas, 1992). Osmanlı döneminde bugünkü anlamıyla sosyal güvenliğin oluşamamasının temel nedeni ise, işçi sınıfının olmamasıdır (Atatürk, 2009: 102-103).

Sosyal güvenlik sistemlerinin gelişim süreci irdelendiğinde ülkeden ülkeye farklılıklar olduğu görülmektedir. Geleneksel yöntemler ile oluşan sosyal güvenlik sistemlerinin gelişiminin de aynı seyrinde değişim gösterdiği görülmektedir. Bireyler ilk aşamada sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla bireysel tasarruf yöntemine gitmişlerdir. Bu yöntem zamanla tasarruf araçlarının değişmesinden öte bir gelişim gösterememiştir. İlk dönemler gıda maddelerinin uzun süre muhafazası için güneşte kurutmak gibi yöntemler geçerli iken zamanla tasarruf aracı olarak kıymetli madenler tercih edilmeye başlanmıştır. Kişilerin bireysel tasarrufları ile geleceklerini garanti altına almaları konusunun yetersiz kalması bireyleri sosyal yardımlaşma ve sosyal dayanışma gibi toplu tekniklere yönlendirmiştir.

Aileden başlayan sosyal yardımlaşma yerini büyük aile, aşiret, şehir ve toplumsal dayanışmaya bırakmıştır. Daha sonraki süreçte toplumsal dayanışma vakıf, dernek gibi kuruluşlar ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Arıcı ve Alper, 2013: 22). Ayrıca Türkiye’de geleneksel yöntemlerden olan dini kurum ve kuruluşların hem sosyal güvenlik görevini yerine getirmesi, hem de dayanışma kültürünün geliştirilmesi farklı sosyal güvenlik sistemleri geliştirilmesine rağmen günümüzde hala devam etmektedir. Günümüzde tarım sektörünün egemen olduğu toplumlarda yardımlaşma komşu ve akrabalar ile gerçekleştirilmekte olup bu durum kırsal bölgelerde yoğunluğu azalsa da hala geleneksel olarak devam etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda ise sosyal yardımlaşma geleneğinin devam için meslek erbablarının dayanışması temeline dayanan Ahilik ve Lonca teşkilatları oluşturulmuş, ayrıca vakıflar aracılığı ile zekat, fitre ve kurban kesimi yapılarak ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır (Akbulak ve Akbulak, 2004: 2-6).

Türkiye’de modern sosyal güvenlik sisteminin kurulması ancak İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesi ile mümkün olmuştur ve sistemin sadece 74 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Sistemin etkin şekilde çalışması beklenirken, ciddi ve esasa dayanan yapısal sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde dünyada sosyal güvenlik alanında ortaya çıkan gelişmelere ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda 10 Aralık 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi” 6 Nisan 1949’da Bakanlar Kurulu’na kabul edilmiş; 7 Nisan 1948 tarihli Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasası, 9 Haziran 1949 tarih ve 5062 sayılı yasa ile onaylanmış ve Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü üyesi olmuştur. Bu sözleşmeler Türkiye’ye sağlık ve sosyal

güvenlik alanlarında yükümlülükler getirmiştir (Güvercin, 2004: 98). 1946 yılında Türkiye'nin çok partili siyasal döneme girmesi, 1950 yılında alınan Marshall yardımları ile tarım sektörünün makineleşmesi sonucu kırsal kesimden şehre göçün başlaması, kentlerde nüfusun artması ile sosyal politikalara olan ihtiyacın artması, sosyal güvenlik kuruluşlarının oluşumuna yol açan nedenler bu dönemde süreci hızlandırmıştır.

Sosyal Güvenlik hakkı ilk olarak 1961 anayasasının 48. maddesinde yer almıştır. Bu madde ile herkesin Sosyal Güvenlik hakkına sahip olduğu ve bu hakkı sağlamak için de gerekli olan, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlaşma teşkilatının kurulması veya kurdurulmasının devletin vazifesi olduğu hükmü anayasada yer almıştır. 1961 Anayasa'sında sosyal güvenlik hakkına dair yer alan kanunlardan sonra işçilerin de sosyal güvenlik kapsamı içerisinde yer almasına dair bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal sigortalar alanında 1945 yılından itibaren çıkarılan işçi sigortaları ile ilgili yasalar, 1965 yılında çıkarılan 506 sayılı yasa içinde toplanarak Sosyal Sigortalar Kanunu (SSK) olarak düzenlenmiş ve farklı sigorta kolları ile ilgili mevzuat tek bir kanun çerçevesinde toplanmıştır. Böylelikle, kanun, bütün işçileri bünyesine almış ve Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü olarak faaliyette bulunan SSK'nın temelleri atılmıştır (Kantarci, 2008: 90).

1960 ve 1970 yıllarında sosyal güvenlik sisteminin kurulması hız kazanırken, 1980'li yıllarda duraklama süreci yaşanmıştır. 1982 Anayasasının 60. maddesinde "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar." hükmü yer almaktadır. Söz konusu hüküm Türk sosyal güvenlik sisteminin anlayışını ve kapsamını da ortaya koymaktadır. Buna göre, sosyal güvenlik kesinlikle belli mesleki oluşumlar veya ilişkiler ile sınırlandırılmaz niteliktedir. Dolayısıyla sosyal yardım anlayışının temeli Anayasanın 60. maddesine dayanmaktadır (Bulut, ...:62).

1980 sonrası artan sosyal güvenlik harcamaları devlet bütçesinde büyük bir paya sahipken bu durum birçok platformda eleştirilere yol açmıştır. Bu yükün sosyal güvenlik kurumlarında mali dengelerin bozulmasına neden olmuş ve 1994 yılından itibaren SSK'ya, 1995 yılından itibaren ise BAĞKUR'a transferler yapılmıştır (Atatanır, 2009: 102-103).

Sosyal güvenlik sisteminin yaşadığı sorunlar karşısında, sisteme yönelik yeniden yapılanma arayışları 1990'lı yıllardan itibaren ivme kazanmış bulunmaktadır. Bu konuda, yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan farklı kesimlere ait raporlar hazırlanmıştır. DB tarafından verilen kredi ile finansmanı sağlanan ve ILO tarafından yürütülen 1995 tarihli

çalışma, mevcut emeklilik sisteminin sorunlarını ortaya koyarak; olası reform seçeneklerini sunmaktadır. Bu raporda, yeniden yapılandırılmış dağıtım sistemi; bireysel tasarruf sistemi (Şili Modeli); birinci ve ikinci seçeneğin bir karmasını oluşturan çok ayaklı zorunlu tasarruf sistemi ve çok ayaklı gönüllü tasarruf sistemi olmak üzere dört temel seçenek önerilerek, tartışılmaya açılmıştır. Rapor, kısa dönemdeki reform arayışları için, sağlık sigortası ve emeklilik sigortasının birbirinden ayrılmasını; emeklilik yaşının artırılmasını ve primler açısından kurumlar arasında uyum sağlanmasını önermektedir (ILO, 1996).

1999 yılında sosyal güvenlik sisteminin reform süreci başlamıştır. 4447 Sayılı kanun;

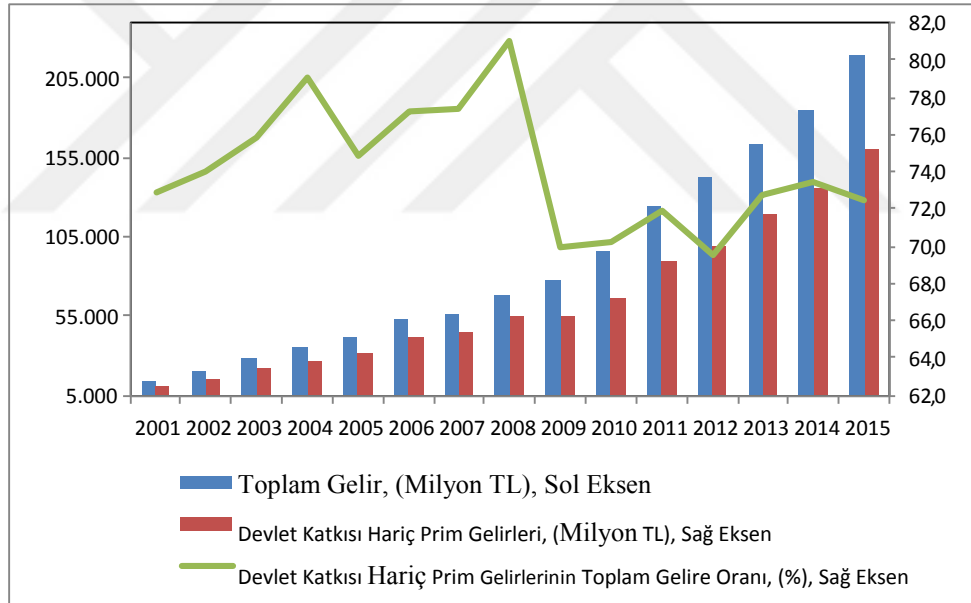
- Emeklilik yaşının yukarı çekilmesi konusun dışında üç sosyal güvenlik kuruluşunda farklılıklar yapılmış, bu düzenlemelerde kamu çalışanları kapsam dışında bırakılmıştır.
- Sigortalıların tepkilerini azaltmak için sosyal güvenlik sisteminin yetersizliklerinin giderilmesi ve işsizlik sigortası düzenlemesi yapılmıştır.
- Sosyal güvenlik sisteminde mali disiplin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda sistem gelirleri artırılmaya çalışılırken, giderleri azaltılmaya çalışılmıştır.
- Kademeli olarak emeklilik yaşının kadınlarda 58, erkeklerde ise 60 yaşına yükseltilmesine karar verilmiştir.
- Prim esas kazançlarının artırılmasına ayrıca yeni primler oluşturulmasına karar verilmiştir
- Kayıt dışının engellenmesi amaçlanmıştır,
- Ayrıca sistemde yer alan bireylerin gelirlerinin hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi konularına da yer verilmiştir.

2006 yılına kadar Türkiye’de sosyal güvenlik hizmetleri meslek örgütlenmeleri esas alınarak üç kurum tarafından yürütülmekteydi. Bunlar;1949 yılında 5434 sayılı Kanun ile kurulmuş T.C. Emekli sandığı, 1945 yılında 4792 sayılı kanun ile kurulmuş Sosyal Sigortalar Kurumu, 1971 yılında 1479 sayılı kanun ile kurulan Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar kurumudur. 2006 yılımda ise çıkarılan 5502 sayılı Kanun ile üç kurumda tek bir çatı altında toplanarak Sosyal Güvenlik Kurumu’na (SGK) devredilmiştir. 5510 sayılı kanun 1.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir (SETA,2010:7).

1.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Mevcut Durumu

Bu alt başlıkta Türkiye’de sosyal güvenlik sistemlerinin mevcut durumu istatistikler ile ortaya konulması amaçlanmıştır. Böylece sistemin etkinliği daha net bir şekilde görülebilecektir. İlk olarak sosyal güvenlik sisteminin en önemli gelir kaynağı prim gelirleri ele alınmıştır. Sistemde prim gelirleri işçi ve işverenden bireyin ücretinin belirli bir oranı üzerinden alınmaktadır. Primler ücretin belirli bir oranında verilmesi gereken zorunlu ödemeler olduğundan vergi olarak değerlendirilmesi mümkündür (Alper, 1997:106). Sosyal güvenlik gelirleri (2001-2015) verileri Şekil 2’de verilmektedir.

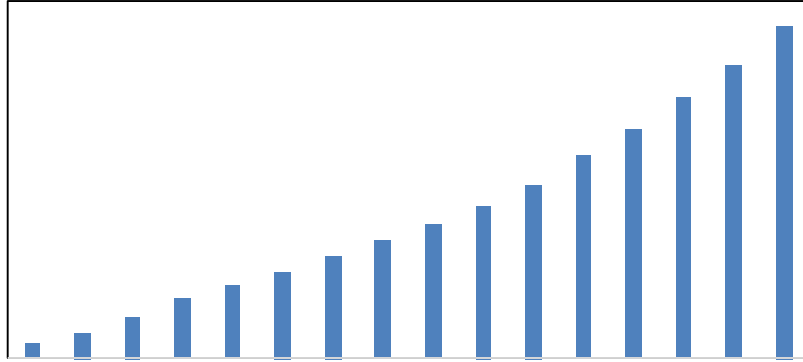
Şekil 2’de görüldüğü üzere SGK’nın devlet katkısı hariç prim gelirleri sürekli artış göstermiştir. 2015 yılında yaklaşık 159 milyon TL’ye ulaşmış bu rakama SGK’nın gelirlerine devletin katkısı ilave edildiğinde bu değer yaklaşık 220 milyon TL’ye yükselmiştir.

Şekil 2. Sosyal Güvenlik Gelirleri, 2001–2015

Kaynak: Cural 2016:695

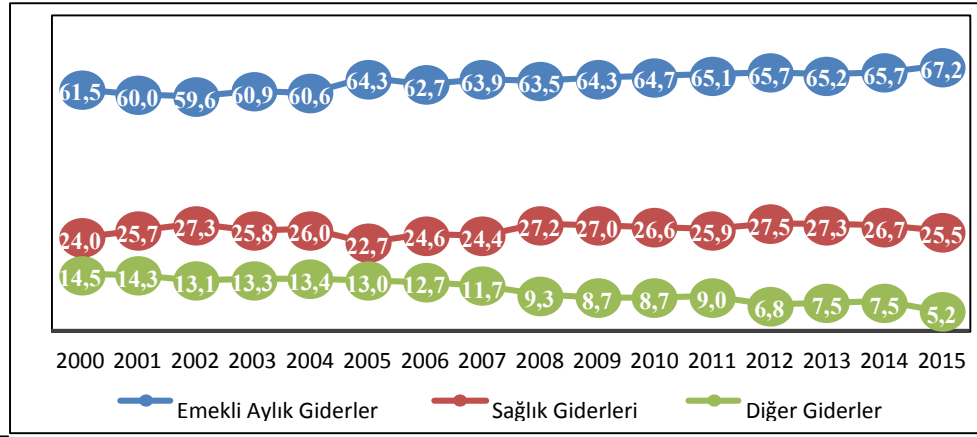
Sosyal güvenlik giderleri (2001-2015) dönemleri için Şekil 3’de verilmektedir.

Şekil 3. Sosyal Güvenlik Giderleri, 2001–2015

Kaynak: Cural 2016:696

Türkiye’de sosyal güvenlik giderlerinin 2000-2014 dönemleri arasında yüksek oranda artışlar gösterdiği görülmektedir. 2000 yılında yaklaşık 10 milyar TL olan sosyal güvenlik giderlerinin, 2014 yılında 204 milyar TL’ye yükseldiği görülmektedir. GSYİH’deki sosyal güvenlik giderlerinin payına bakıldığında 2000 yılında %6,6 olan bu oran 2014 yılında %11,9’a yükselmiştir. Sosyal güvenlik giderleri, emekli aylık giderleri, sağlık giderleri ve diğer giderlerden oluşmaktadır. Bu gider kalemleri arasındaki dağılım Şekil 4’de verilmektedir.

Şekil 4. Sosyal Güvenlik Giderlerinin Dağılımı, (2000-2014)

Kaynak: Cural 2016:697

Şekil 4' e bakıldığında sosyal güvenlik giderlerinin dağılımında en yüksek payı yaklaşık %60 oranlar ile emekli aylık giderlerinin aldığı görülmektedir. Emekli aylık giderlerini yaklaşık %20'lik oranlar ise sağlık giderleri takip ederken, bu oranı son yıllarda azalan bir seyir ile diğer giderlerin izlediği görülmektedir (Cural 2016:697).

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin en büyük problemlerinden birisi finansman açığı problemidir. 1990'lı yıllardan itibaren sistem açık vermeye başlamış, 2000'li yıllarda durum krize neden olmuştur. Sosyal güvenlik sisteminin etkin işleyebilmesi için aktif/pasif oranı belirleyici olmaktadır. Aktif oranı çalışan sayısı, pasif oranı ise emekli sayısıdır. 2015 yılına göre iki çalışana bir emekli düşmektedir. Ancak bu oranın genel kabule göre 4'e bir olması gerekmektedir. Yani dört çalışana bir emekli düşmesi gerekmektedir. Aktif /pasif oranının düşük olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak Türkiye'de düşük olmasının en belirgin nedenleri arasında kayıt dışı istihdam ve erken emeklilik uygulamaları gelmektedir (Cural 2016:697).

Sosyal güvenlik sisteminin finansman açığının gelişimi Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Açığının Gelişimi, 2000-2017

	Gelirler	Prim Tahsilatları	Giderler	Sigorta Ödemeleri	Sağlık Giderleri	Yatırım Harcamaları (1)	Gelir-gider farkı	Finansman açığı
1995	291	228	402	286	60	3	-110	33
1996	683	537	934	672	122	4	-251	0
1997	1,445	1,223	2,066	1,588	281	10	-621	20
1998	2,901	2,367	4,143	2,833	778	15	-1,242	192
1999	4,877	4,139	7,249	4,972	1,503	31	-2,371	171
2000	8,447	6,943	10,850	7,089	2,472	54	-2,404	8
2001	12,968	10,259	17,504	11,366	3,908	98	-4,536	-136
2002	19,749	15,801	28,146	17,890	7,177	130	-8,397	102
2003	27,395	22,493	40,839	26,762	9,975	92	-13,445	133
2004	33,968	28,331	50,258	32,697	12,614	117	-16,290	203
2005	39,024	31,599	59,081	39,261	13,962	66	-20,057	138
2006	51,221	41,754	68,884	44,786	17,676	17	-17,663	-889
2007	54,591	45,092	79,632	52,736	20,045	46	-25,041	-783
2008	64,682	55,628	90,584	59,647	25,404	21	-25,902	53
2009	74,173	55,704	102,876	68,051	28,863	91	-28,703	-546
2010	91,965	68,167	118,689	79,646	32,556	76	-26,724	-346
2011	120,670	90,901	136,905	92,529	36,542	72	-16,235	-320
2012	133,568	100,831	155,877	106,418	44,151	120	-22,309	91
2013	158,381	120,350	178,056	120,397	49,938	182	-19,675	-709
2014	178,762	136,993	198,835	136,553	54,603	206	-20,074	-1,155
2015	214,310	161,356	225,139	155,133	59,411	211	-10,830	-1,456
2016	247,568	186,549	268,838	188,225	68,048	240	-21,270	878
2017	281,019	210,105	304,017	212,821	77,687	215	-22,998	-1,611

Kaynak: SBB, 2019a

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2000 yılından itibaren finansman açığı sürekli yükselmiştir. 2009 yılında yaşanan küresel kriz nedeniyle işsizlik oranında artış yaşanması finansman açığını artırmış 28 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2011 yılında çıkarılan prim affı ile 10 milyar TL düşmüştür. 2012 yılında ise SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı’na devredilmesiyle finansman açığı 5 milyar TL daha azalmış, SGK’nın finansman açığını düşürerek 22 milyon TL’ye ulaşmıştır. Sosyal güvenlik finansman açığının GSYH’ye oranı 2000 yılında %1,4 iken 2003-2009 yıllarında yaklaşık %3’e yükselmiş, son yıllarda ise düşme eğilimi göstermiştir. 2017 yılı itibariyle sosyal güvenlik finansman açığı %0.84’e kadar azalmıştır.

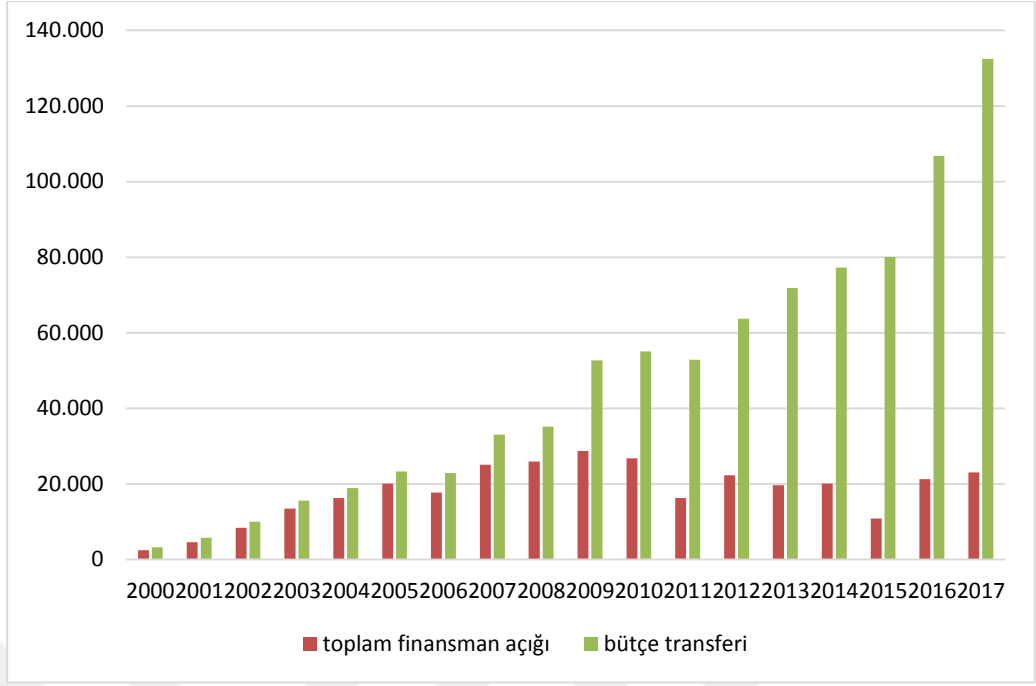
Sosyal sigorta programlarının kapsadığı nüfus Tablo 2’de verilmektedir. Tablo 2 incelendiğinde toplum nüfusun %85’inin sosyal güvenlik kapsamında olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

KURULUŞLAR	2013	2014	2015	2016	2017
I. KAMU ÇALIŞANLARININ SİGORTALI SAYILARI	10,846,318	11,147,192	11,560,377	11,520,218	11,706,694
1. Aktif Sigortalılar	2,823,400	2,910,149	3,032,971	2,982,548	2,987,396
2. Aylık Alanlar	1,923,921	1,958,401	2,002,355	2,051,241	2,138,404
3. Bağımlılar (1)	6,098,997	6,278,643	6,525,051	6,486,429	6,580,894
II. HİZMET AKDİ İLE ÇALIŞANLARIN SİGORTALI SAYILARI	36,850,362	38,418,396	39,893,858	40,408,029	41,870,904
1. Aktif Sigortalılar	12,519,100	13,121,527	13,743,643	13,440,553	14,499,409
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	223,521	292,474	339,375	349,055	314,634
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	62,988	46,996	40,615	36,125	50,602
4. Aylık Alanlar	6,260,444	6,509,713	6,839,981	7,144,139	7,434,132
5. Bağımlılar (1)	17,784,309	18,447,686	18,930,244	19,430,157	19,572,127
III. BAĞIMSIZ ÇALIŞANLARIN SİGORTALI SAYILARI	14,411,759	14 610 481	14 810 840	14 362 611	14,885,177
1. Aktif Sigortalılar	1,832,463	1,963,165	2,035,701	1,983,661	2,071,892
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	166,333	116,204	104,999	92,595	146,510
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	928,454	864,468	797,334	717,876	705,592
4. Aylık Alanlar	2,422,898	2,452,887	2,541,927	2,559,823	2,585,362
5. Bağımlılar (1)	9,061,611	9,213,757	9,330,879	9,008,656	9,375,821
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	367,205	377,800	386,572	392,201	406,856
1. Aktif Sigortalılar	130,825	136,482	140,111	140,174	141,285
2. Aylık Alanlar (Emekli, malul, dul ve yetim)	87,213	88,359	89,483	85,920	91,670
3. Bağımlılar (1)	149,167	152,959	156,978	166,107	173,901
V. GENEL TOPLAM	62,475,644	64,553,869	66,651,647	66,683,059	68,869,631
1. Aktif Sigortalılar	17,305,788	18,131,322	18,952,426	18,546,936	19,699,982
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	166,333	408,678	444,374	441,650	461,144
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	991,442	911,464	837,949	754,001	756,194
4. Aylık Alanlar	223,521	19,451,464	20,234,749	19,742,587	20,917,320
5. Aylık Alanlar (Emekli, malul, dul ve yetim)	10,694,476	11,009,360	11,473,746	11,841,123	12,249,568
6. Bağımlılar (1)	33,094,084	34,093,045	34,943,152	35,099,349	35,702,743
VI. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	81.5	83	84.6	83.5	85.2
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI	76,667,864	77,695,904	78,741,053	79,814,871	80,810,525

Kaynak: SBB,2019b

Sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler kamu finansmanı dengesi açısından olumsuz etkilere neden olmaktadır. Sisteme yapılan transferler kamuda bütçe açığının ve kamu borçlanma gereğinin artmasına neden olmaktadır. (Yılmaz, 2014: 43-45). Kamu borçlanması iç yada dış finansman kaynakları ile yapıldığından borç faizi sorununu ortaya çıkarmaktadır (Akgeyik vd., 2007:111). Faiz sorunu enflasyonun yükselmesine neden olmakta bu durum sosyal güvenlik sisteminin finansman ihtiyacının sürekli artmasına yol açmaktadır.

Şekil 5. Sosyal güvenlik sistemine bütçe transferi (2000-2017)

Kaynak: SBB, 2019a.

SGK'ya yapılan bütçe transferleri 2000'li yıllarda önemli boyutlara ulaşmış, 2008 yılında da artışlar devam etmiştir. Sosyal güvenlik sistemine yapılan bütçe transferi 2000 yılında yaklaşık 3 milyar TL'ye, 2005 yılında 23 milyar TL'ye, 2010 yılında 55 milyar TL'ye ve 2017 yılında ise 133 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bütçe transferlerinin artmasının nedenleri arasında açık finansman, devlet katkısı, ek ödemeler, faturalı ödemeler, teşvikler ve ödeme gücü olmayanlara GSS katkısı olmak üzere farklı transferler yer almaktadır (Cural, 2016:700-701).

1.7. Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde oluşan sorunların en aza indirilmesi için reform çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu birçok defa farklı platformlarda ve literatür çalışmalarında belirtilmiştir. Bu bölümde Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sorunları alt başlıklar ile özetlenmiştir. Sistemin en büyük problemlerinden biri kapsam açısından sistemin tüm toplumu kapsamakta yetersiz kalmasıdır. Sosyal devletin temel amaçları arasında sosyal hizmetlerden toplumdaki her bireyin ayırt edilmeksizin faydalanarak yoksulluğun azaltılmasıdır. Bu bağlamda sistemin tüm kesimleri kapsayacak imkana ulaştırılması büyük önem taşımaktadır. Sosyal -güvenlik sisteminin finansmanında işçi,

işveren ve devlet olmak üzere üç unsur dikkate alınmaktadır (Egeli, 2008:112). Sosyal güvenlik bireylerin hangi yaşta olursa olsun ihtiyacı olduğu, uzun süreli kişilik hakları arasında yer almaktadır. Bu nedenle sistemin sağlıklı bir şekilde planlanması ve uzun vadeli düzenlemeler gerçekleştirilmesi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda bu bölümde sosyal güvenlik sisteminin mevcut durumu ve sorunları ele alınmıştır.

Türkiye'nin mali dengesizliklerinin başında iki önemli problem bulunmaktadır. Bunlar bütçe açığı ve sosyal güvenlik açığı konusudur. Sosyal güvenlik primlerinin ve giderleri karşılayamaması durumunda açık bütçe transferleri ile giderilmektedir. Bu durum mali dengelerin bozulmasına neden olmaktadır. Sistemin karşı karşıya olduğu bir diğer problem ise popülist hükümet politikaları ile emekli sayısının artması, kayıt dışı işçi çalıştırılması konuları yer almaktadır. Ayrıca sağlık harcamalarında yapılan kötü niyetli kullanımlar SGK giderlerinin artmasına ve dolaylı olarak finansal açıklığın artmasına neden olmaktadır (Erol, 2014: 44-46).

Sosyal güvenlik açısından yasal işlerde çalışan kişilerin, gün veya ücret olarak kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi kayıt dışı istihdam olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda üç farklı kayıt dışılıktan bahsedilmektedir. Bunlar; çalışanların SGK'ya bildirilmemesi, çalıştıkları gün sayılarının ya da ücretlerinin eksik bildirilmesidir (SGK, 2019a). Türkiye'de kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu sektörler arasında tarım sektörü, İnşaat sektörü gelmektedir. Kayıt dışı istihdam ayrıca KOBİ'lerde, mevsimsel işçilerde, vasıfsız işçilerde, emekli olduktan sonra işgücü piyasasına dahil olanlarda, çocuk işçilerde sıklıkla karşılaşıldığı görülmektedir (Erol, 2014:47). Son yıllarda sosyal güvenlik sisteminde kayıt dışı istihdamın azaltılması için bazı reformlar yapılmasına rağmen hala %40 seviyelerinde kayıt dışı istihdamın olduğu bilinmektedir. Kayıt dışının yüksek olması sosyal güvenlik sisteminde finansal açıklığı artırmakta, sistemi tehdit etmektedir. Bu durum ile mücadele etmek için SGK bünyesinde Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Daire Başkanlığı (KADİM)'nin kurulmuş olup bu kurum kapsamında ALO 170 İhbar ve Şikâyet hattı oluşturulmuştur (Kaleli, 2013). Yapılan reform çalışmaları başarılı olsa da istenen hedefe ulaşabilmesi için reform kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin sorunlarını aşağıdaki maddeler şeklinde sıralamak mümkündür;

- Türkiye'de kayıt dışı sektörlerin yaygın olması,
- Erken emeklilik uygulaması,
- Aktif/ Pasif oranının bozuk olması

- Fonların etkin şekilde değerlendirilmemesi
- Primlerin tahsil edilmesinde sorunlar ile karşılaşılması,
- Prim oranlarının yüksek olması
- Sosyal güvenlik etik ahlakının yetersiz olması
- Sahte sigorta uygulamaları
- Kimlik ve iş göremez raporunun sahteciliğinin yapılması,
- İlaç yolsuzluğunun sıklıkla yapılması gibi unsurlar sistemin içerisindeki mevcut problemlerden bazılarıdır (Erol, 2014: 47-63).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNDEN BUGÜNE BANKACILIK SEKTÖRÜ

İstikrarlı bir ekonominin temel göstergelerinden biri etkin işleyen finansal sistemdir. İktisadi karar birimlerinin elinde oluşan fon fazlalarının başka karar birimlerine aktarılacak doğru yatırım fırsatlarına dönüştürülmesi oldukça önemlidir. Finansal sistem oldukça karmaşık bir yapıya sahip olup farklı türevleri bulunmaktadır. Bankalar, sigorta kuruluşları, emeklilik fonları, tahvil piyasaları gibi kuruluşlar finansal sistem içerisinde yer alan kuruluşlara örnek olarak verilmektedir. Finansal sistemin temel amacı; ellerinde fon fazlası bulunan iktisadi karar birimlerinden fon talep edenlere en uygun maliyet ile fonların etkin yatırım kaynaklarına aktarılmasıdır. Bu bağlamda bankacılık sektörü finansal sektör içerisinde ekonomiye veren önemli aktörlerden biridir (TBB,2012).

Osmanlı döneminde azınlıklar tarafından sarraflık ve bankerlik olarak ortaya çıkan bankacılık sektörünün Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonra değişim gösterdiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemde içerisinde bulunduğu ortamda sektörün gelişmesi için imkan bulunmaması nedeniyle sektör gelişimi o dönemde yavaşlamış ve bu durum sektörü zayıf kılmıştır. Diğer iktisadi ve sosyal dönüşümler gibi bankacılık sektörünün de Cumhuriyet Dönemi'nde önemli yapısal değişimler gösterdiği görülmektedir. Günümüze kadarda sektör yapısı ekonomik gelişmelerden oldukça fazla etkilenecek şekilde değiştirmiş ve etkilenmiştir. Özellikle yaşanan 2001 krizi ve sonrasında alınan kararlar ile Türk Bankacılık Sektörünün sağlam ve güçlü bir yapı kazandığı, Modern Bankacılık işlemlerinin birçoğunu yerine getirebilir hale geldiği görülmektedir (Sümer, 2016:487). Bu bölümde uluslararası normlara ulaşmayı hedefleyen bankacılık sektörünün yapısı, sektörün tarihsel gelişimi, ekonomik dönüm noktaları dikkate alınarak dönemler şeklinde ele alınmıştır.

2.1. Osmanlı Devleti'nde Bankacılık Sektörü

Paranın olmadığı trampa ekonomisi olarak bilinen dönemde bankacılık benzeri uygulamaların olduğu M.Ö. 3500'lere kadar bu tarihin uzandığı bilinmektedir (Çivi, 1985: 19). Avrupa'da Ortaçağ döneminde inanışların bankacılık sektörünün önüne geçtiği görülmektedir. Özellikle Ruhban sınıfının faiz ve kredi işlemlerinin inanışlarının dışında olması nedeniyle kabul etmemesi bankacılık sektörünün gelişmemesinde önemli bir

unsur olarak kabul edilmektedir. Ancak deniz yollarının keşfedilmesi ve Avrupa sınırlarının genişlemesi ile trampa ekonomisinin yetersiz kalması 12. ve 14. yüzyıllarda bankacılık sistemine olan ihtiyacı artırmış ve sistemin temellerinin atılmasına neden olmuştur (Öçal ve Çolak, 1999: 16). 1694 yılında İngiltere’de ve 1913 yılında Amerika’da Merkez Bankasının kurulması ile birlikte bankacılığının temellerinin Avrupa’da atıldığı görülmektedir (Tarlan, 1992: 58).

Türklerin bankacılık sistemi ile tanışması Avrupa’ya nazaran daha geç olmuştur. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri olarak Türklerin örf ve adetlerine aykırı olması buna ilave olarak faizin haram olması nedeniyle dini inanışlarının da dışında olması Türk toplumlarında sistemin daha geç benimsenmesine neden olmuştur. Osmanlı döneminde özellikle 19.yüzyılın yarısında toplumda bankacılık işlemlerine ciddi oranda ihtiyaç duyulmasına rağmen sistemin gelişmediği ve uzun yıllar trampa ekonomisi ile sistemin yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir. Osmanlı döneminde ilk bankacılık faaliyetlerinin Ermeni, Rum ve Yahudi kökenli azınlıklar tarafından gerçekleştirildiği, hatta Tanzimat Dönemine kadarda Osmanlı Devletinde bankacılık sektörünün yer almadığı bilinmektedir (Sümer, 2016: 488).

Modern bankacılık anlayışındaki ilk girişimlerin Osmanlı Devleti’nde yerleşmesinin 1936 yıllarına kadar uzandığı görülmektedir. Kırım Savaşı’nın bittiği 1856 yılına kadarki yirmi yıllık dönemde “Banka” kelimesi Osmanlı’da kullanılmaya başlamış, ancak Avrupa’daki örneklerinden farklılık göstermiştir. Sistemin kuruluş amacının ağırlıklı olarak Osmanlı para sistemindeki sorunları ortadan kaldırmak için yapıldığı, sadece birkaçının ticaret bankacılığı özelliğini taşıdığı görülmektedir (TBB, 2018: 17).

Osmanlı devletinde kurulan ilk banka Galata bankerleri olarak bilinen Baltazi ve Aleon tarafından 1847 yılında kurulmuş olup Osmanlının ithalatının finansmanını sabit döviz kuru ile sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ancak bu girişim Osmanlı Hazinesine 600bin lira zarar bırakarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Uludağ, 1990:237-238). Bu başarısız girişim sonrası kurulan bankalar arasında yer alan en önemli girişim “Osmanlı Bankası” olmuştur. Bu bankanın kuruluş amacı Kırım Savaşı sonrası Osmanlı hükümetinin borçlarının düzenlenmesi olarak belirtilmiştir. Banka, Osmanlı ve yabancı sermayedarlar ile birlikte kurulmuştur. Bankanın kurulmasında İngilizlerin yüksek sermayedarlardan biri olduğu görülmektedir. Daha ileriki yıllarda ise Fransızlar ve Avusturyalılar da bankaya sermayelerini ekleyerek sermayedar olmuşlardır. Bu bağlamda Osmanlı devleti için Osmanlı bankası ilk banka olarak kabul edilmekte olup 1863 yılında

para basma yetkisinin verildiği görülmektedir. Devletin tüm gelirlerinin bu bankaya yatırılması, ödemelerinin tamamının banka üzerinden gerçekleştirilmesi, ayrıca devletin her yıl bütçe doğrultusunda harcamalarının bankacılık üzerinden yapılması gerektiği sermayedarlar tarafından ifade edilmiştir (Özdemir, 2005: 871).

Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulan yabancı sermayeli bankaların kurulmasının altında yatan önemli nedenlerden biri olarak devletin güçsüzlüğünün yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde bankaların devletin iç ve dış borçlarını yabancı sermaye kuruluşlarından kredilendirilerek spekülâtif kazanç sağlamaya çalışıldığı görülmektedir. Osmanlı döneminde kurulan yabancı sermayeli bankalar, kuruluş tarihleri ve sermayeleri Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3. 1864 ile 1910 Tarihleri Arasında Kurulan Yabancı Sermayeli Bankalar

Kuruluş Tarihi	Banka Adı	Sermaye
1864	Şirket-i Umumiye Osmanlı Bankası	2 milyon Sterlin
1866	Şirket-i Maliye-i Osmaniye Bankası	1 Milyon Sterlin
1869	İtibar-ı Umumi Osmani Şirketi	50 Milyon Frank
1870	Avusturya Osmanlı Bankası	2,5 Milyon Sterlin
1870	Avusturya Türk Bankası	2 Milyon Sterlin
1872	İkinci İstanbul Bankası	1 Milyon Sterlin
1872	Kambiyo ve Esham Şirket-i Osmaniyesi	600 Bin Sterlin
1891	Midilli Bankası	264 Bin Lira
1888	Selanik Bankası	2 Milyon Frank
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	550 Bin Lira
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	100 Bin Lira

Kaynak: TBB,2008:2

İkinci meşrutiyet sonrası oluşan milliyetçilik akımı ile milli bankaların kurulmaya başladığı görülmektedir. Bu banka kurucuların büyük çoğunluğunun Avrupa'ya mal ihraç eden kişilerden oluşmaktadır. Ancak bunların büyük bir çoğunluğunun yabancı bankalarının karşısında uzun süre dayanamadığını ve kapandığı görülmektedir. Osmanlı devletinin son dönemlerinde kurulan milli bankalar Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. 1913-1922 Tarihleri Arasında Kurulan Milli Bankalar

Kuruluş Tarihi	Banka Adı
1913	Türk Ticaret Bankası
1914	Milli Aydın Bankası
1914	Milli Karaman Bankası
1914	Emlaki Gayrimenkul ve İkrizat Bankası
1916	Akşehir Bankası
1917	Manisa Bağcılar Bankası
1917	İtibar-i Milli Bankası
1917	Konya Ahali Bankası
1917	İktisadi Milli Bankası
1919	Eskişehir Çiftçiler Bankası
1919	Adapazarı Emniyet Bankası
1920	Konya Türk Ticaret Bankası
1922	Bor Zürra ve Tüccar Bankası

Kaynak: Yazgan,1969: 15

2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Bankacılık sektörü (1923-1932)

Daha önceki başlıkta bahsedildiği gibi Cumhuriyet'in kurulmasından önce yabancı sermayeli bankaların sektöre hakim oldukları görülmektedir. Bu duruma Cumhuriyetin kurulması ve hemen ardından 1924 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde yer verilerek milli bankaların kurulmasına karar verilmiştir. Bankaların millileştirilmeye çalışılması bankacılık sektöründe yeni bir dönemin açılmasına neden olmuştur. Bu dönemde devlet desteği 26 Ağustos 1924 tarihinde ile açılan ilk milli banka Türkiye İş Bankası olmuştur (Ökçün,1971:211). Aynı yıl içerisinde 19 Mart 1924 tarihinde Ziraat Bankası kurulmuş böylece tarım sektörünü desteklenmiştir. Sanayi ve maden sektörüne destek vermek üzere 1925 yılında Sanayi Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka 1925-1932 dönemlerinde faaliyetlerine devam etmiştir. 3 Haziran 1926'da inşaat sektörünü desteklemek üzere Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. İlk şubesi Ankara'da kurulan bankanın 20 milyon Türk lirası sermayesi bulunmaktaydı.

1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Buhranı genç Türkiye Cumhuriyeti de olumsuz etkilemiştir. Türk parasının önemli oranda değerini kaybetmesi nedeniyle 1926 yılında Merkez Bankası kurulma çalışmaları başlamış, ilk adım olarak da Türk Parasını

koruma hakkında kanun çıkartılmıştır. Çalışmaların tamamlanmasının ardından 1930 yılında emisyon bankası olan Türkiye Merkez Bankası anonim şirket statüsünde kurulmuş, 1931 yılında ise faaliyete geçmiştir. 1923-1933 dönemleri arası Cumhuriyet döneminde birçok banka kurulması nedeniyle Ulusal Bankacılık dönemi olarak bilinmektedir. Ancak 1929 Büyük Buhranı ile ekonomide meydana gelen büyük daralmadan Türkiye'deki birçok yerel bankada etkilenmiştir. Yaşanan kriz ve Keynesçi politikaların etkisiyle devlet eliyle yönetilen kamu bankalarının gündeme gelmesine neden olmuştur.

2.3. Devletçilik Dönemi'nde Bankacılık sektörü (1933-1944)

Cumhuriyetin kurulmasının ilk 10 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ayağa kalkması için sanayileşme özendirilmek istenmiş ve özel sektörün desteklendiği liberal politikalar benimsenmiştir. Ancak sermayenin yetersiz olması nedeniyle liberal politikalar ile birçok hedefe ulaşılamamıştır. Bu hedeflere ulaşılamamasının nedenleri arasında 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran'ın etkisi de oldukça önemli bir paya sahiptir. Buhran sonrası benimsenen Keynesçi politikalarında etkisiyle devletin öncülüğünde iktisadi kalkınma politikaları benimsenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) aracılığıyla devletin yetersiz olan sermayeyi tamamlayarak istihdamının sağlanması ve ithal ikame sağlayacak alanlara yönlendirilmesi yapılmıştır. Bu yaşanan gelişmeler bankacılık sektörünü de etkilemiş kamu bankalarının ağırlığı artmaya başlamıştır (TBB,2012:6-7).

Devletçilik ilkesinin öne çıkması ile birlikte devlet hem sanayi üretimini yerine getirmiş, hem de işletmeciliğini üstlenmiştir. Bu dönüşüm sürecini Türkiye bir plan dahilinde gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda devlet öncülüğünde sanayileşmenin gerçekleşmesi için 1934-1938 dönemlerinin kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını hazırlanmıştır. Planın hazırlanmasında Sovyetler Birliği'nin büyük destekleri olmuştur. Birinci beş yıllık kalkınma planının uygulamaya koyulmasının hemen ardından 1933 yılında Sanayi Bakanlığı'na bağlı olarak Sümerbank kurularak sanayileşme süreci hız kazandı. 1933 yılında belediyelerin kırsal alanlara hizmet götürebilmesi için Belediyeler Bankası kurulmuş, bu banka daha sonraki zamanlarda İller Bankası adını almıştır. 2 Haziran 1935 tarihli ve 2805 sayılı kanunu ile maden yatakları ve enerji kaynaklarının işletilmesi amacıyla Etibank kurulmuştur. Türk denizcilik sektörüne finansman sağlamak amacıyla 1937 yılında Denizbank kuruldu. 1938 yılında esnaflara ve meslek erbablarına

finansman sağlamak ve sermaye birikimi yapmak amacıyla 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu kapsamında faaliyete geçmiştir (TBB,2012:7).

Birinci Sanayi Planı 1934 yılında uygulamaya konmuş, plan süresi dolmadan beklenen hedeflere ulaşılmıştır. Planın başarılı olması nedeniyle sanayileşmenin sürdürülebilir olması için 1936 yılında II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak 1938 yılında Atatürk'ün vefat etmesi ve 1939 yılında II. Dünya savaşının çıkması ile birlikte plan uygulamaya konamamıştır. Sanayi planları değerlendirildiğinde Türkiye için yeni ve başarılı bir deneme olmuştur. Planlar ile sanayi sektörü ivme kazanmış, karma ekonomik model uygulanabileceği anlaşılmıştır. Ayrıca hazırlanan planlar ile aynı zamanda kısa ve uzun vadeli hedeflerin gerçekleşebileceğine örnek teşkil etmiştir (Özyurt,.....). 1933-1944 dönemleri arasında bankacılık sektörü açısından ortaya çıkan en belirgin özellik kamu bankalarının ağırlığının oldukça fazla olmasıdır

2.4. Yeni Devletçi ve Liberal Döneminde Bankacılık sektörü (1945-1960)

Türk politik tarihinde; 1946 yılı tek partili dönemden çok partili döneme geçişin yaşandığı önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu süreçte birçok yaşanan değişim birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bütün eleştirilere rağmen 21 Temmuz 1946 yılında çok partili ilk genel seçim yapılmış ve Demokrat Parti mecliste yerini almıştır. Demokrat partinin en büyük vaatlerinden biri olan en az seviyede devlet müdahalesinin esas alındığı liberal politikaların benimsendiği dönem başlamıştır (Özcan, 2014: 262).

Demokrat partinin meclise girmesi Türkiye'nin siyasi ve ekonomik konjonktüründe yeni bir dönemin açılmasına neden olmuştur. (Akalin, 2010: 198). Demokrat Parti tarafından ortaya koyulan ekonomi politikaları arasında; devletin ağırlığının azaltılması için özelleştirme çalışmalarının başlatılması, tarım sektörünün teşvik edilmesi, dış ticarete devlet müdahalesinin en düşük seviyeye düşürülmesi, yoksullukla mücadele edilmesi yer almaktaydı (Baytal,2007:551). Demokrat partinin ilk yıllarında ekonominin seyri olumlu yönde seyretmekteydi. 1950 yılında alınan Marshall yardımları ile tarımda makineleşme artmış, bu durum tarım sektöründe üretimin artmasına neden olmuştu. Yaşanan bu gelişmeler ekonominin büyüme rakamlarında olumlu bir yansıma yaşanmasına neden olmuştu. Ancak aynı dönemde ortaya çıkan istikrarsız büyüme rakamları ve ithal ikameye dayanan büyüme politikaları nedeniyle dış

ticaret açıkları yüksek rakamları ulaşmıştır. 1954 yılından itibaren oluşan iç ve dış dengesizlik durumu 4 Ağustos 1958 tarihinde istikrar önlemlerinin alınmasına neden olmuştur (Özcan,2014:267).

Ekonomide yaşanan bu gelişmeler bankacılık sektörüne ait politikalarında değişimine neden olmuştur. 1945-1960 dönemleri arasında milli gelirin artması, nüfusun yükselmesi, milli gelirde sanayi sektörünün payının artması, modern işletmelerin kurulması ekonomide sermaye ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Ekonominin canlanması ve bankacılık sektörünün karlı hale gelmesi nedeniyle bu dönemde özel bankacılığın da gelişmeye başladığı görülmektedir. Özel bankacılık dönemi olarak da ifade edilen bu dönemde birçok özel banka kurulmuştur. 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve 1955 yılında Pamukbank kurulmuştur (Çankaya ve Öz, 2011: 13). Bu dönemde benimsenen ithal ikameye dayalı serbestleşme politikası nedeniyle yüksek kamu borçları ve enflasyon rakamları, dış borç oranının artması gibi unsurlar 1958 yılında ekonomik bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan kriz nedeniyle birçok banka alacaklarını tahsil edememiş, fon aktarım mekanizması yavaşlamıştır. Bu durum 1958 istikrar kararlarının alınması ile son bulmuştur.

2.5. Planlı dönemde Bankacılık Sektörü (1960-1980)

Bu dönemde bankacılık sektöründe devlet müdahalesi yoğun şekilde yaşanmıştır. 1960-1980 dönemleri Devletçilik politikasının benimsendiği 1930'lu yıllardan itibaren benimsenen ithal ikameye dayalı sanayileşme stratejisine bağlı olan dışa kapalı bir bankacılık sisteminin hâkim olduğu bir dönemdir (Ertuğrul ve Zaim, 1996:23). Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi krizler nedeniyle 1960 yılında çok sayıda bankanın tasfiye edildiği bir dönem olduğu görülmektedir. Bu dönemde uygulanan negatif reel faiz bankaların zarar etmesine, TL'nin aşırı değerlendirildiği para politikaları bankacılık sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkilemiş, bu durum mali sistemde büyük zararlara yol açmıştır (Apak ve Tavşancı, 2008: 42). 1960-1980 yılında kurulan bankalar Tablo 5'de verilmektedir.

Tablo 5. 1960-1980 yılında kurulan bankalar ve kuruluş amaçları

Kurulan Bankalar	Kuruluş yılı	Kuruluş amacı
Turizm bankası	1960	Turizm endüstrisinin gelişimini sağlamak, Turizm sektörüne kredi vermek
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası	1963	Özel kesime orta vadeli yatırım ve işletme kredisi vermek ve sermaye piyasasını geliştirmek
Devlet Yatırım Bankası:	1964	KİT'lerin orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarının karşılanması için bu kurumlarda yaratılacak fonları toplamak ve tek elden yönetmek
Maden Bankası	1968	Sanayi sektörü dışındaki sektörlerin yatırım kredisi ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan yatırım bankalarındandır
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESIYAB)	1975	Dışarıda çalışan işçilerin tasarruflarını değerlendirmek ve bunları kalkınma planlarının temel hedeflerine uygun teşebbüslere özellikle sanayi yatırımlarına yöneltmek

Kaynak: Ergüneş, 2008:139

Bu dönemde olan ilginç gelişme, 1929 yılından sonra yaklaşık 50 yıl süreyle Türkiye’de yeni yabancı banka kurulmamış ve şube açmak yoluyla dahi faaliyete geçmemiş olması, 1980 yılında Türkiye’de bulunan yabancı banka sayısının 4’e kadar gerilemesidir (Apak ve Tavşancı, 2008: 42). 1980 öncesi dönemde Türkiye’de bankacılık sektöründe kamu sektörü ağırlıklıydı. Bankaların kaynak dağılımı ve rant paylaşımı hükümetler, merkez bankası ve kamu bankaları tarafından yapılmaktaydı. Bu dönemde bankacılık sektörü oligopol bir yapıya sahipti. Maliyetlerin yüksek olması sektörün etkinliğini olumsuz etkilemekteydi (Şahin, 2009: 482-483). Bu dönemde uygulanan politika sonucunda faaliyetine son verilen bankalar ise Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6. 1960-1980 dönemleri arasında tasfiye edilen bankalar;

Tasfiye edilen bankalar	Tasfiye yılı	Tasfiye edilen bankalar	Tasfiye yılı
Niğde bankası	1960	Akşehir bankası	1960
Doğu Bank	1961	Esnaf Kredi Bankası	1961
Sanayi Bankası	1961	Bor Zürra ve Tüccar Bankası	1961
Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1961	Türk Ekspres Bankası	1962
Buğday Bankası	1962	Tutum Bankası	1963
Ankara Halk Sandığı	1963	İstanbul Halk Sandığı	1963
İzmir Halk Sandığı	1963	Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası	1964
Raybank	1964	Türkiye Kredi Bankası	1966
Adapazarı Emniyet Bankası	1972	Zonguldak Efes Bankası	1972
Maden Kredi Bankası	1973	Türkiye Maden Bankası	1974
Sağlık Bankası	1975	Banka Commerciale Italiana	1977

Kaynak: Ergüneş,2000:140

2.6. Dışa açılan Türkiye’de Planlı Dönem ve Bankacılık sektörü (1980-2000)

24 Ocak 1980 kararları sonrasında Türkiye’nin benimsediği dışa açık politikalar ve liberalleşme sürecinden en çok etkilenen sektörlerden biri bankacılık sektörü olmuştur.1980 yılında benimsenen bankacılık politikalarından bazıları aşağıda verilmektedir. Bunlar arasında;

- Faiz oranlarının serbest bırakılması ve reel pozitif düzeye yönlendirilmesi,
- Kredi politikalarında seçiciliğin kaldırılması,
- Bankacılık sektörüne girişin kolaylaştırılması,
- Yabancı bankaların açılması için desteklerin sağlanması
- Uluslararası piyasalardan fon teminin serbest bırakılması yer almaktadır (Boyacıoğlu,2003:523).

Sermaye hareketleri 1990-1999 yılları arasında serbestleştirilmiş, bu durum kısa vadeli sermaye akımların hareketliliğinin hızlanmasına yol açmıştır. Sermaye giriş ve çıkışlarının serbest hale dönüştürülmesi ekonomiyi daha kırılgan hale getirmiştir. 1990

yıllarının başında TL konvertibilesi ilan edilmiştir. Ayrıca Türkiye vatandaşlarına hesaplarında sınırsız döviz bulundurma ve transfer yapma yetkisi verilmiştir. 1990'lı yıllar teknoloji seviyesinin oldukça yükseldiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişme bankacılık sektöründe de önemli gelişmeler yaşanmasına neden olmuş, bankacılık sektörü elektronik altyapısını geliştirmiş, fon transferinde modern teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Serbest piyasa ekonomisi ile finansal piyasaların serbestleşmesi nedeniyle 1999 yılında Bankalar kanununda değişiklikler yapılmıştır. Bu değişim Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan Stand By anlaşmasının da temelini oluşturmuştur. 2000 yılının son yarısında kamu bankalarının yapısal düzenlemeleri tamamlayamaması, ekonomide enflasyon rakamlarının beklenenin üzerinde kalması, iç taleplerde meydana gelen yükselişlerin önüne geçilememesi gibi gerekçeler nedeniyle ekonomik dengelerde bozulmalar oluşmuştur. Kasım 2000 yılında bankacılık sektörü tıkanmış ve krize girmiştir. İç talebe bağlı olarak cari işlemler açığının artmaya devam etmesi ve bu durumun döviz kurlarında artışlara neden olması 2001 yılında krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur (Arabacı,2018:25-26). Nisan 2001'de ekonominin yapısal sorunlarının giderilmesi ve mali sistemin yeniden ayağa kaldırılabilmesi için Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu dönem ekonomi ve bankacılık sektörü için yeniden yapılandırılma dönemi olarak bilinmekte olup sektörün açısından büyük dönüşümlerin yaşandığı bir dönem kabul edilmektedir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 bankacılık krizinin yaşamasının nedenleri arasında bankaların özkaynak yetersizlikleri, bankaların küçük ölçekli olması, risklere açık olması, vade uzunluğu, kurumsal yönetimin yetersiz olması gibi faktörler etkili olmuştur (BDDK, 2001: 8)

2.7. Yeniden Yapılanma Sonrası Bankacılık Sektörü (2001-2010)

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında bankacılık sektöründe büyük değişimler yaşanmıştır. Yeni kurumlar oluşturulmuş ve yeni yasalar çıkartılmıştır. Özellikle Türkiye'de fon sorununu ortadan kaldırmak, özel bankaların alt yapısını kuvvetlendirmek, sektörün denetiminin artırılması, kamu bankalarının güçlendirilmesi, krizde büyük zarara uğrayan bankalar için Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı hazırlanmıştır (Sümer.2016: 491). Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında program hedefleri ve uygulama araçları Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Programın unsurları	Hedefleri	Uygulama araçları	Sonuçları
Yapısal yenilemeler	Merkez Bankası'nın bağımsızlaştırılması Piyasa ekonomisinin düzenlenmesi	Merkez bankası Kurum yasaları	Telekominikasyon, tütün, şeker üst kurulu oluşturuldu
Bankacılık sistemi reformları	Bankacılık sisteminin güçlendirilmesi	Bankacılık kanunu	BDDK kuruldu TMSF güçlendirildi
Faiz ve Kambyo politikaları	Yatırımcılar için orta vadeli planlar yapılması	Kur düzenleyici kurumlar	Esne kur sistemine geçildi, Örtülü kur çıpası uygulandı
Ekonomik büyüme stratejileri	Sıkı maliye politikaları Enflasyon seviyesinin aşağı çekilmesi İstikrarlı büyüme rakamlarına ulaşılması	Finans yönetimi	Düşük kur politikası uygulandı bu durum cari açığın artmasına dış borçlanma seviyesinin yükselmesine neden oldu

Kaynak: Taşar, 2010: 82; Kaya, 2013: 28.

2001 Krizi'nde derin kayıplar yaşayarak sermayelerini kaybeden birçok özel bankaya sermaye takviyesi yapılmış, bu süreçte uyum sağlayamayanlar ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir (Arabacı, 2018: 34). 2001 krizi sonrası TMSF devredilen bankalar Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8. TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi

Banka adı	Fona geliş tarihi	Mevcut durum
Ticaret bankası	6 Kasım 1997	2002 yılında tasfiyesine karar verilmiştir.
Bank Express	12 Aralık 1998	2001 yılında Tekfen bankasına devredilmiştir.
İnterbank	07 Ocak 1999	2001’de Etibank ile birleştirilmiştir.
Esbank	22 Aralık 1999	2001’de Etibank ile birleştirilmiştir
Egebank	22 Aralık 1999	2001’de Sümerbank ile birleştirildi
Yurtbank	22 Aralık 1999	2001’de Sümerbank ile birleştirildi
Yaşarbank	22 Aralık 1999	2001’de Sümerbank ile birleştirildi
Sümerbank	22 Aralık 1999	2001’de Oyakbank’a devredildi.
Bank Kapital	27 Ekim 2000	2001’de Sümerbank ile birleştirildi
Etibank	27 Ekim 2000	2002 tarihinde Bayındırbank ile birleştirildi.
Demirbank	06 Aralık 2000	2001’de HSBC’ye devredildi
Ulusal bank	28 Şubat 2001	2001’de Sümer bank ile birleştirildi
İktisat Bankası	15 Mart 20001	2002’de Bayındır bank ile birleştirildi
Sitebank	09 Temmuz 2001	2002’de Novabank’a devredildi
Kentbank	09 Temmuz 2001	2002’de Bayındır bank ile birleştirildi
EGS Bank	09 Temmuz 2001	2002’de Bayındır bank ile birleştirildi
Tarişbank	09 Temmuz 2001	2002’deDenizbank’a devredildi
Bayındırbank	09 Temmuz 2001	Varlık yönetimi için geçiş bankası olarak devam etti
Toprakbank	30 Kasım 2001	2002’de Bayındır bank ile birleştirildi
Pamukbank	19 Haziran 2002	2002 tarihinde satış süreci durduruldu

Kaynak: BDDK (Kasım 2002):22.

2.8. 2002’den Günümüze Kadar Bankacılık Sektöründeki Mevcut Durum

Kur rejiminde yapılan değişiklik nedeniyle oluşan istikrarsızlık durumunu ve olumsuz ekonomi şartlarını ortadan kaldırmak için programa koyulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile bankacılık sektörünün yapısal sorunlarını çözerek sektörün uluslararası arena da rekabet edilebilirliği güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Ekonomistler Platformu: 3) .

Program ile üç temel amaç hedeflenmiştir. Bunlar;

1. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması

2. Finansal açıdan bankaların yeniden yapılandırılması

3. Operasyonel açıdan bankaların yeniden yapılandırılmasıdır.

Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması kapsamında alacaklıların tasfiyesi, kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, yetersiz kalan sermayenin destek ile artırılması, mevduat faizlerinin piyasa faizleri ile uyumlulaştırması ve etkin kredi yönetimi yer almaktadır. Bankaların teknoloji kapasitesinin yükseltilmesi, insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi, mali kontrol denetiminin artırılması, etkin risk yönetimi ve sektörün modern bankacılık seviyesine yükseltilmesi de operasyonel açıdan yeniden yapılandırılma kapsamında yer almaktadır(Boyacıoğlu, 2003:530-531).

2002-2007 yılları bankacılık sektörü açısından yeniden yapılandırılma dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu yapılanma sürecince sektörün uluslararası standartlara uyumlaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan düzenlemelerin etkileri ancak 2004 yılı sonunda hissedilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından 2005 yılında Bankacılık Kanunu yasalaştırılmıştır (Arabacı,2018: 34). 2000-2006 dönemleri arasındaki banka sayısı Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9. 2000-2006 dönemlerindeki Banka Sayısı

Banka türleri	2000	2001	2003	2006
Mevduat bankası	55	46	36	33
Kamu sermayeli mevduat bankası	4	3	3	3
Özel sermayeli mevduat bankası	23	19	18	14
Yabancı sermayeli mevduat bankası	17	17	13	15
TMSF’ye devredilen bankalar	11	7	2	1
Katılım bankaları	6	5	5	4
Kalkınma ve Yatırım bankaları	18	16	14	13
Toplam Banka Sayısı	79	67	55	50

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler /Aralık 2006

2001 Krizi ile çok sayıda bankanın kapanmış ancak 2002- 2006 dönemlerinde ise banka sayılarında dalgalanmalar yaşandığı gözlenmiştir. Aralık 2006 yılı itibariyle toplam banka sayısının 50 olduğu görülmektedir. 2008 yılında yaşanan Küresel Finansal kriz nedeniyle bütün ülkelerin bu süreçten olumsuz etkilendiği görülmektedir. Ancak Türkiye’de 2001 yılında yaşanan kriz ile güçlendirilen bankacılık sektörünün bu krizden

en az etkilenen ülkelerden olmuş ve bu durum sisteme olan güveni daha da artırmıştır 2007-2018 dönemlerindeki banka sayısı Tablo 10’da verilmektedir.

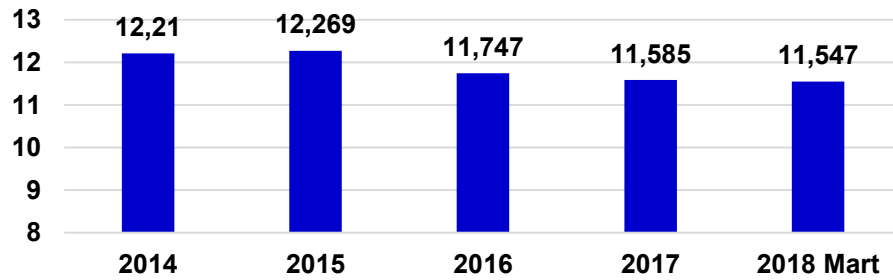
Tablo 10. 2007-2018 Dönemlerinde Banka Sayısı

	2007	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018 Mart
Mevduat Bankaları	33	32	31	34	34	34	34	34
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	12	10	12	11	11	9	9	9
Yabancı Sermayeli	17	17	16	19	19	21	21	21
TMSF	2	2	1	1	1	1	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13	13	13	13
Katılım Bankaları	4	4	4	4	5	5	5	5
Toplam	50	49	48	51	52	52	52	52

Kaynak: BDDK,2019

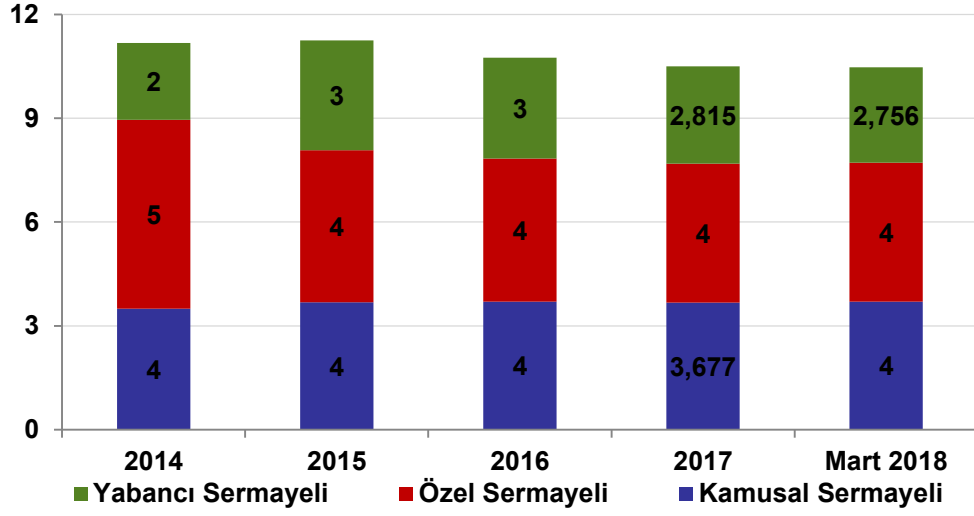
Tablo10’da bankalara ait şube sayıları verilmektedir.

Şekil 6. 2014-2018 Yılları Arası Banka Şube Sayısı

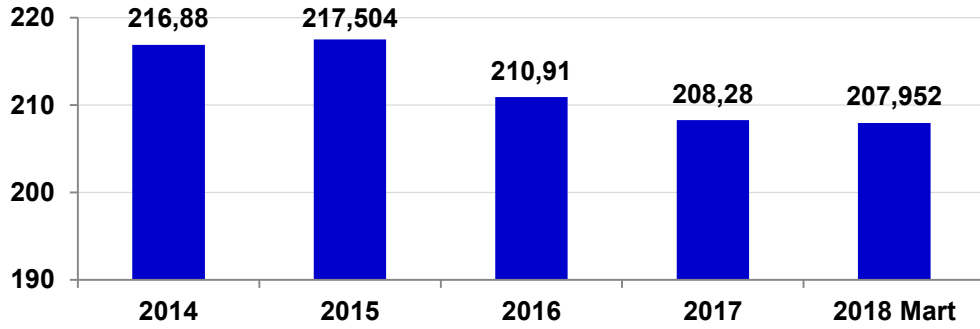
Fonksiyonlarına göre şube sayılarına bakıldığında katılım bankalarının sektördeki yerinde toplam şube sayısı içerisinde en fazla mevduat bankalarının yer alırken yıllar içinde paylarının azaldığı gözlemlenmektedir. Buna karşılık katılım bankalarının şube sayısında da artışlar gözlenmiştir.

Şekil 7’de mevduat bankalarının şube sayıları verilmektedir.

Şekil 7. Mevduat Bankaları Şube Sayısı (Yurtdışı şubeler dâhil, bin)

Mevduat bankalarının şube sayılarının 2014-2018 yılları içerisinde aynı seyrinde olduğu görülmektedir. 2014-2018 dönemleri arasında banka personel sayısına ait olan bilgiler Şekil 8’de özetlenmiştir.

Şekil 8. Personel Sayısı (Yurtdışı şubelerde çalışan personel dahil, bin kişi)

Şekil 8’den görüleceği üzere 2014 yılında 216 bin olan personel sayısının son dört yılda azalış göstererek 207 bin seviyelerine düştüğü görülmektedir.

Tablo 11. Aralık 2017 İtibariyle Bankaların Sermaye Yapısı

Fonksiyonlarına Göre Bankalar	Halka Arz Edilen	Halka Arz Edilmeyen	
		Yerleşik	Yerleşik Olmayan
Sektör Toplamı	11,9	53,2	34,9
Mevduat Bankaları	15,3	35,5	49,1
Kamusal Sermayeli Bankalar	13,3	86,7	0,0
Özel Sermayeli Bankalar	25,9	55,5	18,5
Yabancı Bankalar	0,0	100,0	0,0
TMSF'ye Devredilen Bankalar	8,7	0,7	90,6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4,2	93,1	2,7

Kaynak: BDDK, 2019

Teknoloji düzeyinin her geçen gelişim göstermesi insanların hayatına birçok teknolojik aracın girmesine de neden olmuştur. Bu araçlar bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken, bir yandan da firmaların bu hızlı dönüşüme ayak uydurmasını zorunlu kılmıştır. Bu sürecin yaşandığı sektörlerden biride bankacılık sektörü olmuştur. Özellikle 2000'li yıllardan sonra hızla kullanımı artan elektronik bankacılık işlemleri ile sektör yeni bir boyuta girmiştir. Daha önceki dönemlerde işlemlerini gerçekleştirmek üzere banka şubelerine gitmek durumunda olan bireyler artık bütün işlemleri ATM, POS cihazı, telefon gibi araçlar üzerinden çok hızlı şekilde yerine getirebilmektedir. Bu bağlamda sektörde faaliyet gösteren bankaların kullanıcıların rahatlıkla kullanabileceği sistemleri geliştirerek bireylerin kendi bankalarını seçmeleri için alternatif oluşturmaları zorunluluğu oluşmuştur. 2014-2018 dönemleri arasında internet bankacılığı kullanan kişilerin sayısı ve toplam işlem hacmi tutarı Tablo 12'de verilmektedir.

Tablo 12. İnternet Bankacılığı Kullanan Kişi Sayısı ve Toplam İşlem Hacmi

	2014	2015	2016	2017	2018 Mart
Aktif Müşteri Sayısı* (Milyon)	14,3	17,4	20,4	13,1	13,5
İşlem Hacmi (Milyar TL)	2.561	3.075	3.727	4.630	4.855
İşlem Hacmi/GSYİH** (%)	125	132	143	149	150

Kaynak: BDDK,2019

2014 yılında 14. 3 milyon kişi internet bankacılığı kullanırken, Mart 2018 döneminde kullanıcı sayısı azalarak 13.5 milyona düşmüştür. Bu azalmanın nedeni olarak güvenilir olmayan internet bankacılığı uygulamaları, kredi kartı dolandırıcılığının artması ve e ticaret hırsızlıkları nedeniyle insanların kapıda ödemeyi tercih etmeleri gibi etkenlerin neden olmaktadır. 2014-2018 dönemleri arasında işlem hacmine bakıldığında ise %100'lük bir artışın olduğu görülmektedir. İşlem hacminin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Oranı ise %150 artmıştır. Bu durum göstermektedir ki internet bankacılığı kullanan kişilerin sayısında ufak düşüşler yaşansa da kullanmayı tercih edenlerin işlem hacimlerini artırdıkları görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ (BES) UYGULAMALARI

Emeklilik sürecinde oluşturulan politikalar ülkelerin sosyo-ekonomik özelliklerine, kültürel ve siyasi yapılarına göre değişiklik gösterebilmektedir (Turner,2001:5). Ancak ne kadar farklılık gösterirse gösterebilir, bütün emeklilik sistemlerinin ortak özellikleri arasında kişilerin emekli olmalarından sonrada aynı yaşam standartlarına devam edebilme imkânı tanınması, sürdürülebilir ve yeterli bir gelir elde edebilmesi yer almaktadır (Hollzman, 2003: 13 ve Turner, 2010:1). Zaman içerisinde sosyal güvenlik sistemlerinde eksiklikler ve yetersizlikler oluşabilmekte böyle bir durumda da sistem yeniden revize edilmek durumunda kalmaktadır (Güneş, 2015: 24).

Son yıllarda yaşanan sağlık şartlarının gelişmesi nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu gelişme sosyal güvenlik kurumlarında sürdürülebilir mali dengenin sağlanabilmesi adına sistemi tehdit eden bir unsur olarak kabul edilmiş ve sistemin reform ihtiyacını ortaya koymuştur (Gutierrez,2001:1-2). Bu nedenle ülkeler sosyal güvenlik sistemlerinde reformlara giderek çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmişlerdir.

Bu tehdit unsurunun ortadan kaldırılması için Dünya Bankası tarafından sağlıklı ve sürdürülebilir sosyal güvenlik sistemi geliştirilmesi gerekçesiyle 1994 yılında tek ayaklı sistemden çok ayaklı sisteme geçme çalışmalarının başlaması gerektiği önerisinde bulunulmuştur. Çok basamaklı sosyal güvenlik sistemleri üçayaktan oluşmaktadır (World Bank, 1994: 16). Birinci ayak; devlet tarafından yürütülen zorunlu katılımın esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. İkinci ayak ise kamu ve özel sektörün işbirliğinde zorunlu ya da gönüllü katılımı esas alan sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Son ve üçüncü ayak ise tamamen özel sektör tarafından gönüllülük ilkesinin esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır (Eken ve Gaygısız, 2010: 58 ve Uğur,2002:140). Çok ayaklı sosyal güvenlik sistemi olarak adlandırılan sistemin geleneksel ve tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farkı ise sadece devletin değil, aynı zamanda özel sektöründe sisteme dahil edildiği bir sistem anlayışıdır (Orenstein,2003:171). Çok ayaklı yapı ile beraber emeklilik sistemlerinde özel sektörün payı ciddi oranlarda artış göstermiştir. Bu dönüşüm sürecinde çok ayaklı yapı içerisinde

BES sistemi de yer almakta olup sosyal güvenlik sistemlerinin önemli ayağını oluşturmaktadır.

Türkiye’de 2003 yılında aktif olarak faaliyete geçen BES, 2019 yılı itibariyle 16 yılı geride bırakan bir özel emeklilik sistemidir. BES uygulaması ile ülke ekonomisinin ulusal tasarruflarının artırılması, dış finansman temininin azaltılması ve sermaye piyasalarından uzun vadeli fon temin edilmesi, bunun yanı sıra sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak emeklilik döneminde bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenmiştir. 1 Ocak 2017 tarihiyle BES sisteminde otomatik katılım kanun değişikliği yapılmış ve yürürlüğe girmiştir. Otomatik katılım değişikliği ile sistemin daha etkin hale geleceği düşünülmektedir (BES Raporu, <https://www.egm.org.tr/>, 2018).

Çalışmanın bu alt başlığında BES kavramı, sistemin amacı, sistemin tarihçesi, BES sistemini uygulayan ülke örnekleri ve Türkiye’de BES uygulamasına ait son veriler derlenerek sistem bir bütün olarak ele alınmıştır.

3.1. Bireysel Emeklilik Kavramı ve Amacı

Günümüz çalışma şartlarında geleneksel sosyal güvenlik sisteminde asgari yaşam tutarının dikkate alınması nedeniyle emeklilik süresinde insanlar yaşam standartlarını kaybetme riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu riski ortadan kaldırmak için devlet tarafından geleneksel sosyal güvenlik sistemlerine ilave olarak yapılandırma arayışına girmiştir. Geleneksel sosyal güvenlik sistemlerinin asgari yaşam standartlarını benimsemesinin yanında ortalama yaşam sürelerinin uzaması da bireysel emeklilik süresinde finansman ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistem sorunlarının giderilmesine yönelik kimi zaman tamamlayıcı, kimi zaman ise alternatif olarak kabul edilen bir sistem olarak BES geliştirilmiştir. BES ile birlikte emeklilik fonu genişlerken, finansal piyasaların önemi de artmıştır (Yıldız ve Kara, 2016: 24).

BES, geleneksel sosyal güvenlik sisteminin bir tamamlayıcısı niteliği taşımaktadır. Yasa Nisan 2001 yılında yayımlanmış, 7 Ekim 2001 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Yasanın doğru şekilde uygulanabilmesi için gereken hukuki çerçevenin tamamlanması ile birlikte 27 Ekim 2003 tarihinde emeklilik şirketleri faaliyetlerine başlamıştır. Genel olarak BES, bireylerin aktif çalışma hayatı içerisindeyken yatırımlarını artırması, sosyal güvenlik sisteminin yanı sıra emeklilik döneminde ek gelir elde etmelerini sağlayan, gönüllülük esasına dayanan ve belirli katkı payına sahip özel

emeklilik sistemi olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin emeklilik döneminde refah düzeylerini artırmasının yanı sıra ekonomilere yön veren, devletin yatırımlarına uzun vadeli bir kaynak oluşturan bir unsur olarak da ifade edilmektedir (Bireysel Emeklilik Sistemi Geliştirme Raporu, 2017: 17). Bir başka tanımda ise BES, koşulları önceden belirlenmiş sözleşme kapsamında, çalışanların hesaplarından düzenli olarak ödenen katkı paylarının emeklilik dönemine kadar fon yönetimi ile kontrol edilmesi olarak tanımlanmıştır. Bir başka ifade ile bireylerin gençlik dönemlerinde elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını emeklilik döneminde kullanmak için ayırmaları olarak ifade edilmektedir (Ergenekon,1998:2). Diğer bir tanımda ise BES, çalışanların ömürleri süresince elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını tasarruf ederek emeklilik dönemine aktarması, böylelikle daha önceden belirlenmiş planlı bir sistem ile emeklilik süresinde gelirlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması olarak ifade edilmiştir (Derelioğlu, 2000: 15).

BES yönetimi fonlamaya dayanan bir sistem olup gelecekte ihtiyacı olan emeklilik harcamasının, bugünden hesaplanarak düzenli şekilde bir başka zamanda harcanmak üzere ayrılmasıdır. Bu sistemde çalışanların kesintileri bir havuzda toplanmakta ve ileride kullanılmak üzere bekletilmektedir. Bir başka ifade ile her çalışan kendinin finansörüdür (Altay, 2013: 24).

BES sistemi aktif çalışma döneminde elde edilen yaşam standardının ileriki yıllarda devam edebilmesini sağlayan çağdaş bir gelecek güvencesidir (Korkmaz, 2007: 56). 28 Mart 2001 tarihinde imzalanan 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanun’unda BES sisteminin amaçları arasında (4632 Sayılı K., m1);

- Bireylerin tasarruflarını yatırımlara yönlendirerek ülkelere uzun vadeli fon kaynağı oluşturmak,
- Bireylerin emeklilik döneminde refah kaybı yaşamasını önlemek ve ek gelir kaynağı oluşturmak,
- Ekonomilerde tasarrufların yatırımlara dönüşmesi ile istihdamın artmasına katkı sağlamak,
- Tasarruflar ile ihtiyaç olan fon kaynağının temin edilmesi ve dış kaynak kullanımının önüne geçilmesi,
- Ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi yer almaktadır.

BES sisteminin amaçlarının mikro ve makro ölçekte değerlendirilmesi gerekmektedir. Mikro ölçekte amaçları arasında aktif çalışma durumundayken bireyleri tasarrufa yönlendirmek böylece ek gelir elde etmesini sağlamaktır. Makro ölçekte ise

BES sistemi ekonomiye uzun dönemki fon oluşturmaktadır (Babuşcu, 20011: 1). Makro ölçekte ekonomilerde;

- Gelir dağılımında adaletin sağlanması,
- Kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması,
- Dış borçlanmanın azaltılması,
- Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlaması,
- Sermaye piyasalarının gelişmesi gibi olumlu etkileri bulunmaktadır (Paksu, 2007: 53).

BES'in genel ekonomik etkisi değerlendirildiğinde sistem, çalışanlara, işverenlere, serbest meslek sahiplerine, devlete, ekonomiye, sermaye piyasası ve sigorta sektörüne değişik şekillerde faydalar sunmaktadır (Can, 2010: 142). BES sisteminin belirtilen faydaları sağlayabilmesi için vergi teşviklerinin artırılması, toplumda BES konusunda farkındalık yaratılması, BES sistemine olan güvenin tesis edilmesi, emeklilik planlarının özendirilmesi, işverenlerin katkılarının artırılması, gider kesintilerinin azaltılması gerektiği de unutulmamalıdır (Teker ve Parlak, 2004: 52). BES ile Türkiye'de emekliliğe yönelik tasarruflar ülke ekonomilerine aktarılarak daha etkin ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması amaçlanmaktadır (Arıcı, 2001: 21; Korkmaz vd,2007:159).

3.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri ve İşleyişi

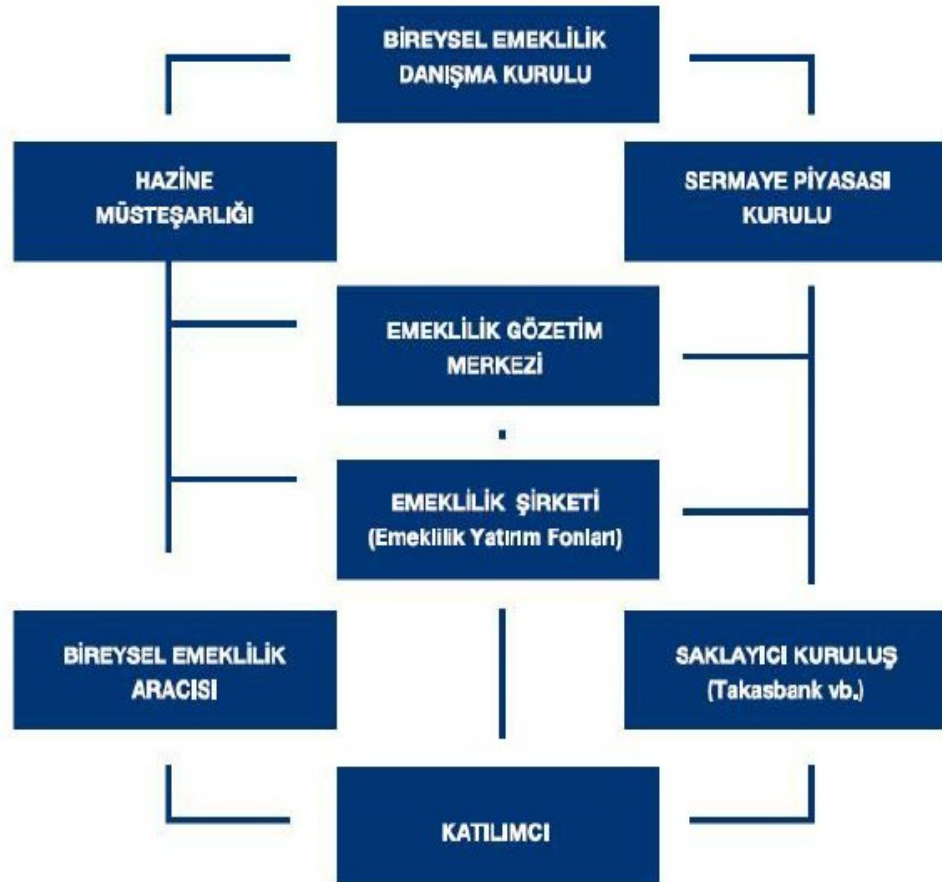
4632 sayılı BES kanunu çerçevesinde sistemin özellikleri aşağıda sıralanmaktadır (Topalhan, 2010:172-173 ve Egemen,2003: 42);

- Sosyal güvenlik sisteminin bir tamamlayıcısı niteliği taşımaktadır.
- Gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Fonlama sistemine dayanmaktadır.
- Medeni hakların kullanımına yönelik ehliyet sahibi olan herkes katılabilir.
- BES sisteminde emekli olmak için en az 10 yıl prim ödeme ve 56 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.
- BES sisteminde şeffaflık ilkesi geçerlidir.
- Sisteme katılmak isteyenlerin seçme hakkı bulunmaktadır.
- Sistemin vergi teşviki ve avantajları bulunmaktadır.

- BES sistemi ile kamu kurumlarından aldıkları gelirleri dışında ek gelir imkanı sağlamaktadır.
- Etkin gözetim ve denetim gerekmektedir.

4632 sayılı kanun kapsamında BES sisteminin işleyişi hiyerarşik şekilde gerçekleşmektedir. BES sisteminde Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu oluşturulmaktadır. Danışma kurulunda Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından görevlendirilecek en az genel müdür düzeyinde birer temsilci bulunmaktadır. Danışma Kurulu Hazine Müsteşarı'nın Başkanlığı'nda en az üç ayda bir Müsteşarlıkça önerilen tarihte toplanmaktadır. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun çalışma esas ve usulleri Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun uygun görüşü alınarak Müsteşarlıkça bir yönetmelikle düzenleneceği şeklinde ifade edilmiştir (4632 Sayılı Kanun Md. 3).

BES sisteminin hiyerarşik düzeni aşağıda yer alan Şekil 9'da verilmektedir (Uğur, 2004).

Şekil 9. BES işleyiş şeması

Bireylerin emeklilik sistemine başlaması için ilk olarak sözleşme imzalaması gerekmektedir. Sözleşme katılımcı ve emeklilik şirketi arasında yapılmakta ve karşılıklı taahhütler verilmiş olmaktadır (Uyar,2012: 43). Emeklilik sözleşmesinde sistemin giriş ve çıkış şartları, emeklilik hakları, katkıların nasıl ödenmesi gerektiği, tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirtildiği gönüllülük ilkesine dayanan bir sözleşmesidir (Korkmaz, 2006: 175). Katılımcı istediği zaman BES sisteminden ayrılabilir. Bu ayrılma üç şekilde olabilmektedir (Gülay vd, : 181-182).

- Mecburi Sebeplerden Dolayı Sistemden Çıkış
- Emekliliğe Hak Kazanmadan Sistemden Çıkış
- Emekliliğe Hak Kazanarak Sistemden Çıkış

3.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Unsurları

BES sisteminin kurumsal unsurları arasında;

- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank)
- Emeklilik Şirketleri
- Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. (EGM) yer almaktadır.

BES sisteminin unsurlarından biri emeklilik şirkettir. Tasarruf ve yatırım sistemine tabi olan ve faaliyet gösteren, BES konusunda çalışma ruhsatı bulunan bütün işletmeler emeklilik şirketi kapsamına girmektedir (4632 kanun, Md 2). Sistemin unsurlarından bir diğeri ise katılımcıdır. Sözleşme kapsamında kendi hesabına taraf olan gerçek kişilere katılımcı denilmektedir (4632 kanun, Md 2). BES sisteminin bir diğeri unsuru ise bireysel emeklilik aracıdır. Sözleşme imzalanmasına aracılık eden bireyler bireysel emeklilik aracı olarak tanımlanmaktadır (SPK, 2007: 12). BES hesabı da sistemin unsurları arasındadır. Katılımcıların hesaba ödedikleri katkılarını ödedikleri mevduatın takip edildiği hesap türüdür (Akın, 2013: 11). Emeklilik yatırım fonu, emeklilik şirketleri tarafından BES sisteminin emeklilik sözleşmesi ekseninde değerlendirilen katkıların, riskin dağıtılması esasına dayanan mal varlığıdır (MEB, 2008).Emeklilik yatırım fonu da BES sisteminin unsurları arasında yer almaktadır. Son olarak yer alan unsurlardan bir diğeri ise portföy yöneticisidir. Sermaye Piyasası Kurulu

kriterleri dahilinde Portföy Yöneticisi belgesi olarak yetkilendirilmiş emeklilik fonlarını yönetme tasarrufuna sahip portföy yönetim şirkettir (SPK, 2007:12).

3.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde BES sisteminin tarihsel gelişimi Dünya’da BES sisteminin tarihsel gelişimi ve Türkiye’de BES sisteminin tarihsel gelişimi olarak iki alt başlıkta değerlendirilmiştir.

3.4.1. Dünyada Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de oldukça yeni bir uygulama olan BES sistemi birçok ülkede farklı şekillerde uzun zamandır uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde BES sistemine dahi olmak gönüllülük ilkesine dayanırken, bazı ülkelerde sisteme dahil olmak devlet tarafından zorunlu tutulmaktadır. Çalışmanı bu bölümünde sistemi uygulayan belirli ülkelere yer verilerek sistemin işleyişi kısa bir şekilde özetlenmiştir.

3.4.1.1. ABD’de BES Sistemi Uygulaması

ABD’nin eski tarihlerde sosyal devlet anlayışına çok sıcak bakmazken, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran nedeniyle 1935 yılında Yaşlılık, Dul, Yetim ve Maluliyet Sigortası (Old Age, Survivors and Disability Insurance, OASDI) olarak bilinen sosyal güvenlik yasasını yürürlüğe koymuştur (Uralcan, 2005: 42). İlk uygulamanın oldukça yavaş işlediği ve süreçte hızlanmanın İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızlandığı görülmektedir. 1974 yılında “Çalışanlarının Emeklilik Gelirini Garanti Kanunu” (Employee Retirement Income Security Act-ERISA) yürürlüğe girmiştir (Yanardağ, 2010: 125). 1995 yılında ise sistemin en büyük genişlemesi gerçekleşmiş ve sistem bağımsız hale getirilerek “Yaşlılık, Ölüm ve Maluliyet Sigortası” (Old Age, Survivor and Disability Insurance-OASDI), idaresi tarafından yönetilmektedir (Santos, 2000: 42). Günümüzde sistem kamu ve bireysel olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Kamu sosyal emeklilik sistemi fon yönetimine bağlı olarak devlet tarafından yürütülmekte iken BES sistemi işverenlerin katkıları ile yürütülmektedir (Önder, 2015: 27) . 2000-2017 yılları için ABD emekliği fon varlığı değerleri Tablo 13’de verilmektedir.

Tablo 13. 2000-2017 Yılları İçin ABD Emekli Fon Varlığı (Milyon dolar)

Yıllar	BES fon büyüklüğü	Yıllar	BES fon büyüklüğü
2000	7.965.448	2009	10.030.778
2001	7.504.712	2010	11.064.340
2002	6.948.088	2011	11.072.384
2003	8.227.371	2012	12.129.261
2004	9.078.798	2013	13.667.144
2005	9.692.801	2014	14.302.897
2006	10.523.899	2015	14.126.074
2007	11.173.455	2016	14.827.819
2008	8.688.089	2017	16.301.044

Tablo 13’de görüldüğü üzere 2000 yılında yaklaşık 8 milyon dolar olan emekli fon varlığı, 2010 yılında 11 milyon dolara, 2017 yılında ise 16.3 milyon dolara yükselmiştir. 2000-2017 Yılları İçin ABD’de BES fon varlığı Tablo 14’de verilmektedir.

Tablo 14. 2000-2017 Yılları İçin ABD’de BES Fon Varlığı (Milyon dolar)

Yıllar	BES fon büyüklüğü	Yıllar	BES fon büyüklüğü
2000	11.706.581	2009	16.229.923
2001	11.252.951	2010	17.963.027
2002	10.592.751	2011	18.140.098
2003	12.447.274	2012	19.983.714
2004	13.788.988	2013	22.781.169
2005	14.652.369	2014	23.977.517
2006	16.423.204	2015	24.027.423
2007	17.705.449	2016	25.402.370
2008	13.973.474	2017	28.168.971

Tablo 14’de ABD’de BES emeklilik fonları 2001-2017 dönemleri için verilmiştir. 2000 yılında 11.8 milyon dolar olan fon miktarı, 2010 yılında 17.9 milyon dolara yükselirken, 2017 yılında 28.1 milyon dolar ile yükseliş seyrine devam ettiği görülmektedir.

3.4.1.2. OECD Ülkelerinde BES Sistemi Uygulaması

Birçok ülkede olduğu gibi OECD ülkelerinde de kamu tarafından yürütülen tek ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinden kamu, işveren ve özel emeklilik şirketlerinden yönetilen çok ayaklı sosyal güvenlik sistemine geçilmektedir. Sistemde birçok reformlar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan reformlar arasında aktif çalışan nüfusun ödediği primler ile yaşlı nüfusun emeklilik bedelinin karşılandığı bir fonlama sistemi kullanılmaktadır. (Erol ve Yıldırım, 2004, 152).

Çok ayaklı sosyal güvenlik sistemi üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamak katılımin zorunlu tutulduğu ve kamu tarafından yürütülen kişilerin asgari geliri tüketmesini esas alan emeklilik sistemidir. İkinci basamak zorunlu yada isteğe bağlı olarak tanımlanmış olan bireysel emeklilik sistemidir. Burada emeklilikten sonraki aylık belirlenmiş artış tüketici fiyat endeksine göre belirlenecektir. Üçüncü basamakta ise bireysel tamamen gönüllülük esasına dayanan bir sistem ile tasarruflarını yönlendirdikleri emeklilik sistemi olarak ifade edilmektedir (Korkmaz vd., 2007, 63).

Tablo 15’de 2017 yılı için OECD ülkelerinde toplam emeklilik ödemeleri (milyon dolar) verilmektedir. Tablo 15’den görüldüğü üzere OECD ülkeleri içinde en yüksek miktarı 16.3 milyon dolar birinci sırada Amerika bulunmaktadır. Bu sırayı 2.9 milyon dolar ile Almanya, 1.7 milyon dolar ile Avusturalya, 1.6 milyon dolar ile Hollanda ve 1.4 milyon dolar ile Kanada takip etmektedir. OECD ülkeleri içerisinde Türkiye’nin emeklilik fonu sadece 21 bin dolar olup oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 15. 2017 Yılı OECD ülkelerinde Toplam Emeklilik Ödemeleri (Milyon dolar)

Sıralama	Ülkeler	Emekli Fon Varlığı	Sıralama	Ülkeler	Emekli Fon Varlığı
1	Amerika	16.301.044	19	Polonya	51.854
2	Almanya	2.903.324	20	Norveç	42.102
3	Avusturalya	1.718.225	21	Belçika	40.878
4	Hollanda	1.627.799	22	İzlanda	37.962
5	Kanada	1.464.868	23	Avusturya	26.771
6	Japonya	983.196	24	Portekiz	23.693
7	İsviçre	916.820	25	İsveç	22.609
8	İngiltere	270.727	26	Türkiye	21.073
9	İsrail	211.424	27	Öek cum	20.919
10	Şili	210.512	28	Fransa	19.068
11	Meksika	173.620	29	Slovak cum	11.964
12	Danimarka	160.173	30	Macaristan	6.363
13	Kore	158.261	31	Estonya	4.365
14	İtalya	157.386	32	Litvanya	3.612
15	Finlandiya	140.620	33	Slovenya	2.944
16	İspanya	132.128	34	Lüksemburg	1.941
17	İrlanda	118.970	35	Yunanistan	1.604
18	Y. Zelanda	52.985	36	Latvya	520

Kaynak: <https://data.oecd.org/pension/pension-funds-assets.htm#indicator-chart>

2018 yılında OECD ülkelerinin emeklilik fon tutarı ve GSYİH içindeki payı Tablo 16'da verilmektedir.

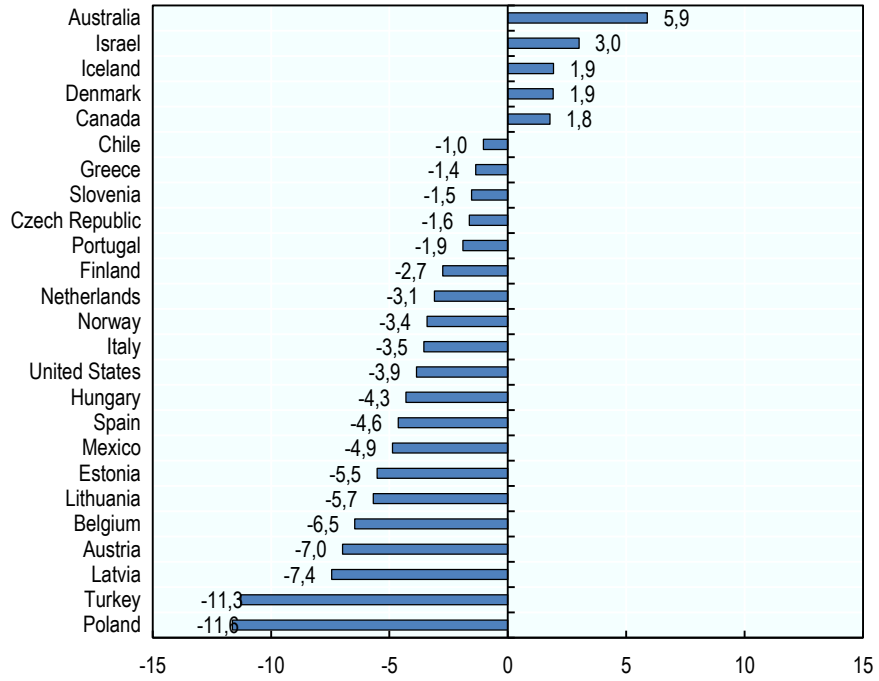
Tablo 16. OECD Ülkelerinde 2018 Yılı Emekli Fon Tutarı

OECD ülkeleri	Emekli Fonları				Emekli fonları		
	% değişim	USD milyon	GSYİH oranı		% değişim	USD milyon	GSYİH Oranı
Avustralya	9.2	1,810,346	132.6	Kore	12.9	191,066	12.0
Avusturya	-4.1	24,508	5.5	Latanya	6.3	529	1.6
Belçika	-3.8	37,531	7.3	Litvanya	7.1	3,689	7.1
Kanada	2.9	1,459,272	85.6	Lüksemburg	1.9	1,883	2.8
Şili	3.7	193,110	70.2	Meksika	5.1	168,311	14.1
Ç. Cum	5.6	20,935	8.9	Hollanda	-1.2	1,514,345	171.0
Danimarka	1.2	154,373	45.4	Y.Zelanda	6.7	54,481	27.4
Estonya	8.2	4,511	15.4	Norveç	0.1	39,834	9.8
Finlandiya	-2.7	127,560	47.7	Polonya	-12.3	42,112	7.5
Fransa	4.3	19,007	0.7	Portekiz	-1.5	22,292	9.7
Almanya	0.9	261,058	6.7	Slovak cum	5.4	12,038	11.7
Yunanistan	-0.8	1,584	0.7	Slovenya	5.1	2,954	5.6
Macaristan	0.2	5,876	3.9	İspanya	-3.7	121,421	8.8
İzlanda	8.9	36,328	150.8	İsveç	..	22,610	4.1
İrlanda	1.3	115,073	31.6	İsviçre	-0.7	888,799	126.9
İsrail	2.2	203,224	57.4	Türkiye	..	14,520	2.1
İtalya	2.1	153,430	7.6	İngiltere	-0.3	2,809,112	104.5
Japonya	-1.1	1,398,144	28.2	Amerika	-5.0	15,637,266	76.3
OECD Toplam	-3.9	27,573,129	53.3				

Tablo 16'dan görüldüğü üzere OECD ülkelerinin 2018 yılı için toplam emeklilik tutarı 27.5 milyon dolar olup 2017 yılına göre %3.9 azalmıştır. OECD ülkelerinin emeklilik fon tutarı GSYİH toplamının yaklaşık yüzde 53'üne tekabül etmektedir. Emeklilik fonlarında Amerika ilk sırada yer alırken, Avustralya, Kanada, Hollanda, Japonya, İngiltere gibi ülkelere bu sıralamayı takip etmektedir. Türkiye'nin bu tablodaki yerine bakıldığında sadece 14.5 bin dolar ile sadece GSYİH 'nın %2.1'ini kapsayan bir oranda emeklilik fonunun olduğu görülmektedir.

Şekil 10'da Aralık 2017- 2018 dönemleri arasında emekli fon oranı verilmektedir. OECD genelinde emeklilik fonunun azalma seyrinin hâkim olduğu görülmektedir. En yüksek azalmanın yaklaşık yüzde 11 ile Türkiye ve Polonya'da yaşandığı dikkat çekmektedir. Temmuz 2015 yılında yaşanan süreci takiben Türkiye'nin belirli bir dönem OHAL sürecini yaşaması ve arkasından yaşanan dönüşüm süreci kamu giderlerinde ciddi

kısıtlamaları beraberinde getirmiştir. Bu süreç Şekil 10'da açık şekilde ortaya konmaktadır.

Şekil 10. Aralık 2017-Aralık 2018 Dönemleri Arasında Emekli Fon Oranı

3.4.2. Türkiye’de BES’in Tarihsel Gelişimi

Emeklilik sisteminin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla hazırlanan “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanun Yasa Tasarısı” Mayıs 2000 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) sunulmuştur. BES sistemin bireylerin gönüllü olarak tasarruflarını yönlendirdikleri bir sistem olarak tasarlanmıştır. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde önemli bir reformun parçası olarak kabul edilen yasa tasarısı Meclis tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarihinde 24366 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış, 7 Ekim 2001 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sistemin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli olan hukuki zemin 27 Ekim 2003 tarihinde tamamlanmış, ilk emeklilik sözleşmesi ile sistem aktif hale gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde sistem sık sık farklı tarihlerde revize edilmiştir. Örneğin Haziran 2007 tarihinde BES sistemine çeşitli yeni hükümler eklenmiştir. Yine Haziran 2012 tarihinde devlet katkısı sisteme dahil edilmiş, vergi avantajı kaldırılmıştır. Ağustos 2016 tarihinde ise işverenlerin BES sistemine otomatik katılımına ilişkin esaslar

düzenlenerek kabul edilmiştir. 2017 yılında ise BES'e Otomatik katılım sağlanmıştır (BES Raporu, 2018: 17-19).

BES sistemine göre (EGM, 2019: www.egm.org.tr);

- 18 yaş ve üzeri olmak,
- Medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip katılımcı olmak,
- BES'e dâhil olduğun tarihten itibaren en az 10 yıl sistemde kalmak,
- On yıl kesintisiz katkı payını ödemek,
- 56 yaşını tamamlamış olman durumunda bireyler emekliliğe hak kazanmasına neden olmaktadır.

Birey en az bir yıl ödeme yapması ve sistemden ayrılmak istemesi durumunda ödediği katkı payları başka bir emeklilik şirketine aktarılmaktadır. Ayrıca katılımcı istediği dönemde katkı payı ödemeye ara verdiği gibi, yılda en fazla dört kez emeklilik planını veya en fazla altı kez katkı payının fonlar arasındaki dağılımını değiştirebilmektedir.

Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin yapısına bakıldığında, diğer birçok ülkede olduğu gibi üçayaklı bir emeklilik sisteminin benimsendiği görülmektedir. Sistemin ilk ayağında Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yönetilen, çalışan kesimlerin katılımının zorunlu olduğu, dağıtım esasına göre, devletin yönetimi ve denetiminde yürütülen kamu emeklilik sistemi, ikinci ayağında kısıtlı çalışan tarafından kullanılan mesleki emeklilik programları, üçüncü ayağında ise gönüllülük esasına dayanan bireysel emeklilik planları bulunmaktadır (Kara ve Yıldız, 2016: 27).

1 Ocak 2017 tarihinde BES'e otomatik katılım dönemi başlamıştır. Bu tarihten itibaren işverenler aracılığı ile 45 yaş altında çalışan bireyler emeklilik planına dâhil edilmektedir. Cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin, maaş bodrosunda yazılan miktarın %3'ü kadarı kesilmektedir. Sistemden çıkmak isteyenler iki ay sonra sistemden ayrılma şansına sahip olmaktadır. Ayrılma durumunda, ödenen katkı payları, varsa hesabında bulunan yatırım gelirleri ile birlikte on iş günü içinde çalışana iade edilir. Şirket, cayma süresince ödenen katkı paylarının değer kaybetmemesini sağlayacak şekilde fon yönetiminden sorumludur. Sistemde kalmayı düşünen çalışanlar içinse bazı avantajlı durumlar mevcuttur. Bunlar:

- Bir defaya mahsus olmak üzere, bin Türk lirası tutarında ilave Devlet katkısı sağlanır.

- Emeklilik hakkının kullanılması hâlinde, hesabında bulunan birikimi en az on yıllık, yıllık gelir sigortası sözleşmesi kapsamında almayı tercih eden çalışana, birikiminin yüzde beşi karşılığı ek devlet katkısı ödemesi yapılır (BETYSK, Ek md. 2).

Dünyanın en büyük sigorta gruplarından biri olan Aviva'nın, Deloitte işbirliğiyle, Türkiye ve Avrupa'nın 9 ülkesinde gerçekleştirdiği 'Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı' araştırmasının sonuçları açıklandı. Bu araştırma ile emekliliklerin mevcut yaşam standartlarını devam edebilmeleri için gereken tasarrufun ne kadar olduğunu araştırmışlardır. 2010 yılında elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de 2011-2051 dönemleri arasında emekli olması düşünülen bireylerin emeklilik birikimlerini alabilmeleri için 91 milyar Euro ek tasarruf yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. 2016 yılında ise bu açığın 2017-2057 dönemleri için 125.2 milyar euro'ya yani %37 daha fazla yükseldiği görülmektedir. 17 ülkenin tasarruf açığının ele alındığı çalışmada Türkiye'nin 5. Sırada olduğu da elde edilen bir başka bulgu olmuştur. 2057 yılında nüfusun yaklaşık %40'ının 60 yaş ve üzeri olacağı da sosyal güvenlik sistemlerindeki riski daha net ortaya koymaktadır (Avivasa 2016: 5).

Tablo 17'de 2017 yılı ve 2057 dönemleri arasında emekliler için tahmin edilen tasarruf açığı değerleri verilmektedir.

Tablo 17. 2017-2057 dönemleri arasında Emekli Bireyler İçin Tasarruf Açığı Miktarı

Ülkeler	Ülke Başına Yıllık Emeklilik Tasarruf Açığı (Milyar Euro)	Kişi Başına Yıllık Emeklilik Tasarruf Açığı (bin euro)
Almanya	461	12
İngiltere	365	13
Fransa	241	7
İspanya	192	12
Türkiye	125	3
İtalya	99	4
Polonya	65	4
İrlanda	28	12
Litvanya	5	4

Kaynak: Avivasa, 2016: 5.

Almanya 461 milyar Euro ile ilk sırada yer alırken, İngiltere 365 milyar Euro ile ikinci sırada takip etmektedir. Bu sırayı Fransa, İspanya ve Türkiye takip etmektedir. Kişi başına yıllık emeklilik tasarruf açığının ise ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi yaklaşık 12 bin Euro ile 3 bin Euro arasında değiştiği görülmektedir. Türkiye için 2010 ve 2016 yılları için tasarruf açığı miktarı Tablo 18’de verilmektedir.

Tablo 18. Türkiye için 2010 ve 2016 Yılları İçin Tasarruf Açığı Miktarı

	2010	2016
Toplam tasarruf açığı	91 Milyar Euro	125,2 Milyar Euro
Kişi başına ortalama yıllık açık	2400 Euro	3200 Euro
Kişi başına ortalama aylık açık	200 Euro	266 Euro

Türkiye’de 2016 yılında Avivasa tarafından yapılan bir araştırma sonucuna göre tasarruf açığının kapanması için her yıl toplam 125,2 Milyar Euro, kişi başı ise 3.200 Euro ek tasarruf yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu açığın kapanması için Türkiye’de birçok politika uygulanması gerekmektedir. Bu politikalar arasında;

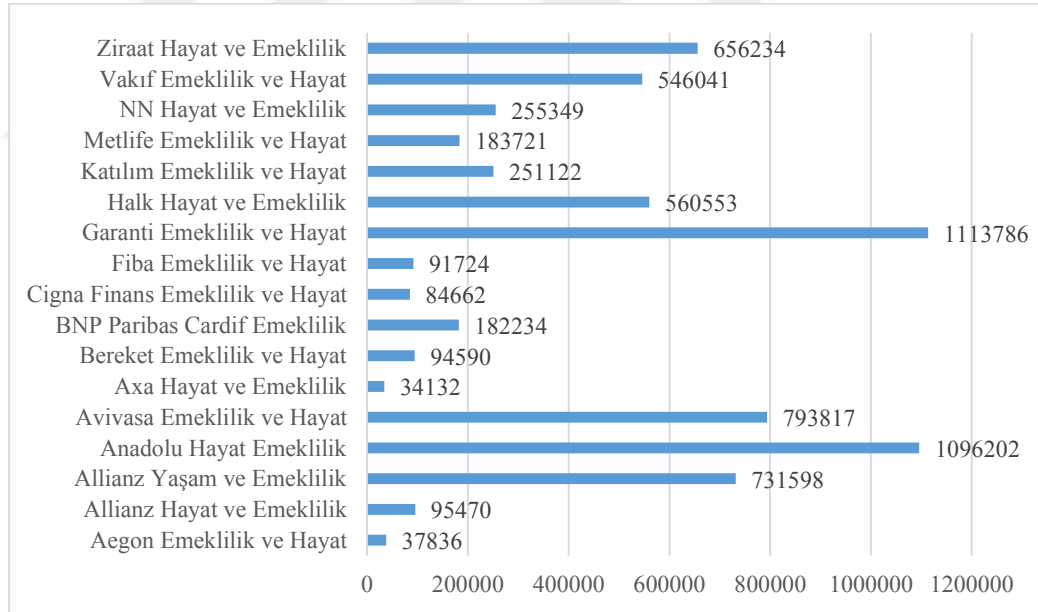
- İstihdamın yükseltilmesi ve işsizliğin azaltılması,
- Devlet katkısının artırılması,
- Otomatik katılım ile İşverenlerin katılımının sağlanması gibi önemli adımlar atılmıştır.

Bu sürecin doğru şekilde devam etmesi ve sürdürülebilir kılınması için uygulanan politikaların devamlılığı büyük önem taşımaktadır. Sistemin en büyük eksikliklerinden biri sistemin işveren ve kişiler tarafından çok bilinmemesidir. Ayrıca düşük gelir düzeyindeki bireylerin tasarruf için yeterli gelirlerinin bulunmamasıdır. Bu bağlamda sistemin yetersizlikleri belirlenerek düzenlenmeli, sistemin herkes tarafından benimsenmesi için farkındalık oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Bu farkındalığın sadece bankalar tarafından yapılması yerine devlet kurumları tarafından yürütülmesi ve halk kitlelerine ulaşılması oldukça önemlidir. 2019 yılı itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren BES emeklilik Şirketleri Tablo 19’da verilmektedir.

Tablo 19. 2019 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyet Gösteren BES Emeklilik Şirketleri

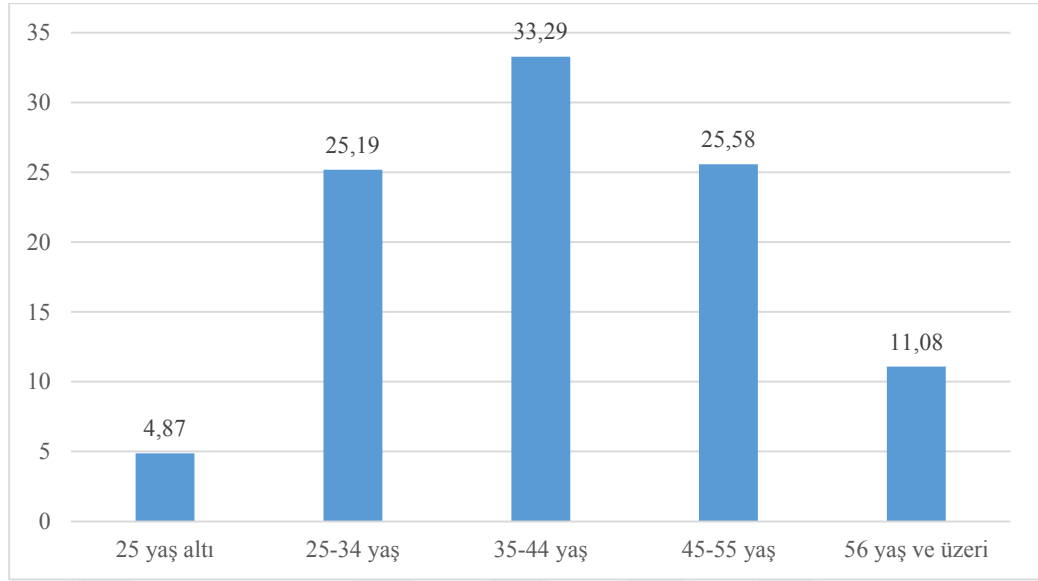
Aegon Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Groupama Hayat A.Ş.
Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş.	Halk Hayat ve Emeklilik A.Ş.
Allianz Yaşam ve Emeklilik A.Ş.	Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.
Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.	Metlife Emeklilik ve Hayat A.Ş.
Avivasa Emeklilik ve Hayat A.Ş.	NN Hayat ve Emeklilik A.Ş.
Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş.	Vakıf Emeklilik ve Hayat A.Ş.
Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş.
BNP Paribas Cardif Emeklilik A.Ş.	Fiba Emeklilik ve Hayat A.Ş.
Cigna Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

2019 yılı için BES emeklilik şirketlerine kayıtlı olan katılımcı sayısı Şekil 11’de verilmektedir.

Şekil 11. Haziran 2019 itibariyle katılımcı sayısı

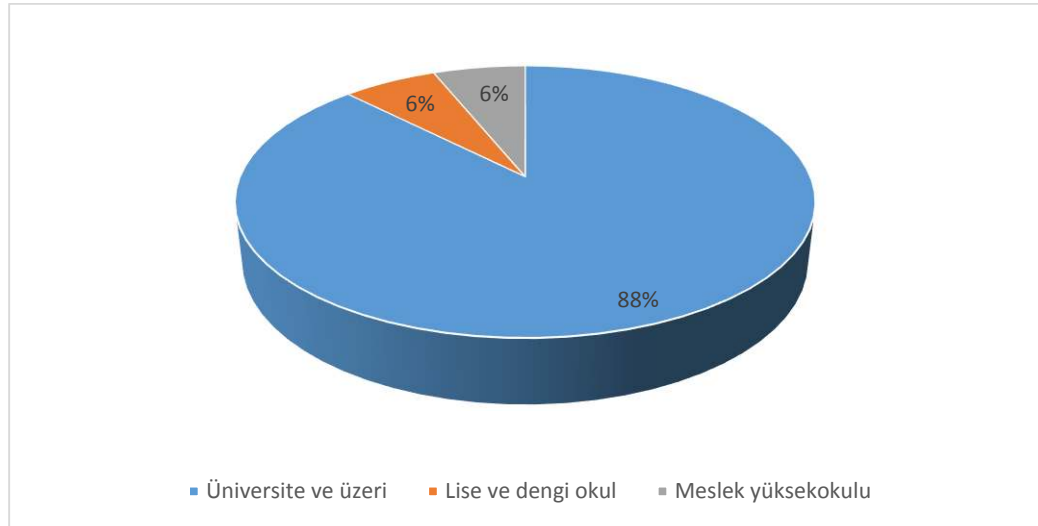
BES emeklilik şirketleri arasında en yüksek katılımcı sayısına sahip şirketler arasında Garanti Emeklilik ve Anadolu emekliliğın yer aldığı görülmektedir. Bu sıralamayı Allianz emekliliğ ve Avivasa Emekliliğın takip ettiğı görülmektedir.

Katılımcıların yaş aralığ da Şekil 12’de verilmektedir

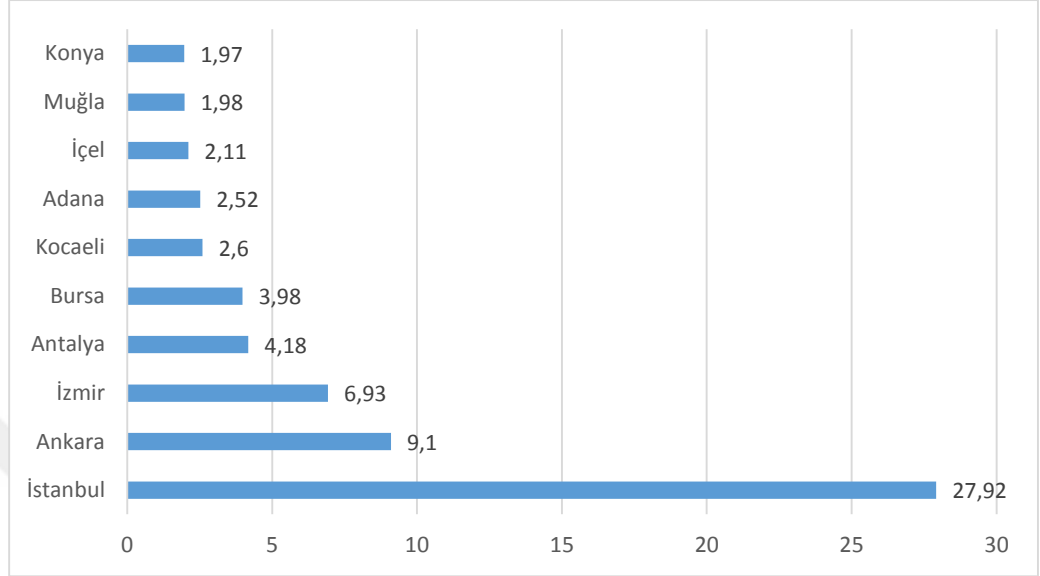
Şekil 12. Katılımcıların yaş aralığı

Katılımcıların yaklaşık yüzde 33'ü 35-44 yaş aralığındayken, yaklaşık yüzde 25'i ise 45-55 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 25 yaş altı nüfusun düşük gelirli işlerde çalışması ve işgücü piyasasına yeni dahil olması nedeniyle sistemde çok fazla yer almadığı görülmektedir. 56 yaş ve üzeri gruplarda ise sistemde 10 yıl kalma zorunluluğu ve sistemin yeni olması nedeniyle çok fazla tercih etmediği görülmektedir. Şekil 13'de katılımcıların eğitim durumları verilmektedir.

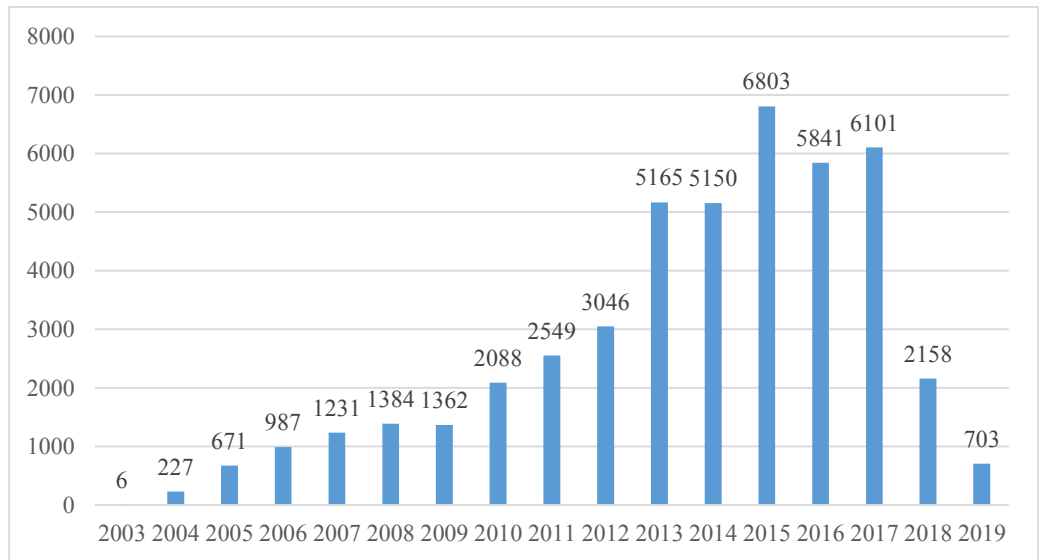
Şekil 13. Katılımcıların eğitim durumu

Şekil 13’de görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 88’i üniversite ve master eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların bulunduğu ilk on il Şekil 14’de verilmektedir.

Şekil 14. Katılımcıların bulunduğu ilk on il

BES sistemine en yüksek katılımın İstanbul’da gerçekleştiği görülmektedir. Bu sıralamayı Ankara, İzmir, Antalya ve Bursa takip etmektedir. Türkiye’de 2003-2019 Haziran dönemleri için sisteme katılım değerleri Şekil 15’de verilmektedir.

Şekil 15. 2003-2019 Haziran Dönemleri İçin BES Sistemine Toplam Nominal Katkı Değeri (Milyon TL)

Şekil 24’de görüldüğü üzere sisteme giriş her yıl artmaktadır. 2015 yılından sonra yaşanan siyasi kargaşa nedeniyle dalgalanmalar yaşanmış bu durum katılımda ciddi azalmalar yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle 2018 ve 2019 yılındaki durum bunu açık şekilde ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmada baz alınan yöntemi ve kapsamı, elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Çalışmanın temel amacını BES sisteminin Elazığ ili genelinde etkinliğinin değerlendirilmesi ve ampirik olarak ölçülmesi oluşturmaktadır. BES konusu üzerine yapılan birçok farklı çalışmaların literatürde yer almaktadır. Ancak Elazığ ili kapsamında yapılan Bireysel Emeklilik Sistemi'nin değerlendirildiği bir çalışma olmaması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular ile Elazığ ilinde BES sisteminin mevcut durumu ortaya konarak, elde edilen bulgulardan yola çıkarak Elazığ ili için sistemin görünümü daha net ifade edilme imkânı bulacaktır. Bunlara ilave olarak çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler oluşturularak Kikare testi ile ilişkinin varlığı test edilecektir.

4.1. Veri seti ve Yöntem

Uygulamalı araştırmalarda elde edilen bulgularda gerçeğe ulaşarak istenilen bilgilerin elde edilebilmesi için en önemli unsur doğru yöntemin seçilmesinden gelmektedir. Sosyal bilimlerde birçok çalışmada tercih edilen yöntemlerden biri tümden gelim yöntemidir. Bu yöntem ile doğruluğu daha önceden kabul edilmiş genelleme ile yeni önermelere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bir başka ifade ile genelden özele doğru bir önerme yapılmaktadır (Seyidoğlu, 2000: 11). Bu çalışmada yöntem olarak anket tekniği tercih edilmiştir. Anket 35 adet sorudan oluşmaktadır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde demografik sorular yer alınırken, ikinci bölümünde ise BES sistemi hakkında sorular yer almaktadır.

Elazığ İlinde TÜİK tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2018 verilerine göre Elazığ ilinde toplam 595.638 kişi (N) , Merkez ilçede ise 421.726 kişi yaşamaktadır. (TÜİK, 2019). Örneklem büyüklüğü hesaplanırken sadece Merkez ilçe nüfusu dikkate alınmış, basit rassal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem sayısı Elazığ merkez için % 5'lik kabul edilebilir hata oranı ve % 95'lik güven seviyesi varsayımı altında hesaplanarak 384 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan

anketlerden bazılarında eksik veri olması nedeniyle 366 kişinin anketi değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmalar İçin Güven Seviyesi ve Kabul Edilebilir Hataya Göre Önceden Örneklem Büyüklüğü Hesaplama Tablosu				
Kabul Edilebilir Hata +/- =	5%			
Evren Büyüklüğü =	421,726			
				HESAPLA
Güven Seviyesi	90%	95%	98%	99%
Önerilen Örneklem Büyüklüğü	271	384	541	663

Şekil 16. Örneklem Büyüklüğü

Kaynak: TÜRKİSTATİSTİK, Örneklem Büyüklüğü, <http://www.turkistatistik.net/upload/dosya/orneklem.xls>

Anketlerin tamamlanmasının ardından veriler SPSS Programı ile değerlendirilerek Kikare testi uygulanarak değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı test edilmiştir.

4.2. Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde anket sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek, sonuçlar yorumlanmıştır.

4.2.1. Katılımcılara Ait Demografik Bulgular

Bu başlıkta katılımcılara ait demografik özelliklere ilişkin dağılımlara yer verilmiştir. İlk olarak ankete katılımcıların cinsiyetleri ve medeni durumlarına yönelik bilgiler verilmiştir. Elde edilen bulgular katılımcıların cinsiyet dağılımı Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (Frekans,%)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	164	45
Kadın	202	55
Toplam	366	100

Tablo 20’de görüldüğü üzere ankete katılanların %45’ini erkekler oluştururken, %55’ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Ankete katılanlara medeni durumlarına yönelik bilgilerden başlanmış ve elde edilen bulgular Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Katılımcıların Medeni Durumları (Frekans,%)

Medeni durum	Frekans	Yüzde
Bekâr	180	49.18
Evli	186	50.82
Toplam	366	100.00

Tablo 21’de görüldüğü üzere ankete katılanların yaklaşık %49’u bekâr olduğunu ifade ederken, yaklaşık %51’i ise evli olduklarını ifade etmektedir. Bir sonraki soruda katılımcıların yaş aralıkları sorulmuş ve sonuçlar Tablo 22’de verilmiştir

Tablo 22. Katılımcıların Yaş Aralığı (Frekans,%)

Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde
18-24	50	13.66
25-34	220	60.11
35-44	68	18.58
45-54	20	5.46
55-64	6	1.64
65-üzeri	2	0.55
Toplam	366	100.00

Tablo 22 incelendiğinde ankete katılanların yaklaşık %14'ünün 18-24 yaş aralığında yer alırken, yaklaşık %60'ının ise 25-34, yaklaşık %19'u 35-44, yaklaşık %5'i 45-54 ve yaklaşık %2'si 55-64 yaş aralığında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlara bakıldığında ankete katılanların yaklaşık %78'inin 25-44 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin yeni bir sistem olması daha çok gençler tarafından benimsenmesine neden olmuştur. Sonuçlardan görüldüğü üzere bu gerçeğin Elazığ ili içinde geçerli olduğunu görülmektedir. Ardından ankete katılanların eğitim durumları sorulmuş ve sonuçlar Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23. Katılımcıların Eğitim Durumu (Frekans,%)

Eğitim durumu	Frekans	Yüzde
Lisans	230	62.84
Lisansüstü	76	20.77
Lise	30	8.20
İlköğretim	4	1.09
Ön lisans	26	7.10
Toplam	366	100.00

Tablo 23'de görüldüğü üzere ankete katılanların yaklaşık %63'u lisans ve %21'i ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. BES sistemine yönelik yapılan bu çalışmadaki örneklemden yola çıkarak sisteme dahil olanların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum sistemin yeni olması ve sistemin daha çok eğitim düzeyi yüksek bireyler tarafından kabul edildiğinin bir göstergesi olarak

kabul edilebilir. Bir başka soruda ankete katılanların Elazığ'da ne kadar süredir ikamet ettikleri sorulmuş ve sonuçları Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24. Katılımcıların Elazığ'da İkamet Süreleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	80	21.86
1-5 yıl	66	18.03
6-10 yıl	44	12.02
11-20 yıl	38	10.38
21-30 yıl	92	25.14
31-40 yıl	34	9.29
41-50 yıl	8	2.19
51 yıl ve üzeri	4	1.09
Toplam	366	100.00

Tablo 24'de görüldüğü üzere katılımcıların yaklaşık %22'si bir yıldan daha az süredir, yaklaşık % 18'i 1-5 yıl arası, yaklaşık %12'si 6-10 yıl arası, yaklaşık %11'i 1-20 yıl arası ve yaklaşık %25'i ise 21-30 yıl gibi bir süredir Elazığ'da ikamet ettiklerini ifade etmişlerdir. Ankete katılanlara çocuk sayısı sorulmuş ve sonuçlar Tablo 25'de özetlenmiştir.

Tablo 25. Katılımcılara Ait Çocuk Sayısı (Frekans,%)

Çocuk sayısı	Frekans	Yüzde
Çocuğum yok	24	12.25
1	98	50.00
2	48	24,49
3	17	8.67
4	7	3,57
5 ve üzeri	2	1,02
Toplam	196	100.00

Katılımcıların çocuk sayıları sorulduğunda yaklaşık %50'si sadece bir çocuğa sahip olduğunu ifade ederken, yaklaşık %25'i iki adet, yaklaşık %12'si ise çocuğu olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaş aralığının bakıldığında katılımcıların yaş ortalamalarının küçük olması ve gençlerden oluşması çocuk sayısının dağılımının bu şekilde oluşmasının bir sebebi olarak açıklanabilir. Ankete katılanlara hanede yaşayan kişi sayısı sorulmuş ve sonuçlar Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Katılımcıların Hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı (Frekans,%)

	Adet	Yüzde
1 kişi	20	5.46
2 kişi	50	13.66
3 kişi	128	34.97
4 kişi	88	24.04
5 ve üzeri kişi	80	21.86
Toplam	366	100.00

Ankete katılanların yaklaşık %35'i üç kişi, yaklaşık %14'ü iki kişi, yaklaşık %24'ü dört kişi, yaklaşık %22'si ise beş ve daha üzeri kişinin hanede yaşadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılara hanede çalışan kişi sayısı sorulmuş ve cevaplar Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Ankete katılanların hanelerinde çalışan kişi sayısı(Frekans,%)

	Adet	Yüzde
1	126	34.43
2	206	56.28
3	52	7.10
4	6	1.64
5 ve üzeri	2	0.55
Toplam	366	100.00

Alınan cevaplar doğrultusunda yaklaşık %56'sı hanede iki kişi çalıştığını, %34'ü ise hanede bir kişinin çalıştığını ifade etmişlerdir. Katılımcılara hanede çalışan kişilerin sürekli bir işe sahip olma durumları ve cevaplar Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Katılımcıların sürekli iş durumu (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	300	81,96
Hayır	66	18,40
Toplam	366	100.00

Ankete katılanların yaklaşık %82'si sürekli bir işte çalıştığını ifade ederken, yaklaşık %18'i ise sürekli bir işleri olmadığını ifade etmişlerdir. Ankete katılanlara gelirleri dışında ek gelirlerinin varlığı sorulmuş ve cevaplar Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29. Katılımcıların Ek Gelir Durumu (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	60	16.39
Hayır	306	83.61
Toplam	366	100.00

Ankete katılanların yaklaşık %17'si ek gelirlerinin olduğunu ifade ederken, yaklaşık %84'ünün ise herhangi bir ek geliri olmadığını ifade ettiklerini görmektedir. Ankete katılanlara çalıştıkları sektör sorulmuş ve cevaplar Tablo 30 'da verilmiştir.

Tablo 30. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Kamu sektörü	116	31.69
Özel sektör	198	54.10
İşsiz	46	12.57
Emekli	6	1,64
Toplam	366	100.00

Ankete katılanların %32'si kamu sektöründe, yaklaşık %54'ü özel sektörde, yaklaşık %13'ü işsiz olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılara iş tecrübe süreleri sorulmuş ve sonuçlar Tablo 31'de özetlenmiştir.

Tablo 31. Katılımcıların İş Tecrübe Süresi (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	24	6.59
2-7 yıl	160	43.96
8-13 yıl	78	18.68
14-19 yıl	40	10.99
20 yıl ve üzeri	27	7.14
İşsiz	46	12.64
Toplam	366	100.00

Tablo 31’de görüldüğü üzere yaklaşık %44’ü 2-7 yıl gibi bir süredir tecrübe sahibi olduğunu ifade ederken, yaklaşık %19’u 8-13 yıl olarak soruyu cevaplamıştır. Alınan cevaplar sonucunda yaklaşık %12’si ise işsiz olduğunu ifade etmiştir. Ankete katılanlara aylık gelirleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Katılımcıların Aylık Geliri (Frekans,%)

	Adet	Yüzde
501-1.000 TL	20	5,46
1001-1500 TL	26	7,10
1501-2000 TL	34	9,29
2001-3000 TL	82	22,40
3001-4500 TL	88	24,04
4501-6000TL	68	18,58
6001TL ve üzeri	48	13,11
Toplam	366	100.00

Katılımcıların aylık gelirleri sorulduğunda ankete katılanların yaklaşık %22’si 2001-3000TL arasında aylık gelire sahip olduklarını ifade ederken, yaklaşık %24’ü 3001-4500TL, yaklaşık %19’u ise 4501-6000TL arasında gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ankete katılanlardan sadece %13’ü ise 6001tl ve üzeri bir gelire sahip olduklarını beyan etmişlerdir.

4.2.2. Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Ampirik Bulgular

Bu bölümden sonra BES sistemine yönelik ampirik bulgular yer almaktadır. İlk olarak BES sistemin dâhil olma durumları sorulmuş ve cevaplar Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33. Katılımcıların BES Sistemine Dâhil Olma Durumları (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	100	27.32
Hayır	266	72.68
Toplam	366	100.00

Katılımcıların yaklaşık %27’si BES sistemine dâhil olduklarını ifade ederken, yaklaşık %73’ü ise sisteme dâhil olmadıklarını belirtmişlerdir. BES sistemi hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda ise yaklaşık %80’i sistem hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade ederken, yaklaşık %20’si ise sistem hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. BES sistemine dâhil olmayan katılımcılara sisteme dâhil olma düşünceleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34. BES Sistemine Dâhil Olmayan Katılımcılara Sisteme Dâhil Olma Düşünceleri(Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
En kısa zamanda düşünüyorum	35	13.16
Kararsızım	33	12.41
Kesinlikle düşünmüyorum	32	12.03
Şu an düşünmüyorum	156	58.65
Cevapsız	10	3.76
Toplam	266	100.00

Tablo 34’de görüldüğü üzere sadece %13’ü sisteme dahil olmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan %12’si ise kararsızlık yaşadıklarını belirtirken, %12’si kesin bir şekilde düşünmediklerini, %59’u ise şu an için düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bireysel emeklilik sistemin dahil olmakta kararsız kalan yada şuan düşünmüyorum şeklinde BES sistemine uzak duran katılımcılara bunun gerekçesi sorulmuş ve cevaplar Tablo 35’de özetlenmiştir.

Tablo 35. BES Sistemine Dâhil Olmayı Düşünmeme Gerekçeleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Bireysel emeklilik sistemi hakkında bilgim yok	12	5.43
Bireysel emeklilik sistemi sağlık hizmetlerini kapsamadığından üye olmayı düşünmüyorum	15	6.79
Birikimimi bankada değerlendiriyorum	24	10.86
Birikimimi borsa işlemlerinde değerlendiriyorum	4	1.81
Döviz veya altına yatırım yapıyorum	46	20.81
Gayrimenkul yatırım yapıyorum	22	9.95
İlerlemiş yaşımdan dolayı bireysel emeklilik sistemine katılmak istemiyorum	4	1.81
Yatırım yapacak kadar çok birikimim yok	94	42.53
Toplam	221	100.00

Tablo 35’de görüldüğü üzere dikkat çeken cevaplardan biri yaklaşık %43’ünün yatırım yapacak kadar gelirinin olmadığını beyan etmeleridir. Bir diğer dikkat çeken cevap ise yaklaşık %21’inin birikimlerini döviz ve altın olarak değerlendirmeyi tercih ettiklerini ifade etmeleridir. Alınan cevaplar arasında yaklaşık %11’i birikimini bankada değerlendirdiklerini ifade ederken, yaklaşık %10’u ise birikimlerini gayrimenkul olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Sonuçlar irdelendiğinde; alınan cevaplardan görüldüğü üzere gelir düzeyinin düşük olması kişilerin sistemin dışında kalmasının en önemli nedenlerinden biridir. Bir başka ifade ile BES sistemi daha çok gelir düzeyinin yüksek olması durumunda tercih edilmektedir. Bir başka sonuçta ise kişilerin klasik birikim yöntemlerinden olan döviz ve altına olarak birikim yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Türkiye’de karşılaşılan en önemli problemlerden biri kişilerin düşük gelirli olmaları nedeniyle tasarruf yapamaması ve bu durumun ülkede tasarruf açığına neden olmasıdır. Tasarruf ve yatırım arasındaki ilişki düşünüldüğünde bu sorunun en

önemli makroekonomik problemlerden biri olduğu hatırlanmakta ve bu çalışmada da BES sisteminin gelişiminin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. BES sistemine dâhil olanların sisteme kaç yıl süreli olarak dâhil oldukları sorulmuş ve cevaplar Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. BES sistemine dâhil olanların sisteme kaç yıl süreli olarak dâhil olmayı düşünceleri (Frekans, %)

	Frekans	Yüzde
5 yıl	17	17
10 yıl	30	30
15 yıl	27	27
20 yıl ve üzeri	26	26
Toplam	100	100

Tablo 36’daki sonuçlar incelendiğinde %17’si 5 yıl gibi bir zaman süresinde sisteme dâhil olduklarını ifade ederken, dâhil olmayı düşündüklerini, %30’u 10 yıl, %27’si 15 yıl, %26’sı ise 20 yıldan daha fazla bir süre için sisteme dâhil olduklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılara bireysel emeklilik sisteminin gelir artırdığı konusundaki düşünceleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Katılımcıların BES’in Gelir Artırdığı Konusundaki Düşünceleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	162	44.26
Hayır	72	19.67
Kararsızım	132	36.06
Toplam	366	100.00

Katılımcıların yaklaşık %44’ü sistemin gelir artırdığı konusunda olumlu bir görüşe sahipken, yaklaşık %20’si ise olumsuz bir görüş sergilediği görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık %36’sı ise konu hakkında net bir görüşleri olmadığını beyan etmişler ve çekimser kalmışlardır. BES sistemi konusunda beklentileri sorulmuş ve cevaplar Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. BES Sistemi Konusunda Beklentileri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Bireysel emeklilik sistemi geliştireceğine inanmıyorum	62	16.94
Deneyimli yöneticilerin bireysel emeklilik fonlarını daha iyi değerlendirecek olması	26	7.10
Emeklilik sürecinde ikinci bir maaş imkânı sağlaması	110	30.05
İlerleyen yıllarda işsiz kalma ihtimali dâhilinde birikim sahibi olma imkânı	85	23.22
Türkiye’deki zorunlu emeklilik sisteminin yetersiz olması	83	22.68
Toplam	366	100.00

Tablo 38’de verilen cevaplar incelendiğinde yaklaşık %30’unun “Emeklilik sürecinde ikinci bir maaş imkânı sağlaması” nedeniyle sistemin faydası olacağını belirttikleri görülmektedir. Yaklaşık %23’ü ise “İlerleyen yıllarda işsiz kalma ihtimali dâhilinde birikim sahibi olma imkanı” ve “Türkiye’deki zorunlu emeklilik sisteminin yetersiz olması” şeklinde beklentileri olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Alınan cevaplara bakıldığında yine yaklaşık %16’sı ise sisteme çok olumlu bir bakış sergilemediği ve sistemin geliştireceğine inanmadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılara sosyal güvenlik sistemi ile BES arasında fark olduğu konusunda düşünceleri sorulmuş ve sonuçlar Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39. Sosyal güvenlik sistemi ile BES arasında fark olduğu konusunda düşünceleri(Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	108	29.51
Hayır	47	12.84
Bilmiyorum	211	57.65
Toplam	366	100.00

Tablo 39’da yer alan cevaplara bakıldığında yaklaşık %30’u sistemler arasında farkı bildiklerini ifade etmişlerdir. Yaklaşık %13’ü ise sistemler arasında bir fark olmadığını ifade ederken, yaklaşık %58’i ise herhangi bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. Bir sonraki soruda Türkiye’de BES sistemi konusunda gerekli düzenlemelerin yeterli olması konusunda düşünceleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40. Türkiye’de BES Sistemi Konusunda Gerekli Düzenlemelerin Yeterli Olması Konusunda Düşünceleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	110	30.05
Hayır	134	36.61
Bilmiyorum	122	33.33
Toplam	366	100.00

Katılımcıların yaklaşık %30’u Türkiye’de BES sistemi konusunda düzenlemelerin yeterli olduğunu ifade ederken, yaklaşık %37’si yeterli olmadığını ve yaklaşık %33’ü ise konu hakkında bilgileri olmadığını ifade etmişlerdir. BES fonlarını yöneten şirketlerden beklentileri katılımcılar sorulmuş ve cevapları Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41. Katılımcıların BES Fonlarını Yöneten Şirketlerden Beklentileri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Daha fazla emekli maaşı	37	10.11
Erken emeklilik	21	5.74
Fikrim yok	175	47.81
Güvenli bir birikim	38	10.38
İkinci bir emeklilik maaşı	83	22.68
Toplu emekli maaşı	12	3.28
Toplam	366	100.00

Tablo 41'den görüldüğü üzere yaklaşık %48'i konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtirken, %23'ü ikinci bir emeklilik, yaklaşık %10'u güvenli bir birikim istediklerini, yine yaklaşık %10'u ise daha fazla emeklilik maaşı beklediklerini beyan etmişlerdir. Katılımcılara BES şirketleri tarafından belirlenen 10 yıllık birikimim yeterli olup olmadığı sorulmuş ve cevaplar Tablo 42'de raporlanmıştır.

Tablo 42. Katılımcılara BES şirketleri tarafından belirlenen 10 yıllık birikimim yeterli olup olmadığı konusundaki düşünceleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	87	23.77
Hayır	50	13.66
Bilmiyorum	229	62.57
Toplam	366	100,00

Katılımcıların yaklaşık %62'si süre hakkında fikir sahibi olmadıklarını ifade etmiştir. Ancak katılımcılardan yaklaşık %24'ü sürenin yeterli olduğunu savunurken, %14'ü ise yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Süreyi yeterli bulmayanlara sürenin ne kadar olması gerektiği sorulmuş ve cevaplar Tablo 43'de verilmiştir.

Tablo 43. Katılımcıların BES sisteminde olmasını düşündüğü birikim süreci (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
15-20 yıl	39	78
21-30 yıl	9	18
31-40 yıl	2	4
Toplam	50	100

Tablo 43'de görüldüğü gibi katılımcıların %78'i sürenin 15-20 yıl arasında olması gerektiğini, %18'i ise 21-30 yıl arasında olması gerektiğini ifade etmişlerdir. BES şirketlerinde emeklilik yaşı 56 olarak belirlenmiştir. Bu yaştan uygunluğu konusunda katılımcılara düşünceleri sorulmuş ve sonuçlar Tablo 44'de verilmiştir.

Tablo 44. Katılımcıların BES sisteminde belirlenen 56 yaşının uygunluğu konusundaki görüşleri (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Evet	118	32.24
Hayır	178	48.63
Bilmiyorum	70	19.13
Toplam	366	100

Katılımcıların yaklaşık %49'u yaşın uygun olmadığını ifade ederken, yaklaşık %32'si ise uygun olduğunu ifade etmişlerdir. BES sistemine dâhil olanların sistem üzerinden yatırdıkları aylık tutar sorulmuş ve sonuçlar Tablo 45'de verilmiştir.

Tablo 45. BES Sistemine Dâhil Olanların Sistem Üzerinden Yatırdıkları Aylık Tutar (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
100tl ve altı	12	12
101tl-200tl	39	39
201tl-500tl	34	34
501tl ve üzeri	15	15
Toplam	100	100

BES sistemi içerisinde yer alan katılımcıların %39'u 101TL-200 TL arasında bir tutar birikim yaptıklarını, %34'ü 201TL-500TL kadar, %15'i ise 501 TL ve üzerinde bir miktar birikim yaptıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılara tasarruflarını değerlendirme şekilleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46. Katılımcılara Tasarruflarını Değerlendirme Şekli (Frekans,%)

	Frekans	Yüzde
Altın	148	40.44
Bireysel emeklilik	70	19.13
Döviz	40	10.93
Faiz	20	5.46
Tasarrufum yok	88	24.04
Toplam	366	100,00

Katılımcılara tasarruflarını değerlendirme şekilleri sorulduğunda yaklaşık %40'ı altın olarak değerlendirdiğini yine yaklaşık %19'u ise bireysel emeklilik ürünleri ile değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Burada ele alınması gereken cevaplardan biri olan yaklaşık %24'ü tarafından verilen tasarruf yapmak için gerekli birikimi olmadığı belirten katılımcılar olmuştur. Bu cevapların dışında yaklaşık %11'i döviz olarak birikim yaptığını ifade ederken, yaklaşık %5'ide parasını faiz yoluyla değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Alınan cevaplardan yola çıkarak yine gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle bireylerin tasarruf yapamadığı, sistemin gelişmesinin önündeki engellerin en büyüğünün gelir seviyesi olması yine karşımıza çıkan sonuçlardan biri olmuştur. Bu çıkarımdan farklı olarak klasik tasarruf araçlarının da daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Katılımcılara yapılan yeni düzenleme ile bireysel emeklilik sistemine ödenene her katkı payının %25'i kadarının devlet katkısı olarak ilave edilmesinin sisteme etkin olma durumu sorulmuş ve cevaplar Tablo 47'de verilmiştir.

Tablo 47. %25 Devlet Katkısının BES Sistemine Katılımı Etkileri Hakkında Görüşleri

	Frekans	Yüzde
Evet	260	71.03
Hayır	52	14.21
Kararsızım	54	14.75
Toplam	366	100.00

Katılımcıların yaklaşık %71'i devlet katkısının sistem üzerinde olumlu etken olduğunu düşündüklerini ifade ederken, %15'i ise sistem üzerinde bir katkısı olmadığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara son olarak BES sistemine katılım gerekçeleri açık uçlu soru olarak sorulduğunda katılımcıların verdikleri cevaplar arasında maksimum gelir, gelirmede süreklilik ve güven ve maksimum sağlık hizmeti şeklinde cevaplar verilmiştir.

4.2.3. BES Sisteminin Ki-kare testi ile değerlendirilmesi

BES sistemine yönelik temel belirleyiciler ile anket katılımcılarının Sosyo-Ekonomik durumları arasındaki ilişkiler bu bölümde değerlendirilmiştir. İlk olarak

cinsiyet değişkeni ile BES sistemine katılım arasında ilişkinin varlığı aşağıdaki hipotezlere göre test edilmiş ve sonuçlar Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48. Cinsiyet değişkeni ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Cinsiyet ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Cinsiyet ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Cinsiyet ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Cinsiyet ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Cinsiyet ile BES sisteminden beklentiler arasında İlişki Yoktur. H1: Cinsiyet ile BES sisteminden beklentiler arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Cinsiyet ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Cinsiyet ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Cinsiyet ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Cinsiyet ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 48’deki sonuçlara bakıldığında kurulan beş hipotez içinde cinsiyet değişkeni ile BES sistemine yönelik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile cinsiyet BES sisteminde belirleyici bir unsur olarak kabul edilmemiştir. Yaş Aralığı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki kikare test sonuçları Tablo 49’da verilmiştir.

Tablo 49. Yaş Aralığı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Yaş aralığı ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Yaş aralığı ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0= Red
H0: Yaş aralığı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Yoktur. H1: Yaş aralığı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Yaş aralığı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Yaş aralığı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Yaş aralığı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Yaş aralığı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Yaş aralığı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Yaş aralığı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 49’da yer alan sonuçlara genel olarak bakıldığında kurulan BES sistemine yönelik dört varsayım için H0 red edilerek değişkenler arasında ilişki bulunmuştur. Kurulan hipotezler arasında yaş aralığı ile BES katılım arasında ilişki olduğu, yine yaş aralığı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında ilişki olduğu, BES sistemine yönelik beklentiler ile katkı miktarları arasında da kikare test sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan çıkan sonuca göre yaş aralığı ile BES sistemi üzerine kurulan hipotezler için anlamlı bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların eğitim düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları Tablo 50’de yer almaktadır.

Tablo 50. Eğitim Düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Eğitim Düzeyi ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Eğitim Düzeyi ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Yoktur. H1: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Eğitim Düzeyi ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Eğitim Düzeyi ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Eğitim Düzeyi ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 50'deki sonuçlar incelendiğinde eğitim düzeyi ile BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile eğitim durumunun çalışmada belirleyici bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Medeni hali ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş ve Kikare test sonuçları Tablo 51'de verilmiştir.

Tablo 51. Medeni hali ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Medeni hali ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Medeni hali ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0= Red
H0: Medeni hali ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki yoktur. H1: Medeni hali ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Medeni hali ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Medeni hali ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Medeni hali ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Medeni hali ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Medeni hali ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Medeni hali ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 51'deki sonuçlardan görüldüğü üzere medeni durum ile BES sistemine yönelik iki hipotez arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Yapılan kikare test sonuçlarına göre Medeni durum ile BES katılımı ve BES sistemine dâhil olma düşünceleri arasında bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş ve H0 reddedilmiştir. Çocuk sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları Tablo 52'de verilmektedir.

Tablo 52. Çocuk sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Çocuk sayısı ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Çocuk sayısı ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Çocuk sayısı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki yoktur. H1: Çocuk sayısı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Çocuk sayısı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Çocuk sayısı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Çocuk sayısı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Çocuk sayısı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Çocuk sayısı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Çocuk sayısı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 52’de görüldüğü üzere çocuk sayısı ile BES sistemi arasında kurulan hipotezlerden sadece birisi arasında ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sadece çocuk sayısı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Medeni durum ile çocuk sayısının BES sistemi üzerindeki etkisi gösteriyor ki insanların gelecek kaygılarının kişileri ek gelir birikimlerine yani BES sistemine yönlendirmektedir. Tablo 53’de hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları verilmiştir.

Tablo 53. Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki yoktur. H1 Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Hanede yaşayan kişi sayısı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Hanede yaşayan kişi sayısı ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablodan görüldüğü üzere hanede yaşayan kişi sayısı ve BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezlerden sadece birisinde iki değişken arasında ilişkinin var olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine dahil olma düşüncesi arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 54’de katılımcıların çalıştığı sektör ile BES sistemine yönelik değişkenler arasında ilişkinin varlığının test edilmesi için Kikare testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 54. Çalıştığı sektör ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Çalıştığı sektör ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Çalıştığı sektör ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0= Red
H0: Çalıştığı sektör ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki yoktur. H1: Çalıştığı sektör ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Çalıştığı sektör ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Çalıştığı sektör ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Çalıştığı sektör ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Çalıştığı sektör ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Çalıştığı sektör ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Çalıştığı sektör ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 54’de görüldüğü üzere kurulan beş hipotezden üçünde değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların çalıştığı sektör ile BES sistemine katılımı, BES sistemine dâhil olma düşünceleri ve BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir. Bir başka değişken olarak kişinin gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler arasında ilişkinin varlığı test edilmiş ve sonuçlar Tablo 55’de özetlenmiştir.

Tablo 55. Gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları

Hipotezler	
H0: Gelir düzeyi ile BES Katılımı arasında İlişki Yoktur. H1: Gelir düzeyi ile BES Katılımı arasında İlişki Vardır.	H0= Red
H0: Gelir düzeyi ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki yoktur. H1: Gelir düzeyi ile BES sistemine dâhil olma düşüncesi arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Gelir düzeyi ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Yoktur. H1: Gelir düzeyi ile BES sistemine beklentileri arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul
H0: Gelir düzeyi ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Yoktur. H1: Gelir düzeyi ile BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında İlişki Vardır.	H0=Red
H0: Gelir düzeyi ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Yoktur. H1: Gelir düzeyi ile birikim değerlendirme şekli arasında İlişki Vardır.	H0=Kabul

Tablo 55’de görüldüğü üzere gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik kurulan hipotezlerden üçünde değişkenler arasında ilişkinin varlığı test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre gelir düzeyi ile BES sistemine katılım, BES sistemine dâhil olma düşüncesi ve yatırılan katkı miktarı arasında bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Beklenmeyen krizler ve gelecekte olması muhtemel sorunlar, ülkelerin sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Genel bir ifade ile toplumu oluşturan bireylerin herhangi bir farklılık gözetilmeksizin bugünlerinin ve geleceklerinin sosyoekonomik açıdan güvence altına alınması sosyal güvenlik olarak tanımlanmaktadır. Sosyal güvenlik birçok farklı unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu unsurlar arasında hastalık, yoksulluk, emeklilik, iş kazaları yer almaktadır. Bu bağlamda belirtilen unsurlar ile bireylerin karşılaşması durumunda zararlarının telafi edilmesine yönelik sistemler geliştirilmiş ve bu sistemler bütün haliyle sosyal güvenlik sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Son yıllarda yaşanan sağlık şartlarının gelişmesi nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu gelişme sosyal güvenlik kurumlarında sürdürülebilir mali dengenin sağlanabilmesi adına sistemi tehdit eden bir unsur olarak kabul edilmiş ve sistemin reform ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu nedenle ülkeler sosyal güvenlik sistemlerinde reformlara giderek çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmişlerdir. Çok basamaklı sosyal güvenlik sistemleri üçayaktan oluşmaktadır. Birinci ayak; devlet tarafından yürütülen zorunlu katılımın esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. İkinci ayak ise kamu ve özel sektörün işbirliğinde zorunlu ya da gönüllü katılımı esas alan sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Son ve üçüncü ayak ise tamamen özel sektör tarafından gönüllülük ilkesinin esas alındığı sosyal güvenlik sistemlerinden oluşmaktadır. Çok ayaklı sosyal güvenlik sistemi olarak adlandırılan sistemin geleneksel ve tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farkı ise sadece devletin değil, aynı zamanda özel sektöründe sisteme dahil edildiği bir sistem anlayışıdır. Çok ayaklı yapı ile beraber emeklilik sistemlerinde özel sektörün payı ciddi oranlarda artış göstermiştir. Bu dönüşüm sürecinde çok ayaklı yapısı içerisinde BES sistemi de yer almakta olup sosyal güvenlik sistemlerinin en önemli ayağını oluşturmaktadır.

Çalışmada yöntem olarak yeterli örneklem sayısına ulaşmak için hem online, hem de yüzyüze anket yöntemi uygulanmıştır. İlk olarak 35 adet ön anket yapılarak soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Daha sonra ilgili düzeltmelerin yapılmasının ardından ankete başlanmıştır.

Anket soruları iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ankete katılanların sosyoekonomik özelliklerine yönelik sorular yer alırken, ikinci bölümünde ise BES sistemine yönelik sorular yer almaktadır.

Çalışmada Elazığ ilinin 2018 yılına ait TUIK tarafından yayınlanan nüfus verisi dikkate alınmıştır. Elazığ İlinde TUIK tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2018 verilerine göre Elazığ ilinde toplam 595.638 kişi (N) , merkez ilçede ise 421.726 kişi yaşadığı belirtilmiştir. Örneklem büyüklüğünde sadece merkez ilçe esas alınmış ve rassal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem sayısı Elazığ merkez için % 5'lik kabul edilebilir hata oranı ve % 95'lik güven seviyesi varsayımı altında hesaplanarak 384 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan anketlerden bazılarında eksik veri olması nedeniyle 366 kişinin anketi değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerden elde edilen bulgular SPSS 22 paket programına girilerek değişkenler arasındaki ilişki Kikare testi ile test edilmiştir.

Ankete katılanların sosyo ekonomik özelliklerinin belirlendiği anketin ilk bölümünde yer alan sonuçlar özetlendiğinde;

- İlk olarak katılımcıların cinsiyet dağılımlarına ve medeni durumlarına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda anket katılımcılarının %45'inin erkek, %55'inin ise kadınlarda olduğu görülmektedir. Yine ankete katılanların %49'u bekar iken, %51'inin ise evlilerden olduğu görülmektedir.
- Ankete katılanların yaş aralığına bakıldığında ise ankete katılanların yarısından fazlasının 25-34 yaş aralığında olduğu, yaklaşık %19'unun 35-44 yaş aralığında yer alırken, %14'ünün ise 18-24 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında genç yaş grubunun çalışmaya daha yüksek katılım gösterdiği görülmektedir. Bu noktada Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin yeni bir sistem olması daha çok gençler tarafından benimsenmesi ve bilinmesi nedeniyle de bu dağılımın geçerli olduğu ifade edilebilmektedir.
- Ankete katılan bireylerin eğitim durumlarına bakıldığında ise katılanların yaklaşık %63'ünün lisans ve %21'inin ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduklarını görülmektedir. Elazığ ilinde ikamet etme süreleri sorulduğunda ise yaklaşık %22'si bir yıldan daha az süredir, yaklaşık % 18'i 1-5 yıl arası, yaklaşık %12'si 6-10 yıl arası, yaklaşık %11'i 1-20 yıl arası ve yaklaşık %25'i ise 21-30 yıl gibi bir süredir Elazığ'da ikamet ettiklerini ifade etmişlerdir.

- Katılımcılara çocuk sayısı sorulduğunda yaklaşık %50'sinin bir çocuğu olduğunu ifade ederken, yaklaşık %25'inin de iki çocuğa sahip olduklarını beyan edilmiştir. Ankete katılanların genç katılımcılardan oluşması ve eğitim düzeyi yüksek kişiler olması nedeniyle çocuk sayısının az olması beklenen bir durumdur.
- Ankete katılanlara hanede kaç kişi yaşadıkları sorulduğunda yaklaşık %35'i üç kişi, yaklaşık %14'ü iki kişi, yaklaşık %24'ü dört kişi, yaklaşık %22'si ise beş ve daha üzeri kişinin hanede yaşadığını ifade etmişlerdir.
- Katılımcılara hanede çalışanların sürekli iş durumları sorulduğunda ise yaklaşık %82'si sürekli işlerinin olduğunu beyan ederken, yaklaşık %18'i ise sürekli işlerinin olmadığını belirtmişlerdir.
- Katılımcılara ek gelir durumu sorulmuş ve yaklaşık %16'si ek gelirleri olduğunu belirtmişlerdir.
- Yine ankete katılanların yaklaşık %54'ü özel sektörde çalıştıklarını beyan ederken yaklaşık %32'si ise kamu sektöründe çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Burada dikkat çeken unsurlardan birisini ise katılanların yaklaşık %13'ünün işsiz olduğunu ifade etmeleridir. Türkiye 2019 Nisan ayı TUIK verilerine göre işsizlik yüzdesi %13 olarak açıklanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında ise ankete katılanlardan işsiz olanların %13 ile Türkiye ortalamasına yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Ankete katılanların aylık gelirleri sorulduğunda yaklaşık %46'sının 2001-4500TL arasında bir gelire sahip olduğu, yaklaşık %23'ünün ise 4501TL ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmektedir.

Ankete yer alan BES sistemine yönelik cevaplar özetlendiğinde ise;

- Katılımcıların yaklaşık %27'si BES sistemine dahil olduklarını ifade ederken, yaklaşık %73'ü ise sisteme dahil olmadıklarını belirtmişlerdir.
- BES sistemi hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda ise yaklaşık %80'i sistem hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade ederken, yaklaşık %20'si ise sistem hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcıların sadece %13'ü sisteme dahil olmayı düşündüklerini, %12'si ise kararsızlık yaşadıklarını, %12'si kesin bir şekilde düşünmediklerini, %59'u ise şu an için düşünmediklerini ifade etmişlerdir.
- Katılımcılara BES sistemine dahil olmayı düşünmeme gerekçeleri sorulmuş, dikkat çeken cevaplardan biri ise yaklaşık %43'ünün yatırım yapacak kadar

gelirinin olmadığını beyan etmişlerdir. Bir diğer dikkat çeken cevap ise yaklaşık %21'inin birikimlerini döviz ve altın olarak değerlendirmeyi tercih ettiklerini, yaklaşık %11'i birikimini bankada değerlendirdiklerini, yaklaşık %10'u ise birikimlerini gayrimenkul olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Sonuçlar irdelendiğinde; alınan cevaplardan görüldüğü üzere gelir düzeyinin düşük olması kişilerin sistemin dışında kalmasının en önemli nedenlerinden biridir. Bir başka ifade ile BES sistemi daha çok gelir düzeyinin yüksek olması durumunda tercih edilmektedir. Bir başka sonuçta ise kişilerin klasik birikim yöntemlerinden olan döviz ve altın şeklinde birikim yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Türkiye’de karşılaşılan en önemli problemlerden biri kişilerin düşük gelirli olmaları nedeniyle tasarruf yapamaması ve bu durumun ülkede tasarruf açığına neden olmasıdır. Tasarruf ve yatırım arasındaki ilişki düşünüldüğünde bu sorunun en önemli makroekonomik problemlerden biri olduğu hatırlanmakta ve bu çalışmada da BES sisteminin gelişiminin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

- BES sistemine dahil olanların sisteme kaç yıl süreli olarak dahil oldukları sorulmuş yaklaşık %17’si 5 yıl gibi bir zaman süresinde sisteme dahil olduklarını ifade ederken, %30’u 10 yıl, %27’si 15 yıl, %26’sı ise 20 yıldan daha fazla bir süre için sisteme dahil olduklarını beyan etmişlerdir.
- Katılımcılara BES’in gelir artırdığı konusundaki düşünceleri sorulmuş yaklaşık %44’ü sistemin gelir artırdığı konusunda olumlu bir görüşe sahipken, yaklaşık %20’si ise olumsuz bir görüş sergilediği, yaklaşık %36’sı ise konu hakkında net bir görüşleri olmadığını beyan etmişler ve çekimser kalmışlardır.
- Katılımcılara BES sistemi konusunda beklentileri sorulmuş yaklaşık %30’unun “Emeklilik sürecinde ikinci bir maaş imkanı sağlaması” nedeniyle sistemin faydası olacağını belirttiklerini, %23’ü ise “İlerleyen yıllarda işsiz kalma ihtimali dahilinde birikim sahibi olma imkanı” ve “Türkiye’deki zorunlu emeklilik sisteminin yetersiz olması” şeklinde beklentileri olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Alınan cevaplara bakıldığında yine yaklaşık %16’sı ise sisteme çok olumlu bir bakış sergilemediği ve sistemin gelişeceğine inanmadıklarını beyan etmişlerdir.
- Sosyal güvenlik sistemi ile BES arasında fark sorulduğunda yaklaşık %30’u sistemler arasında farkı bildiklerini, yaklaşık %13’ü ise sistemler arasında bir fark

olmadığını ifade ederken, yaklaşık %58'i ise herhangi bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir.

- Katılımcılara Türkiye’de BES sistemi konusunda gerekli düzenlemelerin yeterlilik durumu sorulduğunda yaklaşık %30’u Türkiye’de BES sistemi konusunda düzenlemelerin yeterli olduğunu ifade ederken, yaklaşık %37’si yeterli olmadığını ve yaklaşık %33’ü ise konu hakkında bilgileri olmadığını ifade etmişlerdir.
- Katılımcılara BES fonlarını yöneten şirketlerden beklentileri sorulmuş, yaklaşık %48’i konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtirken, %23’ü ikinci bir emeklilik, yaklaşık %10’u güvenli bir birikim istediklerini, yine yaklaşık %10’u ise daha fazla emeklilik maaşı beklediklerini beyan etmişlerdir.
- Katılımcılara BES sistemine dahil olanların sistem üzerinden yatırdıkları aylık miktar sorulmuş yaklaşık %39’u 101TL-200 TL arasında bir tutar birikim yaptıklarını, %34’ü 201TL-500TL kadar, %15’i ise 501 TL ve üzerinde bir miktar birikim yaptıklarını beyan etmişlerdir.
- Katılımcılara tasarruflarını değerlendirme şekilleri sorulmuş ve alınan cevaplara bakıldığında yaklaşık %40’ı altın olarak değerlendirdiğini, yine yaklaşık %19’u ise bireysel emeklilik ürünleri ile değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Burada ele alınması gereken cevaplardan biri olan yaklaşık %24’ü tarafından verilen tasarruf yapmak için gerekli birikimi olmadığı belirten katılımcılar olmuştur. Bu cevapların dışında yaklaşık %11’i döviz olarak birikim yaptığını ifade ederken, yaklaşık %5’ide parasını faiz yoluyla değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Alınan cevaplardan yola çıkarak yine gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle bireylerin tasarruf yapamadığı, sistemin gelişmesinin önündeki engellerin en büyüğünün gelir seviyesi olması yine karşımıza çıkan sonuçlardan biri olmuştur. Bu çıkarımdan farklı olarak klasik tasarruf araçlarının da daha çok tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Katılımcılara yapılan yeni düzenleme ile bireysel emeklilik sistemine ödenene her katkı payının %25’i kadarının devlet katkısı olarak ilave edilmesinin sisteme etkin olma durumu sorulmuş ve yaklaşık %71’i devlet katkısının sistem üzerinde olumlu etken olduğunu düşündüklerini ifade ederken, %15’i ise sistem üzerinde bir katkısı olmadığını ifade etmişlerdir.

- Cinsiyet değişkeni ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçları kurulan beş hipotez içinde cinsiyet değişkeni ile BES sistemine yönelik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile cinsiyet BES sisteminde belirleyici bir unsur olarak kabul edilmemiştir.
- Yaş Aralığı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Ki kare test sonuçlarına bakıldığında kurulan BES sistemine yönelik dört varsayım için H_0 reddedilerek değişkenler arasında ilişki bulunmuştur. Kurulan hipotezler arasında yaş aralığı ile BES katılım arasında ilişki olduğu, yine yaş aralığı ile BES sistemine dahil olma düşüncesi arasında ilişki olduğu, BES sistemine yönelik beklentiler ile katkı miktarları arasında da kikare test sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan çıkan sonuca göre yaş aralığı ile BES sistemi üzerine kurulan hipotezler için anlamlı bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Katılımcıların eğitim düzeyi ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki Kikare test sonuçlarına bakıldığında Elazığ ili için eğitim düzeyi ile BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile eğitim durumunun çalışmada belirleyici bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Medeni hali ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki Kikare test sonuçları ile değerlendirilmiştir. Yapılan kikare test sonuçlarına göre medeni durum ile BES katılımı ve BES sistemine dahil olma düşünceleri arasında bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş ve H_0 reddedilmiştir.
- Çocuk sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki Kikare test sonuçları değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre çocuk sayısı ile BES sistemi arasında kurulan hipotezlerden sadece birisi arasında ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sadece çocuk sayısı ile BES sistemine dahil olma düşüncesi arasında bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Medeni durum ile çocuk sayısının BES sistemi üzerindeki etkisi gösteriyor ki insanların gelecek kaygılarının kişileri ek gelir birikimlerine yani BES sistemine yönlendirmektedir.
- Hanede yaşayan kişi sayısı ile BES sistemine yönelik değişkenler arasındaki ilişki Kikare testi ile değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre hanede yaşayan kişi sayısı ve BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezlerden sadece birisinde iki değişken arasında ilişkinin var olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile hanede yaşayan

kişi sayısı ile BES sistemine dahil olma düşüncesi arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Katılımcıların çalıştığı sektör ile BES sistemine yönelik değişkenler arasında ilişkinin varlığının test edilmesi için Kikare testi yapılmış ve sonuçlara göre kurulan beş hipotezden üçünde değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların çalıştığı sektör ile BES sistemine katılımı, BES sistemine dahil olma düşünceleri ve BES sistemine yatırılan katkı miktarı arasında bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir.
- Bir başka değişken olarak kişinin gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik oluşturulan hipotezler arasında ilişkinin varlığı test edilmiş ve sonuçlara göre gelir düzeyi ile BES sistemine yönelik kurulan hipotezlerden üçünde değişkenler arasında ilişkinin varlığı test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre gelir düzeyi ile BES sistemine katılım, BES sistemine dahil olma düşüncesi ve yatırılan katkı miktarı arasında bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde Altay (2013) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak Elazığ ili için BES sistemine yönelik oluşturulması gereken politikalar aşağıda maddeler halinde verilmektedir.

- BES faaliyetlerinin kuvvetlendirilmesi için, emeklilik sisteminin benimsenmesi ve sisteme katılım oranının artırılması gerekmektedir.
- BES sisteminin ekonomiye faydaları, kişilere gelecekte kazandıracağı refah seviyesinin benimsetilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerekmektedir
- Emeklilik şirketlerinin fon yönetiminin etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Bu durumda hem karlılık oranını artacak hemde fonlardan elde edilen karı gören bireysel emeklilik müşterileri ve adayları sisteme daha da inanarak bağlanacaktır.
- Devlet ve finansal sektörün bireysel emeklilikten beklentisi oldukça yüksektir. Uzun vadede BES sisteminde aktarılabilecek fonlar iç borçlanma şeklinde para aktarım mekanizmasına dahil olduğundan ekonominin büyümesine dolaylı olarak istihdamın artmasına neden olacaktır.
- Emeklilik sürecinde bireylerin refah standartlarının eskisi gibi yüksekte tutması beklenmektedir. Paul Samuelson tarafından konuyla ilgili ortaya konulan Altın Kural'ında (Golden Rule) şu şekilde bir ifade bulunmaktadır. Samuelson'a göre "Devletin sağlamış olduğu kamu zorunlu emeklilik sistemleri, gelir açısından en

maksimum faydayı sağlamadıkça (ki bundan sonra Altın Kural'ı sağlayacak dünyada bir devlet yoktur) bireysel emeklilik fonlarında konjonktürel dalgalanmalar olsa da gelecekte sistem mutlaka gelişecektir.” Bir başka ifade ile Samuelson’a göre hem zorunlu emeklilik sistemi hem de BES sistemlerinin uygulanabildiği ortak programlar devreye girmelidir (Samuelson, 1975: 112).

- BES sisteminin temel hedefi kişilerin gelir seviyelerine göre daha fazla tasarruf sahibi olmalarıdır.
- Bireylerin tasarruf oranlarının artması yani tasarruf kapasitesinin artmasına bağlı olarak enflasyon oranının düşmesi, sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması BES sistemi ile mümkündür.
- BES sisteminin devlet açısından bir nevi borçlanma senedi olduğu unutulmamalıdır.
- BES sistemi zorunlu sosyal güvenlik sistemlerinin tamamlayıcısı konumundadır.
- Elazığ ilinde bireylerin gelir düzeylerinin yüksek olmaması nedeniyle BES sistemi istenilen düzeyde gelişmemektedir. Bu bağlamda sistemin gelişmesinin önündeki en büyük engel kişilerin tasarruf yapacak gelir düzeyine sahip olmaması ve kişilerin sistem hakkında yetersiz bilgi düzeyine sahip olması şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda mikro ölçekte BES şirketlerinin tanıtım faaliyetlerini artırması ve farkındalık oluşturmaları büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Güneri (2010). “Cumhuriyet Dönemi Ekonomi-Politik Tarihin Liberal Yorumu”, Orion Kitabevi, Ankara
- AKBULAK, S., AKBULAK, Y. (2004). “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve Alınması Gereken Önlemler”, Ed. Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın No: 17, Ankara.
- AKGEYİK, Tekin, YILMAZ, Binhan Elif, ŞEKER, Murat (2007), “En Büyük Karadelik: Sosyal Güvenlik Açıkları ve Reform Tartışmalarının Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları11, Yayın No:26, Ceyma Matbaacılık, İstanbul.
- ALPER, Yusuf, (1997). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (S.S.K.)”, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Yayın No: 15, Bursa.
- ALTAY, Murat, (2013). “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın İli Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- APAK, Sudi, TAVŞANCI, Aykut, (2008). “Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikalarıyla Uyumu”, Maliye Finans Yazıları, Y. No: 80, Temmuz.
- ARABACI, Havva, (2018). “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi (2000-2016)”. Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Yayına Kabul Tarihi, Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Yıl: 2018, Sayfa: 25-42 ISSN: 2587-2206.
- ARICI, K., (2001). “Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Yeni Bir Tecrübe: Özel Emeklilik Fonları”, İşveren Dergisi, XL (3), 20-21.
- ARICI, Kadir, (2011). “Sosyal Sigorta Sisteminin Karadeligi: Sigortalı Sayılmayanlar Düzenlemesi (5510 sayılı SSGSSK m.6),” Sosyal Güvenlik Dergisi, 1 (1): 48-61.
- ARICI, Kadir, YUSUF, Alper (2013). “Sosyal Güvenlik, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1625, Eskişehir.
- ATATANIR, H., (2009). “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)”, T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi, Ekim, Ankara.

- AVİVASA, “Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı Araştırması Türkiye Raporu”, (2016), <https://www.avivasa.com.tr/i/Assets/Tasarruf-Acigi//index.html>, Erişim Tarihi: 09.07.2019.
- AYDIN, Ufuk, (1999).”Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar”, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayın No: 117, Eskişehir.
- AYHAN, Abdurrahman, (2012). “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, Sosyal Güvenlik Dergisi, s.1, ss. 41-55.
- BABUŞÇU, Ş., (2011). “Bireysel Emeklilik Sistemi’ndeki Gelişmeler”, [y.y.], Finans Gündem.
- BAYRİ Osman (2004). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Bir Genel Reform Çerçevesi”, Süleyman demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2004, C.9, S.2, SS 229-256.
- Bayrı Osman (2013). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti”, Sosyal Güvenlik Dergisi, Haziran 2013, Cilt 3, Sayı 2, Sayfa 18-60
- BAYTAL, Yaşar, (2007), “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S: 40.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), (2001). “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler /, Sayı: 1, Ankara.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Tanıtıcı Bilgiler, (2007). <http://www.spk.gov.tr/indexpage.aspx?pageid=286>, Erişim Tarihi: 09.07.2019
- BOYACIOĞLU, ACAR, MELEK, (2003).”1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri Ve İyileştirici Öneriler”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, Sayı 9, 523-538.
- BROWN, J. Douglas., (1969). “The Genesis Of Social Security <n America <n Industrial Relations Section” Princeton University Princeton, N.J., Social Security Administration.
- BULUT, M., (2011). “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye’de Durum”, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423938553.pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2019.
- CAN, Y. (2010). “Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi” Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2, 2.

- CURAL, Mehmet (2016). “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı Ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2016, C.21, S.2, s.693-706.
- ÇANKAYA F., ÖZ M., (2011). “Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi”. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1, 13.
- ÇİVİ, H. (1985), “Türkiye’de Bankacılık Teori, Uygulama ve Sonuçları”, Fon Matbaası, Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No 1, Ankara.
- DERELİOĞLU, D. (2001). “Dünyada Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler”, Rota Yayın, İstanbul.
- DUYGULU, Ercan, PEHLİVAN, Pınar, (2007). “Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması Konu: Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri, Yayın No:17, Ankara.
- EGELİ, Haluk, (2007). “Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlükler”, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, İlkem Ofset, İzmir.
- EKEN, M. H., GAYGISIZ, H., (2010). “Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Risk Yönetimi ve Türkiye Örneği”, Maliye Finans Yazıları, 24 (88), 55-78.
- EKONOMİSTLER PLATFORMU, “Krizden-Yarına Bankacılık Siste-mi/Ekonomistler Platformu Önerileri”, www.ekonomistler.com, Erişim Tarihi: 13.03.2019.
- ERGENEKON, Ç. (1998). “Özel Emeklilik Fonları Şili Örneğinden Alınacak Dersler”, IMKB Yayınları, İstanbul.
- ERGÜNEŞ, Nuray ,’Bankalar, Birikim, Yolsuzluk 1980 Sonrası Türkiye’de Bankacılık Sektörü”, SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul;2008
- EROL A., YILDIRIM E.; (2004). Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi, Yaklaşım Yayınları, İstanbul.
- EROL, S.I. (2014). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı”, Kamu-İş, C:13, S:3/2014, ss.37-70
- ERTUĞRUL, Ahmet, Zaim Osman, “Türk Bankacılığında Etkinlik Tarihi Gelişim ve Kantitatif Analiz”, Bilkamat İşletme ve Finans Yayınları, Ankara, 1996
- GUTIERREZ, A. C., (2001). “Principles and Practices of Social Security Reform”, IAA International Seminar on Pensions, International Social Security Association (ISSA), Brighton. 1-13.

- GÜLAY T, IŞIK, M., ÖZTÜRK, M., (2017). “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açıklarına İlişkin Bir Analiz Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, İşve Hayat Dergisi, 3 (6) , 179-205 .
- GÜMÜŞ, E. (2010). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, SETA Analiz, Siyaset , Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ağustos.
- GÜVERCİN, C. H. (2004) “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 57(2), 89-95.
- GÜVERCİN, C. H. (2004). ”Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 57, Sayı 2, Erişim: www.medicine.ankara.edu.tr/fakulte/files/20042_6 Erişim Tarihi: 11.03.2019.
- HOLZMAN, R., (2003). “Toward a Reformed and Coordinated Pension System in Europe: Rationale and Potential Structure”, Tanımlanmış Katkı Planları Üzerine İsveç Sosyal Güvenlik Fonu-Dünya Bankası Konferansı, Stockholm.
- ILO, International Labour Organisation, (1952). “C102 Social Security (Minimum Standards),Convention”,<https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v15n10/v15n10p3.pdf>, Erişim Tarihi: 19.03.2019
- ILO (1995). “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı ve İşleyişine Genel Bakış”, International Labour Office.
- ILO (1996), “Sosyal Güvenlikte Nihai Rapor”, Hizmete Özel ILO/TF/Türkiye/.60, Cenevre.
- KALELİ, E., (2013). “Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam Oranları”, (<http://www.calismarehberi.com/turkiyede-kayit-disi-istihdamoranlari-editor,37.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2019.
- KANTARCI, Hasan Bülent, (2003). “Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 10.
- KAYA, A. (2013). “Mali Sürdürülebilirlik: Teori ve Türkiye Uygulaması”, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 292, İstanbul.
- KAYA, Bayram, (2013). “Katılım Bankalarında Bireysel Emeklilik Sistemi ve İşleyişi” Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- KORKMAZ, E., AKGEYİK, T., YILMAZ, B. E., OKTAYER, N., SUSAM, N., ŞEKER, M. (2007). “Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın no: 2006-21. İstanbul.
- KORKMAZ, Esfender, AKGEYİK, Tekin, YILMAZ, Binhan Elif, OKTAYER, Nagihan, SUSAM, Nazan, ŞEKER, Murat, (2007), Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- MEB (2013). “Sosyal Güvenlik, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ORENSTEİN, M. A., (2003). “Mapping the Diffusion of Pension Innovation”, Pension Reform in Europe: Process and Progress, The World Bank, 171-192.
- ÖÇAL, T., ÇOLAK, Ö.F. (1999), “Finansal Sistem ve Bankalar”, Nobel Yayınları, İstanbul.
- ÖKÇÜN, A. Gündüz, (1971). “Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir – Haberler- Belgeler- Yorumlar”, Sevinç Matbaası, Ankara.
- ÖZCAN, Güngör, (2014). “Demokrat Parti Döneminde Maliye Politikası”. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:2,
- ÖZŞUCA, Ş. (2003), “Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 58(2), 133-157.
- ÖZYURT, Hasan, (2011). “Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)”, Istanbul Journal of Sociological Studies , 0 (19) , 119-148 .
- PAKSU, M. T., (2007). “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Ekonomik Etkileri”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- PEKER, A., (1997). “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri”, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No:9703, s.2, Aralık, Ankara, www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/teblig/97/ayse.pdf, Erişim Tarihi: 19.03.2019.
- SANTOS, L. A., (2000).“Public Servants Retirement Systems and Social Security: A Comparative Approach”, The George Washington University, Institute of Brazilian Business and Public Management Issues, The Manevra Program, Spring, <http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Spring2000/Luiz%20Alberto%20do%20Santos/Santos.pdf>, Erişim Tarihi : 08.08.2019.

- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı) (2019). “Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Sosyal Sigorta Programının Kapsadığı Nüfus”,<http://www.sbb.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler/#154002225878943a5759e-f454>, Erişim Tarihi: 11.03.2019.
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2019). “Ekonomik ve sosyal göstergeler, Kamu finansmanı, Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi”, <http://www.sbb.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler/#1540022258789-43a5759e-f454>, Erişim Tarihi: 10.03.2019.
- SÜMER, Gökhan, (2016). “Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması” . Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18/2 (2016) 485-508.
- ŞAHİN, Hüseyin, (2006). “Türkiye Ekonomisi”, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- TALAS, Cahit. (1979). “Sosyal Ekonomi”, S. Yayınları 14, Ankara.
- TARLAN, S. (1992), “Tarihte Para”, Maliye ve Gümrük Bakanlığı APK Kurulu Yayını No:323, Ankara.
- TAŞAR, M.O. (2010), “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi”, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(1), 76-97.
- TBB (Türkiye Bankalar birliği) (2008). “50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık sistemi (1958-2007)”, Yayın No: 262, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Kasım, İstanbul.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2018). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon” Yayın No: 326 İstanbul.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), (2012). “Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi” . Yayın: 280, İstanbul.
- TEKER, S., PARLAK, D., (2004). “Hukuki ve Finansal Yönleriyle Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Planlarının Karşılaştırmalı Analizi,” Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 24, 40-54.
- TEPEKULE, U. (2008). “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- TOPALHAN, T. (2010). “Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik, Sistemi ve Uygulama Sonuçları”, Kamu-İş Dergisi, 11(2), 163- 189.

- TURNER, A. J. (2010). "Pension Policy: The Search for Better Solutions", Upjohn Institute for Employment Research.
- UĞUR, S. (2004). "Özel Emeklilik Türleri ve Bireysel Emeklilik", Çimento İşveren Dergisi, 18(4), 50-71.
- UĞUR, S., (2002). "Sosyal Güvenliğimizdeki Son Gelişmelerin Değerlendirilmesi" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 131-146.
- ULUDAĞ, İlhan, (1990). "İzlenen Ekonomik Politikalar Işığında Türkiye Ekonomisi (Teori-Politika-Değerlendirme)", MÜBSE Yayın No: 2, ss. 237-238, İstanbul.
- URALCAN, Ş., (2005). "Bireysel Emeklilik Sistemi ve Altyapısı", Beta Yayınevi, İstanbul.
- UZUN, Uğur, BERBEROĞLU, Murat, (2017). "İnternet Bankacılığı Hizmetlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisi", International Journal of Economic and Administrative Studies, (20):51-62.
- WINANT, John G. (1936). "Practical Progress Under The Social Security Act" Speech By John G. Winant Washington, D.C., September 16.
- WORLD BANK, (1994). "Averting the Old Age Crisis", Oxford Üniversitesi Yayınları, New York.
- YANARDAĞ, M. Özgür, (2010). "Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi ve İktisat Teori Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla.
- YAZGAN, Teoman, (1969). " Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi", Baylan Basım ve Ciltevi, Ankara.
- YENİHAN, Bora (2017). "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", Yönetim Bilimleri Dergisi, Volume: 15, Sayı / N: 30, ss. 177-196,
- YILDIZ Y., KARA S., (2016). "Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler", İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi Cilt 4, Sayı 1, ss. 23-45.
- YILMAZ, Binhan Elif (2014), "Sosyal Güvenlik Ekonomisi: Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Açıkları", Finansmanı ve Reformu, Derin Yayınları, İstanbul.
- ZEKAİ, Özdemir, AKDOĞAN, (2005). "Bilanço Yapısı İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi", Sosyal Siyaset Dergisi, Sayı: 50, s. 871- 872, İstanbul.

İnternet Kaynakları

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu (2001, 28 Mart) T. C. Resmi Gazete, Sayı: 24366, Cilt: 40, [http:// www.mevzuat.gov.tr/](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4632.pdf) Mevzuat Metin/1.5. 4632. pdf, Erişim Tarihi: 09.07.2019.

EKLER

Ek-1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	SEVİL DİKMELİ
Öğrenci Numarası	161218123
Enstitü Anabilim Dalı	GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ABD
Programı	GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ABD
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Esra PEKER
Tez Başlığı (Türkçe)	Bireysel Emeklilik Sisteminin Çalışanlar Açısından Değerlendirilmesi: Elazığ İli Örneği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin, 01/10/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Esra PEKER

Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

Dr. Öğretim Üyesi

Anabilim Dalı Başkanı/Enstitü Müdürü

(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

08.03.1990 tarihinde Elazığ doğdu. İlköğretimini T.O.B.B., lise eğitimini ise Hıdır Sever Lise'sinde tamamlamıştır. 2008 yılında İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nde eğitimine başlamış, 2012 yılında mezun olmuştur. İkinci üniversite olarak 2015 tarihinde Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde başlamış olduğu yükseköğrenimini 2016 yılında tamamlamıştır. İktisat alanındaki ilerlemesini devam ettirmek amacıyla 2016 yılında Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişim ve Yenilik Yönetimi dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Evli ve bir kız çocuğu bulunmaktadır. Şu anda özel bir bankada Bireysel Emeklilik Fon Yönetimi konusunda çalışmaktadır

